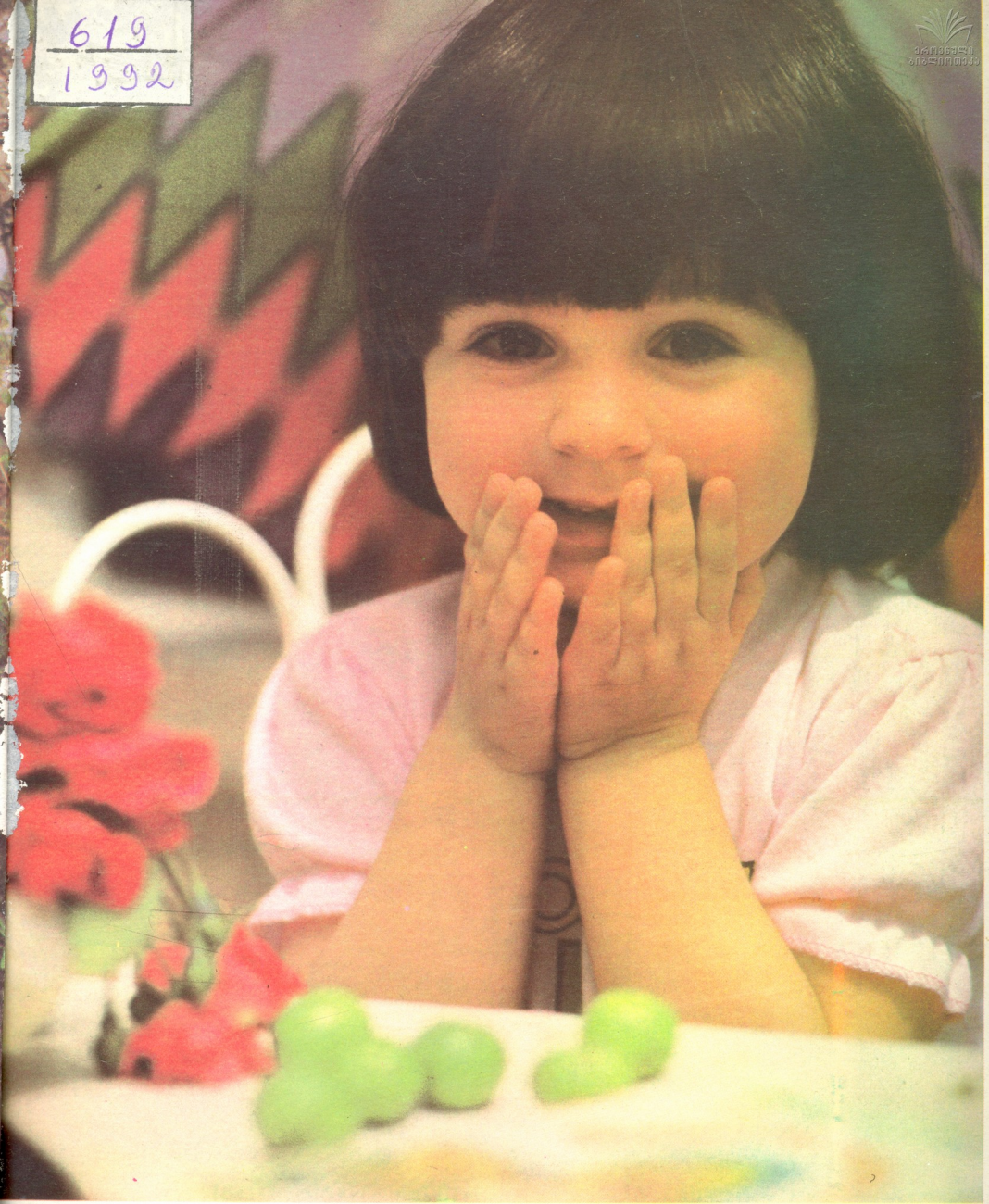


619

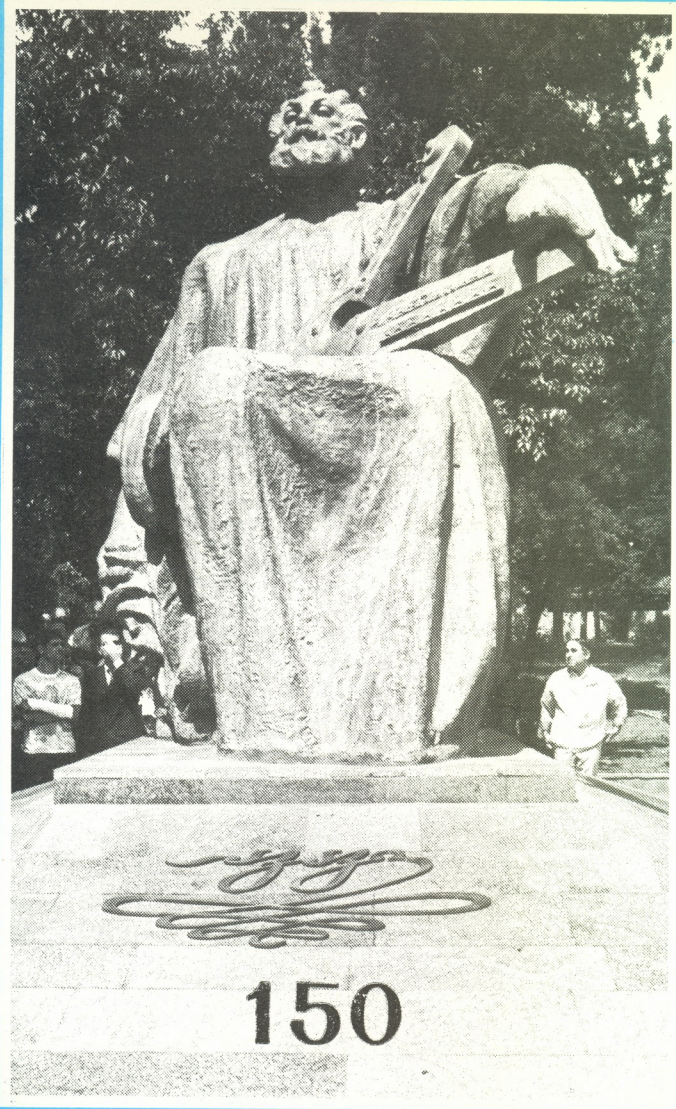
1992



ISSN 0130 — 1624

036060
№ 6 1992

ბეჭედი



150



დროშა

ყოველთვიური საზოგადოებრივ-
პოლიტიკური და სალიტერატურო-
სამხატვრო ჟურნალი

საპეჩი

ნათყვას სიძეურა

ჩონგურს სიმები გაუვები,
მოემართე ხელა-ხელაო,
შეუუხატკბილე ერთმანეთს:
„ოდელა-დელა-დელაო!“

თავ თავის ძანგზე, თავის ხმით
წყრილობს ერთად ყველაო,
ერთი-მეორის თანხმობით:
„ოდელა-დელა-დელაო!“

ერთი მათგანიც რომ გაწყდეს,
მაშინვე უხდა შეელაო,
რომ არ გაფუჭდეს ჩონგური:
„ოდელა-დელა-დელაო!“

ჩონგური საქართველოა,
სიმები ჩვენ ვარს ყველაო,
სხვადასხვა კუთხის შვილები:
„ოდელა-დელა-დელაო!“

ჩვენც ხომ სიმების სისუსტემ
სინათლე დაგვიბნევაო!...
ბნელში რა სასიმღეროა:
„ოდელა-დელა-დელაო!“

შორიდან შემოგვეპარა
მტერი, ვის ტურა-შელო
და სულ სხვა ხმებზე გამაღერებს,
არ მოსწონს „დელა-დელაო!“

მწერაც კი ცხოვრობს თანხმობით –
ფუტკარი... ჭიანჭველაო!...
და ჩვენ რად ვმღერით ცალ-ცალკე:
„ოდელა-დელა-დელაო!“

ერთობა ჩვენთვის ტახტია,
მტრებისთვის სახრწობელია!...
მტრებს „ვაი დელა“ ვაძახით
და ჩვენ ვთქვით „დელა-დელაო!“

კმარა, ამდენმა ცრემლებმა
სიმები დამიხველაო!...
ვერც ვუკრავ... ვეღარცა ვმღერი:
„ოდელა-დელა-დელაო!“

(1897)

შინაარსი:

გვმსახურებიან საქელმწიფო
საბჭოს წევრები.

მაშუა ციცილაძე, სად ბავჩი-
რდით?

იაკობ ახუაზვილი, ჯონ (მა-
ლხაზ) შალიკაშვილის წინა-
კამბი.

გიორგი სართანია, ნიძლაპი
(მომხრობა).

დომენტი კილაძე, ძარიუხლი-
ანი სათნოება.

ნუშ კუპრიშვილი, ...ის ნა-
მდვილი სენსაციანა.

გიორგი ძიგვაშვილი, ლემსები.
ლადო ლუღაბრიძე, გიგვაშვი-
რალი კომბი.

ჯუსუდან თუშინი-ჩხიძე,
ბიკრიკაძე.

ლამარა კიკილაშვილი, რაც
დავიწყებოთ არ იზინდება.

გიქაელ ნიგლოშვილი, ლემს-
ები.

ტომე დიტლევსენი, ძალბი
(მომხრობა).

თინა კობალაძე, ქოფილიუს
ჩხინთან ღმერთი.

მთავარი რედაქტორი
ჯანსუღ ჩარკვიანი

ს ა რ ე დ ა ქ ც ი ე კ ო ლ ე ბ ი ა :

საპეჩი ბატონი, გულნარა ნახტამი (პა-
ხუჩიჭყელი წიფანი), პანოლ გვამბაძე,
თედო წინძი, დინარა ნოდია (მატეა,
კედქტორი), ილღარ ჭინბაძე, ჯარბ
წიკმთელი, თამაზ ზილაძე, ნოდარ
ჯავახიძე.



გვესაუბრებიან სახელმწიფო საბჭოს წევრები

ურჩაღ „დროის“ კრეატიული ღონისძიების მიერ დასრულ შეთანხმებას უკავშირებას საქართველოს სახელმწიფო საბჭოს წევრები ალაბატონი რუსუდან ბერიძე, ზაბო. 60 ალექსანდრე კახიანი და ბატონი თამაზ კახაბერიძე.

1. დღეს ბევრს ლაპარაკობენ დეკემბერ-იანვრის მოვლენათა გამო, ბევრი ფიქრობს, რომ მოხდა სახალხო აჯანყება, რომელშიც დიდი როლი ითამაშა საქართველოს ინტელიგენციამ. ზოგი სამხედრო გადატრიალებად წაითლავს მომხდარს, უფროაღ „დროის“ მკითხველებში გვთხოვენ, უკვენი აზრი გამოთქვათ ამ ფაქტის გამო.

2. რა აზრის ბრძანდებით საქართველოს რესპუბლიკის საზინაო-პოლიტიკური და სავარეო-პოლიტიკური საქმიანობაზე, რა საერთოა და რა განსხვავებას ხედავთ მათ შორის?

3. ვინ და რა უშლის ხელს, რომ საქართველოში დამკვიდრდეს სიმშვიდე? პრეზიდენტურაციის მომხრენი? თავად პრეზიდენტურაციით? აქნებ, კვლავაც ეგრეთწოდებული მესამე ძალა? რა როლს ითამაშობს დღევანდელი მთავრობა და სახელმწიფო საბჭო, რათა აღკვეთოს დესტაბილიზაცია?

4. გვამთ თუ არა საქართველოს მომავლის? რა გვეუკლებს? საით უნდა გაიჭრას სარკმელი, დასავლეთისკენ თუ აღმოსავლეთისკენ?

სახელმწიფო საბჭოს და მთავრობის ძირითადი ამოცანები ამ მომენტისათვის არის სტაბილიზაცია, ქვეყნის ეკონომიკური მდგომარეობის მინიმალურად მოწესრიგება, არჩევნების მომზადება და ჩატარება. მინდა მჭიდროდ, რომ სახელმწიფო საბჭო, მთავრობა და ჩვენი ხალხი ბოლომდე გაიზარებენ მდგომარეობის სიმწვავეს და ყველაში ამოუვლელები ერთმანეთს მხარში ჩვენი სამშობლოსთვის ამ უმძიმეს დღეებში.

4. რწმენის გარეშე სიცოცხლე შეუძლებელია. შევლით მხოლოდ ჩვენ თვითონ შეგვიძლია საკუთარ თავს ვუშველოთ, ცივილიზებულმა სამყარომ უნდა დაინახოს, რომ ჩვენ ვალაჩებთ და ვითავსებთ დემოკრატიაში და ჰუმანიზმის საკეთილბოლო ღირებულებებს, სარკმელს ყველა მხარეს უნდა გაუჭრათ, სადაც კეთილ, ურთიერთსასარგებლო ურთიერთობებს შემოგვათავაზებენ, ისე, ჩვენ მაინც ევროპისკენ გვექონდა ყოველთვის ორიენტირება, ძალიან მნიშვნელოვანია რუსეთთან კეთილმეზობლური, ორივე ქვეყნისთვის სასარგებლო ურთიერთობის დამყარება. ჩვენ გვიყვარს რუსული კულტურა, პატრეს ვცემთ და ბლომად გვეყვლება ჩუსკოში ადამიანები, რომელთაც გულწრფელად უყვართ საქართველო და ქართული კულტურა.

რუსუდან ბერიძე

1. დეკემბერ-იანვრის მოვლენების შეფასება ერთობ რთულია, მოითხოვს წიაღსვლას უახლოეს წარსულში, უფრო იქითაც...

ძალიან მარტივად რომ ვთქვათ, ეს იყო ღირსებაშელოცვლი, იმედგაცრუებითი, ღირებულებათა გადასყვებითი შეჭრულშეპული ხალხის ამბოხება, რომელსაც მხარი დაუჭირა შეიარაღებული ძალებმა.

დეკემბერ-იანვრის შეიარაღებულ დაპირისპირებამდე საქართველოს იმდროინდელმა ხელისუფლებამ ყველაფერი გააკეთა საკუთარი ხალხის მტრულ ბანაკებად დაყოფისათვის, სიძულვილისა და ბოროტების პროპაგანდა სახელმწიფოებრივ პოლი-

ავტორიტეტს და ნდობის კრედიტს გაგვიხსნა. ჩვენ ჩვენი საზინაო-პოლიტიკური საქმიანობით ამ ნდობას ჭერჯვრობით ვერ ვამართლებთ, მიმიუ სოციალური მდგომარეობა, უსახლობა, ძარცვა, გლეჯა, ხალხის მზარდი უქამყოფელება, უნდობლობა მთავრობის მიმართ... ასეთია რეალური სურათი. მე შორსა ვარ იმ აზრისა, რომ ყველაფერი, რასაც ხალხი ლაპარაკობს, მართალია. მაგრამ კვამლი უცეცხლოდ არ ჩნდება...

3. პრეზიდენტურაციით და მისი მომხრეები უფვე სუსტი ძალაა, გროზნოში შეფარებული პრეზიდენტურაციით, რომელმაც სამარცხვინოდ მიატოვა ის ხალხი, რომელსაც მისი სჯირობა, პოლიტიკური ძალა უკვე მისი მომხრეებისთვისაც აღარ არის. ახლა უფრო საშიშია ძალები, რომელთაც აწყობთ ანარქია და ქაოსი საქართველოში, რომელთაც არ სურთ არჩევნების ჩატარება და განიხიერი ხელისუფლების არჩევა-სამწუხაროდ, ასეთი ძალები არსებობენ, მესამე ძალა, რომლის უფულებელყოფა არ შეიძლება, აის რუსეთის იმპერიული ძალები. საქართველოს ხელისუფლება უკვე ელუარდ შევარდნაძის მოსვლა მათ საქართველოს საბოლოოდ დაკარგავდ აღიქვას.

1. ჩემი აზრით, ეს იყო ბრძოლა ტრანზის და დიქტატურის წინააღმდეგ. ქართულმა ინტელიგენციამ მართლაც დიდი როლი ითამაშა ამ ბრძოლაში და ნებისთ თუ უნებლიეთ ხელი შეუწყო მოვლენების განვითარებას, სექტემბრის დღეებში, როცა ქართული ინტელიგენციის საუკეთესო წარმომადგენლები უნივერსიტეტის კბეებზე დასხდნენ პროტესტის ნიშნად, მთელმად მიტინგები ტელევიზიის წინ... მაშინ ჩვენ ყველაში ერთი იდეატი ვუყავით ანთებულნი: ქართველი ხალხი დიქტატურას არ შეგებება. მაშინ რომ ზვიად გამსახურდას გონიერება და გამბედაობა ჰყოფნოდა (როგორც მას ურჩევდნენ მისი კეთილშეშურელები და მისი მოწინააღმდეგეები), საქართველოს აცდებოდა დეკემბერ-იანვრის სისხლიანი დღეები, მე თაყვანს ვცემ იმ დღეებში დაღუპული ბიჭების სახელებს, საკუთარი შვილის სიცოცხლესავით მენახება მათი ახალგაზრდა სიცოცხლე, ჩვენ ამ ვალს ღირსეულად ვიხდით.

2. სავარეო-პოლიტიკური ურთიერთობის საკითხი ისე მოგვარდა, უკეთესს ვერც ვინაგრძობდით. მაგრამ ამაში ჩვენი დამსახურება თითქმის არ არის. მსოფლიომ პატივი სცა ელუარდ შევარდნაძის პიროვნებას, მის უზარმაზარ პოლიტიკურ



ტკაც ექცია. ამის დასტურად 2-16-22 სექტემბრისა და 4-5 ოქტომბრის შეგზარაი ექსცესები.

22 სექტემბრის დღია კი საქართველოს მებრძოლების ისტორიის საბრძანებო ფურცელია, არა მარტო იმიტომ, რომ სისხლის კალო მათა შორის გაიღწეა, არამედ უფრო იმიტომ, რომ ბრძანება ამ ცეცხლის გახსნის შესახებ მისცა მამობდელი პრეზიდენტი კოლის დამ რაც კიდევ უფრო შემაძრწვნიებელია. აღმოჩნდა თანამდებობის პირი, რომელმაც ეს ბრძანება შეასრულა.

ასეთი ხელისუფლების ლეგიტიმური დასასრული მხოლოდ 22 დეკემბერს საქართველოში დატრიალემბული ტრაგედია შეიძლება ყოფილიყო.

2. საქართველოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკის შორის ბევრი საერთო იმ განსხვავებასთან ერთად, რაც თავისთავად აცალკევებს საშინაო და საგარეო პოლიტიკის მიქცედების არეალს...

არის მიღწევები როგორც საშინაო, ისე საგარეო პოლიტიკაში; საგარეო პოლიტიკის კურსი სწორი და მიზანსწრაფულია — საქართველო იკავებს მსოფლიო ქვეყნების თანამეგობრობაში იმ ადგილს, რაც მის ისტორიული სამართლიანობით ეკუთვნის.

რაც შეეხება საშინაო პოლიტიკას, ჯერ ძალიან ბევრი გვაქვს გასაყეთებელი და რაც მთავარია, ჩვენ შესაქმნელი გვაქვს სახელმწიფო — სისტემა, სტრუქტურები, რაც უბასუხება დამოუკიდებელი, დემოკრატიული სახელმწიფოს მოთხოვნებს.

საქართველოს საშინაო და საგარეო პოლიტიკის განხორციელება ხდება უშუალოდ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ და სოციალურ პირობებში, სწორედ ეს არის მათ შორის საერთო.

3. საქართველოში სიმშვიდის დამყვიდრება ხელს უშლის თითოეული ქართველი, როდესაც აკეთებს იმას, რასაც არ უნდა აკეთებდეს. რაც შეეხება პრეზიდენტურული მხარდაშქვრთ, დროა მათ შეიყვარონ საქართველოში თავის თავი და არა საქართველო თავის თავში.

შინაშლილობას ეფექტურად იყენებს მესამე ძალაც, რომელიც მთმეტად გამოვა საბიბილურ, რაც მითი იქნება დაპირისპირება ქართველთა შორის.

დღეს საქართველოსთვის უმთავრესია იმ გზების ძებნა, რომელიც სამოქალაქო თანხმობამდე მიგვიყვანს, რამეთუ დესტაბილიზაციის პირობებში სახელმწიფო ორგანოებში ვერ იფუნქციონირებენ და თავს ვერ დავალწვევთ ჭაოსს და ანარქიას. დღევანდელი მთავრობისა და სა-

ხელმწიფოს კურსი სწორედ აქეთვენაა მიმართული და რაც ასე ნიშანდობლივია — მსოფლიოს მიერ აღიარებული სახელმწიფო მოღვაწე და პოლიტიკოსი ბატონი იდუარდ შევარდშიძე წარმოჩნდა ნამდვილ ერის შვილად. სულით ხორცამდე ქართველია. რომელიც ცდილობს, გაიყვანოს თავისი ხალხი ამ მართლაც რომ აჯილნსურე ლაბირინთიდან. და მე მინდა მივმართო საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელიც მიზეზთა სხვათა და სხვათა გამო ცდილობს, ექვსთავალით უყუროს საქართველოში მიმდინარე რთულ, მაგარ და სასიკეთო პროცესებს — რუსთველი გვასწავლიდა, ყველამ თავის საქმე აკეთოს — მივიტოვო საშუალებაც ყველას გაავითოს ის, რაც მის ხელეწიფებას. პოლიტიკას მიზეზდონ პოლიტიკოსებმა, ხარ-ძროხას — ვეტერინარებმა და ა. შ. და ა. შ.

4. საქართველოს მომავლის შექმნა და მჯერა, არ გავჯეროვს უფალი, რამეთუ ჩვენს ხალხს ჰყავს მართალი ადამიანები. ეამი ომისა, ქვის სროლისა, სიძულვილისა ჩაივლის და დადგება ეამი მშვიდობისა, სიყვარულისა, ამისათვის კი საქართველომ სიმართლე და სიყვარული დაუდღოთ საფუძვლად ჩვენს მოღვაწეობას. ვიყო შემდობი იმ მიმტვებელნი, გაახსოვოს, უცოდველი ამ ქვეყნად არაფერ არის, გვერდით დაუდღეთ ერთმანეთს, შეგვეძლოს მოსმენა და სხვათა სატიყვართა ვათავისებო. მხარი დაუჭიროთ ადამიანებს, რომელთაც უშუალოდ დაიცავს საქართველოს ინტეგრაციები, სარკმელს გაჭრა არ უნდა — დღევანდელ მსოფლიოში და განსაკუთრებით კი ჩვენთან საქართველოში კედლებიც აღარ დარჩა, ამიტომ დავას თავი უნდა დავანებოთ და შესაძლებლობის ფარგლებში უნდა შევხედოთ ყველა მხარეს, კარგად უნდა ვაგვიზოროთ ყველაფერი და გაეითვალისწინოთ, რომ ევროპისაკენ წასვლა არ ნიშნავს აზიამე უარის თქმას ან პირიქით.

საქართველოს გადაარჩენს კეთილშობილური, მშვიდობიანი უთრთობობები და საქმიანი, მყარი კავშირები ყველა იმ ქვეყნასთან, ვინც პატივისცემით ეკიდება საქართველოს სახელმწიფოებრიობას და აღიარსადეს არ უნდა დავსწორდეთ დემტოს, რადგან დღეს სწორედ უღმერთობის სამკალს ვიჭიკოთ.

სანდრო კამსამაძე

1. ძველი ხელოსნულების მომხრენი გამსახურდას რეჟიმის დამხობას პუტჩისტების მიერ განხორციე-

ლებულ სამხედრო გადატრიალებში ჩინვენი — მათი აზრით, პრეზიდენტს ხალხი იცავდა, სამხედროებში რა იგი ჩამოაგდეს, თუ უწყვეტ მრავალპარტიანი მიტინგები და მანიფესტაციები, გაფიცვები, შიმშილობები და სხვა საბრძოლველო აქციები სტუდენტთა და პოლიტიკურ პარტიათა მონაწილეობით. თუ არასამხედროთა მიერ იარღობი ხელში აღება და გვარისი ერთ (რეკომბრირად. სხვათა შორის, ძალიან მცირე) ნაწილთან ერთად ხალხში არაპოპულარული ხელისუფლების დამხობა სამხედრო გადატრიალებაში მინ სახლობ აჯანყებას რაღას გეძახით, მინდა ვიკითხო? გაიხსენდით, როგორ ამოიღ-მულწოდება “ბუნეკრის რადიო-ტელევიზია” ხალხს, პრეზიდენტე დაიცავით — მისთან მხოლოდ მისი შვიარილებული ძალები დარჩნენ; მოკლეთ, უფრო პირიქითა — გამსახურდას სამხედროები იცავდნენ და ხალხმა კი იგი ჩამოაგდო.

2. რუსულბოის საგარეო პოლიტიკა ჩვეულბრივ. მის საშინაო პოლიტიკის ორგანულ გავტრელებას უნდა წარმოადგინდეს. მას უნდა ეურდნობოდეს. ახლა ჩვენ, ამ თვალსაზრისით, ვვრენებ, თავდაყირა ვდგავართ... მაგარა, რამდენდაც უმარბე სხვა საქარბშიც ამ დღემე ვართ, თავდაყირა დგომა ლამის ბუნებრივ ზოლად გვექცეს — უამე აღარც გვაწუხებს.

3. საქართველოში სიმშვიდის დამყარებას, პირველ ყოვლისა, ჩვენვე, საქართველოს მევიდრის, ვუშლით ხელს... ისე, ცოტ-ცოტად, გარეშე ძალები და ფაქტობივც გვეხმარებიან მეზობლურად...

4. სომებს უნდატრია — ნეტა გაბრაზებულ ქართველის ქვეა მომცაო. ჩვენ რომ გავბრაზდით, გაბრაზება იმხარია უნდოდა — ქვეყანა დაეპიკეთ. მაგარა სიბრაზის პროპორციულად ქვეა რომ მოვგამტებოდდეს, ამის ნიშნებს ქარჯრობით რალც ვერ ვამჩნევ. ახლა, იქნებ, ცვალდო და დავმშვიდდეთ — დამშვიდებულ ქართველის ქვეა უფრო გასტრის, ასე მგონია. სარკმელი კი კარ ხნის მერ ვაჭკიროთ დასავლეთისაკენ, მაგარა მერე ამოვუკოტოტოს. „ნუ დაქარგავ ძველსა გზასო!“, — ეს უკვე ძველი, ბოძენი ქართველის ნათქვამია და ჩვენც ამ შეგონებას უნდა მივსდობოთ.

P. S. შემიძნეთ, უფალო რედაქტორო, თუ ჩემი პასუხები ჯერ კიდევ გაბრაზებულ ქართველის მისაზრებებსა ჰყავს...

თამაზ კამანაძე

2007

მოლაღ ბუნებრივი რომ არ არის ის უთანხმოება, რაც ჩვენი ეროვნული მოძრაობის წიაღში აღმოცენდა სწორედ მაშინ, როდესაც ამ მოძრაობას თითქოს რეალური ასპარეზი და პერსპექტივა გამოუჩნდა, აშკარაა; მაგრამ აშკარაა ისიც, რომ დღევანდელ პირობებში, როდესაც „თამაშის“ წესი, ასე თუ ისე, მართლა ითვისისწონებს უკვე საერთაშორისო სამართლებრივ ნორმებს დედამიწის ამ ჩვენი ცოდვიტ სუვერენი მეექვსედედნიც, გარემოებით განპირობებულ ვითარებათა თავის სასარგებლოდ წარმართვას ვერც ქვეყნის შიგნით მოახერხებდა ვინმე და არც გარედან იქნებოდა ეს შესაძლებელი, რომ არა ის შინაგანი წინააღმდეგობანი, ათადან და ბაბაბაბაბ რომ ახასიათებს ქართველობას, როგორც ერს და ახასიათებს, მეტ-ნაკლებად, უკლებლივ ყველა ერს ჩვენი — „აბელური“ — ცივილიზაციის ფარგლებში, ეს მეტ-ნაკლებობა განპირობებს დღესაც საზოგადოებრივი სპექტრის სიჭრელეს, პოლიტიკურ ვენებათა სიმძაფრის ხარისხსა და, ბოლოსდაბოლოს, საყოველთაო ურთიერთუნდობლობას ვინა თქვა, რომ პოლიტიკური პლურალიზმი, რასაც თანამედროვე დემოკრატია უზრუნველყოფს, აღამაინათა შორის ურთიერთუნდობას ნერგავდეს, ან ამ ნდობის შეურყეველი გარანტი იყოს? სწორედ რომ პირველ არის საქმე — კანონიც და მისი უნუგანსობაც იმ საზოგადოების მოგონილია, სადაც აღამაინებთ ერთადერთს აღარ, ან ვეღარ ენდობიან, ნუ დაგვაკოწყვდება, რომ დემოკრატიაც ბოლოსდაბოლოს უჭარბობს ჩარაბა და „ქარგია იმდენად, რამდენადღაც უკეთესი ვერაფერი მოუფიქრებია ჩვერეობით ცაკობრიობას“. იქ, სადაც არავინ არავის არ ენდობა, ყველა ქურდილია! — წერდა ბოლღერი ამერიკინიზმის სამშობრივისა და, კვირად, თავისი დროის ბელგის გამი, იქ, სადაც აღამაინებთ ერთადერთს ენდობიან, არამცთუ ქურღობა და ყახიღობა, ვაჭრობაც სირცხვილია — ეს უკვე ჩვენი ვიციტ, ან ჩვენი ვიციტ, იმ შინაგან წინააღმდეგობებში, რაც ქართველობა ახასიათებს ისტორიულად, არცთუ უმნიშვნელი აღდგილი უკავია სწორედ ვაჭრობის უკადრისობას, სწორედ სამოცდაათწლიანმა ტრატულუმმა უნდობლობამ ასწავლა ქართველ კაცს ვაჭრობა, როდესაც ხილად ხილი ტრატორიულად აუტყობდა და „ჩრიღიღავანი“ გზებით აზიარა ქართველობაც ცხოვრების ბურჟუაზიულ წესს აწ ვგართულებული „ყოფილი“ სსრკ-ის ფარგლებში დაგამებული ქვეყნების სხვა ხალხებთან ერთად, „კრიმინალური“ და „საბჭოთა“ ინტელიგენცია რას მიქვია, როდესაც მთელი ჩვენი საზოგადოებაა ჩვერეობით სამჭოთა და ამდენად, ცხადია, კრიმინალურიც. ნულს ქვემოდან, ხელოვნური, იძულებითი გამყინვარებიდან აითლება ყოველი ჩვენიანების საყუდრე — არ ვებუთს ამხე თვალის დახუჭვა, იქ, სადაც საყოველთაო უნდობლობაა გამეფებული და „კანონით“ ცხოვრება იქრძალება, ყველა კანონგარეშე ხანძრულივით მიაწვს, ის გარემოება, მაგალითად, რომ მავანი მოღვაწე მავანზე უფრო თამადად ამხელდა და რაკანონულად უქანონობას, სულაც არ ნიშნავს იმას, რომ თავად იგი არ მონაწილეობდა ამ კანონგარეშე ხანძრულივობაში. სიყვარულზე არას ვამბობ, „უსიყვარულე მზე არ სუფევს ცის კამარაზე“, მაგრამ შეუძლებელია, რომ აღამაინებს მონობაში ერთიმეორე მოსწონდეთ, თავმომწონებობა და უფულო ამპარტავნობა აქედან იღებს არ თავის და — დემოთანი! — რაოდენ დიდი ცოდვიტც არ უნდა იყოს თავისთავად ამპარტავნობა, ერთადერთი გამოსავალია ეს დამონებულისათვის, როდესაც ძალა გაუთავებლად აღმართის ხნავს. მონამ მხოლოდ თავის თავის გამო იცის დამამდელებით — (ან პტონი, რომ იცის) — თუ რას წარმოადგენს, ან რას შეიძლება წარმოადგენდეს იგი, როგორც თავისუფალი აღამაინა; როცა ირაველი ყველაფერი ტყუილია, ცხადია, მისი ეს „სიბარბოვი“ ტყუილია და მპყრობელი სიამოვნებით იმეტებს მპყრო-

საქართველოში?

ბილისათვის ამგვარ, მოჩვენებით თავისუფლებას, რადგან მპყრობლის შემოხვევაში ეს სხვა არა არის რა, თუ არა სხვად ყოფნა, სხვად მყოფისაგან კი თავისი ყოფილი მეობით თავის მოწყობება, რაღა თქმა უნდა, რომ სწორად უკუღო ამპარტავნობა და მეტი არაფერი, მპყრობლის სასობა მპყობლის ამპარტავნობის ამ უსუფობაშია, მპყობლისა კი — თავად ამ ამპარტავნობაში. რუსთ ხელმწიფემ რომ ქართველი მეფე წაშალა, მაგალითად, ქართველი თავადი რუსის ქნაზს რომ გაუთიანბრა, ქართველი აზნაური რუსის დვრიანინს და ქართველი კლეხი რუსის კრესტიანინს, ამითი ქართველების ამპარტავნობას მოაკვიათა კუღო და საქართველოს ფასად დღუჯინა ქართველობას რუსეთის მფარველობა, მფარველობის შესტლად ეს პრინციპი განხორციელდა ამ საუკუნის დასაწყისშიც, როდესაც იმპერიის გადასარქვინად — „არას ასეთი პარტია“ — ლენინმა შესძახა კაკი წერეთელს და ამჯერად უკვე თავად რუსების ამპარტავნობასაც წააწყვიტა კუღი.

ყოველი სახელმწიფო — და მით უმეტეს, იმპერია — თავისებური, მეტ-ნაკლები, ბაბილონი; კულტურის მასიურობის ყოველი ეპოქა კი გარდუშვალად ამ კულტურის დეგენერაციის უზრუნველყოფს და გერცერთი სახელმწიფო ვერ იწარჩუნებს ამიტომ თავის სახელმწიფოებრიობას პირვანდელი სახით, ყოველი ბაბილონის ხტრევის, ანუ მიზელი გორბატჩის მიერ შემოთავაზებულმა ტერმინოლოგიით — „პერსპექტივას“, გარდაუვალად „ქნების აღრევა“ მოსდევს და „ახლებური აზროვნება“ ჩნდება აუცილებლად; ყოველი „ახლებური აზროვნება“, კი, გარდა იმისა, რომ მართლა ახლებური აზროვნებაა, ამავდროს „ქარვად დავოწყებული ძველებური აზროვნებაც“ არის და გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს ამდენად იმას, თუ ვინ არა „ვიხსენებთ“ ამ დროს და ვის რისი აღორძინება გვევლინა გულსაგულში, რუსების ისტორიულად დიდოლოკარებულ ნაწილს, მაგალითად, რუსების იმპერიის აღორძინება ეოცნებება დღესაც, ისევე როგორც ამ საუკუნის დასაწყისში, და „ბორტავნობის იმპერიის“ „სიკეთის იმპერია“ — „გარდაქმნის“ ლამობს; ცილობას თავიც დაირწყუნის და სხვაც დაარწყუნოს, რომ ყოველგვარი ბორტავნობის სათავე მწყობო რაოდენ სოციალიზმი და იმპერია თავისთავად აქ მართლაც უშუალოა, ჩვენი კი ამჯერად ძლიერი, ფეოდალური საქართველის ხატის მომეტებულმა რომანტიკულმა რეინისცხვებმა თავზარი დასცა, უპირველეს ყოვლისა, ჩვენი საზოგადოების იმ ნაწილს, რომელმაც ასე თუ ისე უკვე მოახერხა, შეძლებისდაგვარად გემო გაეფცქნა „ბურჟუაზიის



უწყინარი ხიბლისათვის“. ქართველებმა უკვე ერთმანეთი დახვრკეთ ამის გამო. „ხელი“ და „მოლოატე“ ბევრი ურჯავა ალბათ და საქმეში „აქეთა და იქითა“, მაგრამ არც ერთი მხარეა თავისთავად „ხნელეთი“, რა თქმა უნდა, და არც მეორე — „მოლოატე“, არ შეიძლება ამის არც თქმა, არც დაჯერება — ხალხი, პატრიონსონი! დასავლური ყვილის დემოკრატია სწორედ ამას შეიძლება მოჰყავდეს, როგორც შედეგი, მაგრამ — ღრბის წინაშე! — მართლანი არიან ისინიც, ვინც საბაზრო ეკონომიკის დიდ სიკეთესთან ერთად იმ სირთულეებსაც ხედავს უკვე, რის წინაშეც შეიძლება აღმოჩნდეს ისეთი მცირეობისგანა, რომ უწყინარობებმა დემოკრატიის პატრიონი და ნამდვილი ბუნებისში არსებითად გამოუცვლელი ერთი, როგორც ქართველობა. მართლადღენ ღვთის ბოძებული ნიჭით ფონს ვერ გავალთ ალბათ, აუცილებელია გარკვეული თავდაცვითი ზომების ამათავთვე შექმნა.

ნიშანდობლივია, როგორც ჩანს, რომ დღესდღეობით — უბირველეს ყოვლისა, სწორედ საქართველოში და რუსეთში — ასე თვალსა და ხელს შუა იკრებიან ძალის მონარქისტული განწყობილებანი, რა გამოევა აქედან, ძნელი სათქმელია, მაგრამ თავად ფაქტი უუკველად იმაზე უნდა მტკუნველდეს თითქოს, რომ ერთგულ თვითმყოფლობას დახატრებელი საზოგადოება თავის სასოებას ისევე ავტორიტარიზმის ტრადიციული, ისტორიული ყველაზე სრულყოფილი და დამაინათლე სტრუქტურის აღორბინებამი სქემატს, უცნაური აქ ის არის, ერთი მხრივდვით, რომ ეს სულსკვეთება არამცთუ გამოირცხავს დემოკრატისა, როგორც ასეთის, არამედ სწორედ ამ დემოკრატიის ყველაზე უბირობით — ამერიკული — მოდელის აბოლოგინაშის არის წოდნაყარი, „შეილი ცილობის, იქიდან დაიწყო, სიდაც მამა გაჩერდა“, თუ გააჩერეს, მაგრამ უერთ წყალში რომ მორაქვერ ვერ შეგვალ“, ესეც ხომ მართალია?

ყოველი სსრკ-ის ქვეყნებისათვის ათვისის წერტილი ამ თვალსაზრისით მართლა რუსეთის იმპერიას თითქოს, მაგრამ შესაძლებელია რომ იყოს თავისთავად გარდასული ღრბის უკან დაბრუნება, ხომ ცხადია, რომ ეს არ არის ერთადერთი ათვისის წერტილი და ყველა ქვეყანას თავისი სასუთარი, დიდი თუ მცირე, „გაჩერებები“ ეგვრება წინ, თუ წარსულისკენ იბრუნა პირობა. ქართველებმა, მაგალითად, შეიძლება სულაც იმისი კარგაობიებით დაეიწყეთ, თუ როგორ მოხდა, რომ „ქართლის მკვლელობის ძველ ამბავს დაარქვეს „ქართლის ცხოვრება“...

და მაინც — სად გაჩერდა მამა? ჩვენი მამა იქ გაჩერდა, ჩემის ღრმა რწმენით, სიდაც და როდესაც სოფელი მიიშალა, როგორც კულტურული ფენომენი — ჩვენი, ქართული სოფელი, „სასუკ ქართული პატრიონებით“, ქალაქი ყოველთვის დასაბოლებით ისეთია და ისეთია უნდა იყოს, როგორც არის შენი, როგორც ქვეყნის, გარემომცველი სამყარო; ისეთი, როგორც შენა ხარ თვითონ, როგორც ქვეყანა, ყოველთვის სოფელია და სოფელი უნდა იყოს, სრულიად განსაკუთრებულში მნიშვნელობა აქვს ამას ალბათ, უბირველეს ყოვლისა, იმ ქვეყნისათვის, რომელსაც მთელი მსოფლიო ღღესაც გეორგიას ეძახის, ქართველობა რომ გადარჩეს, როგორც ერთი, უბირველეს ყოვლისა, სოფელი უნდა აღდგეს — ტრადიციული ქართული სოფელი, თვითმყოფადი და მრავალფეროვანი, ხელი უნდა გაეანბროთ და ღმერთი გვეშველოს — თუ ეს არ გაუკეთეთ, სხვათა, ჩვენივე მსოფლიო, ვეშველიან და მერე ხელ-ნელა ჩვენც იმ სხვადა და ვიქცევით, ვინც გვეშველოს. ცუდი ამასი ამა, რა უნდა იყოს თითქოს, მაგრამ არც იმ ცოდვის დაიწყება ენების ალბათ, რის გამოც ღმერთმა სამოთხიდან გამოისტუმრა დამი და ევა — რა ვიცით, ან საიდან ვიცით, ვინ გვიბრძა, რომ შიშვლები ვართ?

ქართველობა აუცილებლად უნდა გახდეს „თანამედროვე ერთი“, როგორც ამას მოგვიწოდებდა თავის ამასწინანდელ სატელევიზიო გამოსვლაში ჩვენი „შორილი“ ქართველი ბატონი ჩამაშ პაუაშვილი, — ამაზე, როგორც ბტყვიან, ორი აზრი არ არსებობს დღეს საქართველოში — მაგრამ ეს „თანამედროვე ერთი“ აუცილებლად ქართველი ერთ უნდა იყოს.

ცნობილია, მაგალითად, რომ მოსახლეობის სოციალური დისფუნქცია რელიგიის ერთ-ერთი, ალბათ ყველაზე საშიშრე, დასაბრუნება ბედისტრუქ და ისლამური ქვეყნებში და დღიად აფერხებს ამ ქვეყანებში ერთგულ თვითგამორკვევასა და პრაგრესს, სსრკ-ში ხელოვნურად პრიორიტეზებული, არსებობდა ამგვარივე სოციალური დისფუნქცია ევროპულადღებულ „ინტერნაციონალიზმის“ და „ხალხის მეგობრობის“ კულტურიზაციისთვის გაწვევნილი ნიადაგს წარმოადგენდა ყოველთვის და მომკელი დღეს იმას ვიპოვო, რაც მთესველი დათესეს თავის დროზე — ნაციონალიზმს, საქმე ის გახვოდა, რომ საპოტოა „ინტერნაციონალიზმზე“ უფრო ნაციონალისტური თავისი „ერთგული ფორმითა და სოციალისტური შინაარსით“, არცერთი ნაციონალიზმი არა ყოფილა ალბათ იმ ქვეყანაზე და დღესდღეობით ამ ყოველ ამსურდული „გეოპოლიტიკონომიური“ სიჭრციადა გამოისავლი ყველა გზა, ამიტომ, უბირველეს ყოვლისა, ნაციონალიზმზე — ნაციონალიზმზეზე — გადის, ვითარცა განსაზღვრულზე, რასაკერვებია, რომ ამ ნაციონალიზმზეს აღარც ის „პოლიტიკონომიური“, უკაცრავად პასუხია, სტრუქტურა ეთნობით ხოლმე გეგვრებობით, რომელსაც ებძვიან — ყველაზე ეფექტური და ნაკადი ამ თვალსაზრისით ხომ სწორედ ეს სტრუქტურაა და ისინიც ძილველებული არიან, შეიხარჩუნონ იგი დროებით მაინც, ამა თუ იმ ფორმითა და ამა თუ იმ მოკულობით, აი, ამ ვითარებამი დასავლური ყვილის დემოკრატიით მომეტებული გატაცება, უნდა ითქვას, რომ არცთუ მთლად უხანგაროდ გამოიყურება თავად „ღმრბისი“ (ხალხის) თვლში. „არა მხოლოდ პურიითა“ — გატყვის შენი უბირი — (ანუ ვადამობირებელი — ამოსავლი მნიშვნელობა ეს ვალბათ ამ სიტყვით) — სისხლი და ხორცი და რამდენიც არ უნდა უძრკეთო — დაეკლუპავს, ხალხი, ეს კაცი, ყველანი შიშვლით დაეხიბოკებით მაშინ, როცა მთელი მსოფლიოს მორჩნავე კაცობრიობა უკვე მზად არის, აღტქმული ქვეყნისკენ გაევიხსნასო გზა — არ დაეკერებს ამას მანამ, სანამ შენი და მთელი ქვეყანა არ იქნება მართლა თავისუფალი და მართლა დამოუკიდებელი, „არ გავცვლი სულსა კლდეებას სხვა ქვეყნის სამოთხეზედა“ — ასეთია მისი გენეტიკური ცნობიერება, რწმენა და შეგება.

ერთობ საყურადღებო „ოპოზიციური“ წერილების ავტორი, ბატონი თეიმურაზ მირიანაშვილი წერდა ერთგვარ — ჩვენი ისეთები ვართ დღეს, როგორც გუშინ იყო ჩვენი ინტელიგენციაო, მართალია ეს — ხეალც ალბათ დასაბოლებით ისეთები ვიქნებით, როგორც დღეს არის ჩვენი ინტელიგენცია, მაგრამ ჩვენს ხვალისნდელ როგორბას ამ მხრეც ამ ინტელიგენციის დღევანდელი ყოფა და პოლიტიკური შეხედულებები კი არ განაპირობებენ, არამედ, უნდა ვთვითქოთ, რომ, უბირველეს ყოვლისა ის, რაც ხეალ შემოჩინება ჩვენს მესხიგენებს მათი თვითქმედებასა. პასუხისმგებლობას კი ყოველივე იმის გამო, რასაც ისტორიის ეს მოკემული მონაკვეთი მოუტანს საქართველოს, შიამოშობლები, უბირველეს ყოვლისა, ცხადია, ამ ინტელიგენტობაან მეტ-ნაკლებად ცნობილია და მეტ-ნაკლებად გავცეინან პოლიტიკურ მოღვაწეებს და აკისრებს — იმასაც, ვინც უკვე იღვწის ამ ასპარეზზე და იმასაც, ვინც უკე შეიძლება გამოჩნდეს აქ, ამ ამბის დამთავრებამდე, ცხადია, რომ ის იმ რეალობათა გათავისსწინებით მოხდება, რომელთა არსიც ჩვენითვის — უბირალი

მოკვდავთაის — დღესდღეობით არ არის და არც შეიძლება იყოს ბოლომდე ცხადი და გასაგებია. პიროვნებათა როლი, რა თქმა უნდა, ძალიან დიდია ამ საქმეში, მაგრამ არ არის მანიკ გადამწყვეტი — გზადვით ყველა, რომ ყველგან დაახლოებით ერთი და იგივე ზღბდა, უნდა ვიფიქროლო, რომ მთავარი და გადამწყვეტი დღესაც მარნიკ არის ჩვენთვის, თუ რა და როგორ ზღბდა, ან მოზღბდა სსრკ-ის სამართალმემკვიდრე სახელმწიფოში — რუსეთში.

ძალიან საჭიროა — მაღალმა დმტრის! — უკვე მაგარი ამ მთლად საქართველოში არ არის გერქვრბობით და ამიტომ უნდა ითქვას — რუსეთში თუ დღეს ისევე მიახტრება თავისი რუსულენოვანი იმპერიის ამა თუ იმ ფორმით აღორძინება, საქართველო, როგორც ქვეყანა, უმეტველად ამ იმპერიის ფარგლებში, ან მისი უშუალო გავლენის სფეროში ადმინისტრება და თავს ზეგით, როგორც იტყვიან, ძალა არ არის; უფრო რუსეთში აშკარად მინიკ მინიხება უარის თქმა თავის იმპერიულ ადმიკრებულ და „წმინდა რუსეთის“ ქვეშაობიად ღვთაებრივ საზრის მიაგნო და დაუბრუნდა, არც საქართველოს და არც ზოგადად კავკასიას, რუსეთზე უფრო ზუეობრივი, რომითაა ბოძებული მოკავშირე არცერთი ქვეყანა არ ეფორება დედამიწის ზურგზე, საქართველოსი და რუსეთის ამ მოკავშირეობას, სხვათაშორის, ბატონი ედუარდ შვეარდხაძის ცნობილი განონათქვამის გარდა, „ტრაქტატზე“ გაცილებით უფრო შორეული ისტორიული რეალობები უმაგრებს ზურგს, და, ასე გასინჯეთ, თავისი მსტიკური საფუძველიც მოეპოვება, არც ყოველივე ამის უფლებელობა ეგების დღეს ჩვენთან.

დრო კი — დმტრის შექვევითი — (დრო და საერთაშორისო პოლიტიკური კონიუნქტურა) — დღესდღეობით, როგორც ჩანს, უკვე მართლაც იმის საშუალებაა, რომ ქართველობა ყველა შემთხვევაში გახდეს „თანამედროვე ერი“ და ეს „თანამედროვე ერი“ ქართველი ერი იყოს. არც ეს დრო უნდა დავკარგოთ და არც ჩვენს გარეგარეგლოში მიმდინარე პროცესებში მონაწილეობაზე უნდა ვთქვათ უარს, საქართველოს, როგორც ქვეყნს, იტერესები არაოსდეს ეწინააღმდეგებოდ ზოგადკაცობრიულს — ეროვნებით ქართველთ ბაგორი იმპერიის შექმნაში და სამსახურში გამოუჩინათ თავი, მაგრამ თავად საქართველო არასოდეს ყოფილა სახელმწიფოზე მეტი და ეს სახელმწიფოც — (მისი ისტორიულად ყველაზე სრულყოფილი და თვითმყოფი განსხვავება) — წმინდა დათო ადამაშენბლის სახელმწიფოც) — უნდა ითქვას, რომ ცოტა ან იცოტა უცნაურება გამოიყურება დღეს „იმპერიების“ მესტიკურთა თვალში — ასევე უცნაურად ალბათ, როგორც ენათმეცნიერთა თვალში გამოიყურება ჩვენი ქართული ენა.

ადამიანთა ნებისმიერი საზოგადოების ინტეგრაცია, რა თქმა უნდა, უმეტველად პროცესია დღეს და ყოველთვის, მაგრამ არადასაძლებია და ზინტეგრაციის დაუყოლებელი მოთხოვნილებაც „ამისათვის დაუტყოს კაცებმ მამა თვისი და დედა თვისი და შევედის ცოლსა თვისსა“ — ცხადია, რომ ეს ყოველი იჯახის, ანუ ყოველი ერთი მთელის ღებინტეგრაციის — დამოუკიდებელი ყოფის — განმარტობის აუცილებლობაზე მეტველდებს, მაგრამ ამავე დროს და უპიროველს ყოფისა, ეს მეტველდებს ყოველ მარტომყოფის გამოტლებების, ანუ ინტეგრაციის გარდაუვალ აუცილებლობაზე და იმ გზაზე მიგვანინშებს, რა გზითაც მიიღწევა ადამიანთა ნებისმიერი საზოგადოების და ესე იგი, ზოგადად კაცობრიობის ღვთაებრივი ინტეგრაცია.

ყოველი მთლიანობა მსიკვე წარმომშობი მთლიანობების ნაწილია გამოტლებების გზით მიღებული სახეა და ბატონი უსმიტონი მთლიანობისა, ანუ ადამაშენბლის სიყვარული, უპიროველს ყოფილსა, ინტიმია და ყოველი სხვა

მესამე, გარდა „სული წმინდისა“, აქ ზედმეტია და მსიკველად გარტობი, ღვთაებრივი ინტეგრაცია, ანუ სიყვარული, ერთნაირება, ერთსულოვნება და ერთსულობა — და პირისპირებულ სქესთა, დაპირისპირებულ საზრისთა — მამაკაცისა და დედაკაცის, მზისა და მიწარის, დღისა და ღამის, ამიერისა და იმერის, მეტერმოყვარის — ერთობა და ერთნაირება, სხვადასხვახარად უთქვემის და გამოუთქვემის ეს კაცობრიობისა — „მზე დედაა ჩემი, მთავაა მამა ჩემი, ეს წვილო-წვირილი კარაკელოვანი და დამაა ჩემოი“, „გოგყვარდე მოსულნოი“, „გოგყვარდე მეტერი თვეწინოი“ — სრულიად არაბარზობიად იღწევა ბოლოსდაბოლოს ესეც ამ ორითასი წლის წინათ, „მტრის სიყვარული“, რა თქმა უნდა, უპიროველს ყოფისა, ისევე „მოსულის“ სიყვარული ნიშნა, მაგრამ „მარადმყოფი“ დმტრის უნივერსლობა და ქრისტიანობის, როგორც „ახლებური მშროვნების“ უტყუარი ნიშანი ის გასალოთ, რომ იგი „მოსულობა“ ერთად „დამბედურის“ სიყვარულსაც უმეტველად გვაგადმედებულს, „მოსულს“ მხოლოდ დმტრის შეიძლება და უნდა ელაპარაკებოდეს თავისი საკუთარ დედანაზე, რადგან იმეტიო, მოგვსენებათ, სიყვარულია და სიტყვა, მაგრამ ადამიანებს „დამბედურის“ ენაზე უნდა ელაპარაკებოდეს ყველა, მიორად უფლებსნი თუ არა, ერთ-ერთი უძველესი „დამბედურნი“ და „მოსულნი“ — ქართველები და არაან ქართველები, ქართველები და ახოს შთამომავალი, ქართველები და ნაუტქოდონისორისგან ღტულებილ ქართველი ებრაელები და სხვანი მრავალნი — საქართველოში აი, ამგვარი, ღვთაებრივი წესრიგის საწინამუშო მავალთა იკლოდნენ ყოველთვის, როცა ენა ჩვენი თავი ჩვენადვე ვეუფლებდნოი“.

„პროლეტარები ყველა ქვეყნისა“ ვერ იქნა და ვერ შეერთდნენ, ახლა ისევე უბრუნებელი ლამობენ შეერთებას, მბილონური ილუზია კვლავ ძალში რჩება და დანაწილებული დასავლეთის საერთო ევროპული სახლის“ პროტრესული იღვა ჩამორჩენილი, რელიგიური ფუნდამენტალიზმის, ანუ საკუთარი იმერობის ანაზაბა დარჩენილი ადმოსავლეთის „საერთო აზიური სახლის“ უქმადეოდების იწვევს, კაცობრიული თვითკვლეობის ბოროტულ ურჩესს — როგორც „მშვიდობის გარანტს“ „მამა-მამაშენი“ მშაბაკვლეობი ტერორიში უპირისპირდება.

ფანტასტიკური, მაგრამ შვით თოქრები აქვს დამტანებელი ეს კოიონს — ვიორგე საბაგლიშვილს, რუსეთის ებარჭიებში ათწლობით ნამსახურებ მღვდელმთავრისა და ბოლოს სრულიად საქართველოს დემოკრე კათოლიკოსს, მისი გამოკვლევით რუსული „პოვესტ კრემენიბ ლტ-ის“ ერთ-ერთი პირველწყარო „ქართლის ცხოვრება“ და „ქართლის ცხოვრებისუთი“ მირიანი იქ ვლადიმერით არის შეცვლილი, აი, ასე — პირიველ მესიანიზმი ყურება, როგორც ჩანს, საფუძველი ეროვნულ მესიანიზმს, ევრაზიული ერთობის სიმბოლო — ორთავიანი-არჩივი — ესტაბლიტსავით გადაღის ერთი ქვეყნიდან მეორეში იმისდა კვლობაზე, თუ ენი, როდის და ვის სასარგებლოდ კსრულებს შუამავლის იმ მისიას, რომელიც შეუძლებელია, რომ ერთი რომელიც მხარის სასარგებლოდ წარმობროს და უმეტველად ორივე მხარისა და ყველის სასარგებლოდ უნდა იცხოვროს, ზუსტად ასე აცობიერებს თავის აღმსწებლებს „მესამე რუმის“ რუსული მესიანიზმის საბურველში გარინდებელი „წმინდა რუსეთი“, რომელიც ყოველთვის და დღესაც იქ არის, სადაც უნდა იყოს, იქ, სადაც ივსლებოდა ალბათ იგი წმინდა დათო აღმსწებებელს, რუსეთსა „რუსთა“ ხელმწიფედაც ისენიებოდა.

ქართულ ენაში „დამარბული საიდუმლოც“ ამიტომ არის ასე ერთბელ და სამედალოდ მიკავებული იმ მიწა-წყალს, სადაც „ყამი ქართულად შეიწერის და წირვას ყოველი ადსრულებს ქართულთა ენათა“, მესიანი-



ორებს დღემდე თავისი პრესტიჟიული სიმღერებმა და გულგრილობამ გულგრილობა და რომელია მნიშვნელობა? უმსიმღერებოდ აღიარებს ესმის ამ ქვეყანაზე; ერი, უპირველეს ყოვლისა, გლეხობისა, მერე — მეომრების; მერე — მღვდლებსა, მერე — უთარგმნელი (ანონიმი თუ სახელიანი) პრეტებისა და ბოლოს — სხვის სახელით, სხვის ომში მემართი, სხვათა სახელმძღვანელო სარდლებსა და პოლიტიკოსებისა, რომელთა „ფენომენიკ“ ისევე აუხსნელი და გაუგებარი რჩება ყოველთვის, როგორც ეს პოეზია, სხვათა ენაზე ნათარგმნები, სტალინის გამო, მაგალითად, ტომები დაიწერა უკვე, მაგრამ ვერაინ ვერ ხსნის ამას ისე ზუსტად, როგორც გარკვეულ რობაქიმე ჭკრი კიდევ 1933 წელს, ვინ არის სტალინი? სტალინი არის „ანტიქართველი“ — გრიგოლ რობაქიძისათვის ეს ცხადზე უფხადესია, მაგრამ ვერაინ ვერ გაიგებს, თუ რა აზრი დევს ამ სიტყვებში — „ანტიქართველი“ — თუ არ იცის, რას ნიშნავს ქართველი და საქართველო, ვერაინ, თუნდაც რომ შველი იყოს იგი ამ „ანტიქართველისა“ — სვეტლანა ალილუევა, მაგალითად, რომელიმე თავის მხასთან ერთად ერთი თვზარდამცემი აღმოჩენა გააქეთა ერთხელ ბავშობაში — „იცი, მამა ადრე თურმე ქართველი ყოვილა“.

ტური იდეის დედა-აზრი ყოველთვის ამა თუ იმ ერის „რჩეულობის“ დასაბუთებაა, იმ ტექსტზე კი, რომელიც იოანე ზოსიმეს მიწერებოდა და, როგორც გამოირკვა, გაცილებული უფრო ადრე ყოვილა დაწერილი, ქართველობაზე, როგორც ერზე, ერთი სიტყვაც კი არ არის ნათქვამი, იქ მხოლოდ ქართული ერის სრულიად განსაკუთრებულ დანიშნულებზეა ლაპარაკი. ამიტომ არ არის ჩემის აზრით, გასაზიარებელი ის აზრი, თითქოს ესე ყოველი ქართველი ერის „მესიანისტური იდეა“ იყოს. მე პირადად მგონია, რომ აქ ამბავს გვიყვებიან და ყველა, ვინც ქართულად ვლაპარაკობთ — მიუხედავად იმისა, თუ ვინ რამდენად ვაცნობიერებთ ამას — მფლობელი ვართ და მცველი იმ საიდუმლოსი, რომელიც ზოგადად ეკობრიობას ეკუთვნის და არა მარტო ჩვენ — ქართველობას, როგორც ერს. ჩვენ კი არა ვართ რჩეულები, როგორც ერი, არამედ ჩვენი — (ჩვენი წინაპრები) — რჩეულია ქართული ენა, რომელიც არც ერთ ენას არა ჰგავს თითქოს ამ ქვეყანაზე, მაგრამ ყველა ერის საიდუმლოს ინახავს თუმცა.

დავიჩემებთა, ობოლი ერი ვართო, იმას კი აღარ ვითვალისწინებთ, რომ ამ ხნის ერს არანაირად აღარ შეიძლება ობოლი თქმოდეს. ობლებად ჩვენ ვერავითარ შემთხვევაში ვერ ჩავითვლებთ, თუმცა ფაქტია, რომ ვერ გვეცნობდა და ვერ ცნობთ ვერავის ჩვენს დამორჩილებულ ნათესავთაგან. ქართულია თუ არა „ვეფხისტყაოსანი“? ამაზე უფრო „რიტორიული“ შეკითხვა წარმოუდგენელია ალბათ, მაგრამ მთლად უსაფუძვლოდ რომ არ არის ეს შეკითხვა? ქართული აქაც ხომ მხოლოდ ენა არ არის ნახსენები და ისიც სულ რამდენჯერმე — ორჯერ, თუ სამჯერ? განათუ მარტო ქართულია — ეროვნულად ქართული? — „ვეფხისტყაოსანი“? „საბარლოა მხოლოდ სული ობოლი“ — აი, ეს კი ნამდვილად ჩვენა ვართ, როგორც ერი — ერი, რომელიც ანგარიშმიუცემლად იმე-

მიწევი „საყვარლის საფლავის“ მამიებელ საქართველო თავის ყოვლად თვალსაჩინო თავისთავადობის მედისწერულად უნაგებს ყოველთვის ხან ვერაპულს და ხან აბურ მსოფლმხედველობივ ორიენტაციას — ნათესავები ეველება ყველგან, მაგრამ კი გულით აღარც თვითონ სჯერა უკვე ამგვარი ნათესაობის შესაძლებლობისა და ვეღარც იმ ნათესაებებს აჯერებს ამში მანამ, სანამ „ჩვენი თავი ჩვენადვე არ გვეყუდვინს“, საქართველოს დამოუკიდებლობა მარტო იმიტომაც არის აუცილებელი, რომ ქართული ფენომენი კვლავ სრული ლეგიტიმურობით ჩადგეს ბოლოსდაბოლოს ეკობრიობის სამსახურში; მაგრამ, რალა თქმა უნდა, რომ ჭკრი ჩვენ თვითონ უნდა ვავისარტყვანათ მათანადლოთ, თუ „ვითა გორისანი ვართ“.

პოლიტიკური ვითარება, რაც ამდენი სისხლის ფსად იყვებება — (უნდა გამოიკვეთოს) — სადღესოდ საქარველოში, ჩემის აზრით, უპირველეს ყოვლისა, იმის საფუძველს გვაძლევს, რომ ახლო მომავალში ჩვენში დაახლოებით იმგვარივე, არსებითად ორპარტიული, სისტემის ჩამოყალიბება ვივარაუდოთ, რავგარც ასეთი წარმატებით სორიველდება დღევანდელ მსოფლიოში დაწინაურებული ქვეყნების უმრავლესობაში. ოპოზიციური ერთობა დღევანდელი — „ორად გაზღუდული“ — საქართველოსი, უნდა ვიფიქროთ, რომ თანდათანობით დაიწმინდება უტოხსეულობრივი, ასე ვთქვამთ დანაშაულებებისაგან და ბოლოსდაბოლოს მივიღებთ იმგვარ ხელიუსუფლებას, სადაც ხან ტრადიციონალისტები იქნებიან ოპოზიციამ, ხან დემოკრატები და ერთობა და მეორეულიდ საქმარისად ტრადიციონალისტები იქნებიან და საქმარისად დემოკრატები. რაც უფრო მალე გავიცნობიერებთ ყველა ამგვარი — ცივილიზებული — ყოფის გარდაუვალ აუცილებლობას, მით უკეთესი იქნება ეს სრულიად საქართველოს ერისთვისაც და ყველასათვის ჩვენს გარეგარველიში, თქმა არ უნდა, „კიდევ უფრო დამაზი გვირდა“ ყველას „ჩვენი კარგი ქვეყანა“, მაგრამ ღღესღღობით ისეთი და ისეთებმა უნდა გადავარჩინოთ, როგორც იგი არის რეალურად და როგორც იქ ჩვევა ვართ ყველა. ისეთები, როგორებიც ხვალ შეიძლება ვიყოთ, დღეს ვერ ვიქნებით.

შ

ალკაშვილები ძირად ყველანი მესხეთიდან არიან. შალიკაშვილების გვარი პირველია მესხეთში სამცხის ათაბაგების შემდეგ. ისინი არიან მფლობელი თბილისისა, ახალქალაქისა, ყველისა, მგლისციხისა, ქაჩისციხისა, ველისა და სხვა, მესხეთის ხელნაწერი მოსახსენებლები მეფისა და უსაჩუქარე ათაბაგის შემდეგ. უბრალოდ ყოველისა, ვახუშტ — ყოფილ ვასილისის, მისი მუღლის — მეფეთ-მეფის გიორგის ასულის — ქათაონ-ქრისტინასი, მათ მის — ამუნისა და შალიკაშვილების სხვა შთამომავალთა სახელები გვაუწყებს, ამავე საბუთში იხსენიებიან ვახუშტისა და ქათაონის შვილები: ამუნა, „პატრონი ელისბარა“, „პატრონი იოთამა“, „და მათი თამაზა“ და ბოლოს — „პატრონი ეკატერინა და მისი მოღვმა“.

სამხრეთ საქართველოს ამ დიდი ფეოდალური გვარის ირგვლივ სხვა ცენტრებიც წარმოიქმნა ისტორიასა. ერთ საბუთში ფიქსირებულია, მაგალითად, რომ „თმოგველი სასაფლაოთა, მონასტრითა და ეკლესიითა შალიკაშვილითა ელისბადალს და იოთამს აქუს“. კუმურდოს ცნობილი ტაძრის XVI საუკუნის დასაწყისში რესტავრირებული დასავლეთი ნაწილის წარწერაში კი (წაიკითხა ექვთიმე თაყაიშვილმა) — მოხსენიებულინი არიან: „პატრონი ელისბადალ და ქრისტინა“ და ელიზბარის მეუღლე — მარეხია.

მოსახსენებლებში მოიხსენიებიან აგრეთვე: ვარაზა, ოთარი, კოკოლა ვარაზაშვილი (შალიკაშვილი), მისი მმა ლაშქარა და ბიძა გურგაჯი. კოკოლასა და ოთარის სახელები ქართულ ენციკლოპედიაშიც არის შეტანილი, მეფის, ათაბაგებისა და შალიკაშვილების საგვარეულოთა ურთიერთნათესაობა და მოყვრობა სრულიად აშკარა ჩანს და ბუნებრივად გამოიყურება.

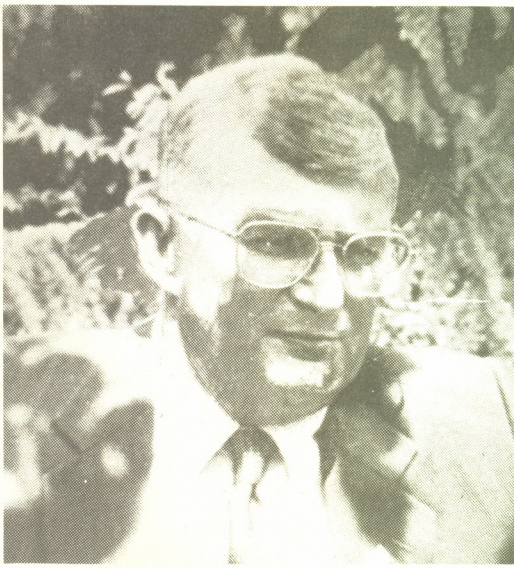
ოთარ შალიკაშვილი, XVI ს. შუა წლების მესხეთის დიდგვაროვანი ფეოდალი, ყვარყვარე II ათაბაგის პირველი ვეზირი, გურჯაბეთის ბრძოლის შემდეგ ცილობდა სამცხე-საათაბაგოს გაუქმებული სამთავროს აღდგენას და მცირეწლოვანი ქაიხოსრო ყვარყვარეს მის ათაბაგად დამტკიცებას. ამ მიზნით ოთარ შალიკაშვილი ოსმალეთში გაემგზავრა და სულთანს დახმარება სთხოვა ბაგრატ ივრთა მეფის წინააღმდეგ. 1543 წ. ოთარ შალიკაშვილი და ქაიხოსრო ყვარყვარეს ძე ქარაღაქის ბრძოლაში ოსმალებს უჭერდნენ მხარს, ქართველთა გამარჯვების შემ-

დეგ ისევ სულთანთან ჩაივინდა. სოხოსტის 1545 წ. ბრძოლაში ქართველები დამარცხდნენ. ოთარ შალიკაშვილის რჩევით სამცხე-საათაბაგოს ციხეებში ოსმალთა ჯარი ჩააყენეს, ქაიხოსრო ათაბაგად დაამტკიცეს და მეურვედ ოთარ შალიკაშვილი დაუნიშნეს. შემდეგ ოთარ შალიკაშვილის ასული ცოლად შეირთო შამთამაზმა. „ქართლის ცხოვრება“ გვაუწყებს: „შამთამაზ, აღიღო ტფილისი და ტფილისიდან უზრახა ქაიხოსრო ათაბაგსა, რათა მისცეს ასული თვისი ცოლად. არამედ ათაბაგს არა ესვა ასული გარნა მისცა ასული ოთარ შალიკაშვილისა, რამეთუ ნათესავი აღოსო იყო ქაიხოსროსი, ამით დაემზახლა შამთამაზ და მისკანიჭი დიდძალი ყვემან ათაბაგსა და წარეცა სპარსეთად, რამეთუ ჰყოცნე ყვემან ძმაცვით საქართველოთა მინა“.

ქართველ დედის იმედი იყო — ბაგრატ მუხრან-ბატონის ასული — ფრიად ენერგიული და მოქმედი პიროვნება. ძალაფუძების მოყვარული დედის იმედი ვერ იომენდა საათაბაგოს სახლთან ერთად ძლიერ გვაროვნებათა არსებობას, შალიკაშვილებს კი როგორც უწყე ითქვა, ამათში პირველი ადგილი ეკავათ. დედის იმედმა მოაქვლინა ოთარ შალიკაშვილის შვილი ვარაზა — გვარის მეთაური, რამაც გამოიწვია შამთამაზის მიერ ცოლის მის სისხლის საძიებლად სამცხის დალაშქრა.

მდგომარეობა საათაბაგოში ამის შემდეგ კიდევ უფრო გამწვავდა. ვარაზას ძე კოკოლა (მას მიემხრნენ დიასამიძეები, ამატაკისშვილები და სხვა ფეოდალები) აუჯანყდა ათაბაგს და უნაი განაცხადა მის მორჩილებაზედ. ურთიერთობა და ომი წლებით გავრცელდა...

ჯონ (მალხა) შალიკაშვილის ნინაპრები



ოთარ შალიკაშვილის სიკვდილის შემდეგ ამ გვარისა და ათაბაგებს შორის ბრძოლა და შუღლი ჩამოვარდა. ქაიხოსრო ათაბაგი სპარსეთის მორჩილი გახდა. საათაბაგოს მდგომარეობა შესამჩნევად გაუარესდა, როდესაც 1573 წ. გარდაიცვალა ქაიხოსრო ათაბაგი და ათაბაგი გახდა ძე მისი ყვარყვარე. ამის შემდეგ საათაბაგოს საქმეების ფაქტიური მმართველი ყვარყვარეს დედა და ქაიხოსროს

1579 წელს ოსმალთა იპყრობენ საათაბაგოს. ოსმალთა მძლავრებამ ფრიად დამცირა ათაბაგის სახლი. მხარეც დამცირებულა იყო. ეკლესია-მონასტრებში მრევლი შეწყვიტა. უდიდესი სიკვდილისი სიწმინდე გადაქონდათ ქართლსა, კახეთსა და ლიხთ-იმერეთს. მხარის მასობრივად დაცლის მიზეზი გახდა საათაბაგოს გათავრების დამწყება. ქრისტიანობის დასუსტებამ

საათბავოში თან მოჰყვა საძირ-
კვლის შერყევა. რასაც ეყრდნობოდა
ქართული ეროვნული კულტურა და
მისი ფილიტები. XVII ს-ის პირველ
ნახევარში რამდენიმე ქრისტიანის
სიყვარულიანი დამცველი,
წარჩინებული გვარეულობა გადმო-
სახლდა საათბავოვან, უმეტესად
ქართლს. ესენი იყვნენ: ავლიანელ-
ნი, შალიკაშვილი, ხერხეულიძენი,
ხიმშიაშვილი, დიასამიძენი, თაქთა-
კიშვილი...

ბატონიშვილის ვახუშტისა და გვი-
თუბანიშვილის მიერ 1721 წელს შე-
დგენილ მეწინავე საღრიზოს. — სა-
დათბავოვლისა და სომხითის —
აღწერაში, ქვემო ქართლში მებატონ-
ენერგეტიკულად მოიხსენიებიან
შალიკაშვილები: ანდრია ზურაბის
შალიკა, ზაალ, ზურაბი, ანდრიაშვი-
ლები; როსტომი, ჭავჭავაძე, ნახორი
ელიშვირი, ბერუა, გიორგი, გოგი,
ვახტანგ, თამაზ. ამათ ყმა-მამულები
ჭეობდათ ალგეთში, სომხითისა და
ქვითის. ამთ გარდა მეფედმოქო-
რის სახასილან ნახორ ელიშვილს
შალიკაშვილსაც ჰყავდა 14 ბოლოსი-
ში 25 კომლი, მთავან 14 გამოძობი,
8 ბოვანი და 6 მოლაშქარი.

შალიკაშვილების ერთი შტო, რო-
გორც ეს წყაროებიდან ჩანს, რუ-
სეთში წასულა. კერძოდ, ქართველი
თავადი დემეტრე (იგივე დიმიტრი)
შალიკაშვილი 1724 წლის 15 ივლისს
საქართველოს მეფის ვახტანგ VI-ის
მრავალრიცხოვან ამაღას გაჰყოლია
რუსეთში.

პოემში — „ვახტანგნიანი“, რომ-
ლის ავტორად ვახტანგ VI-ის ამაღის
წევრი, გვარად ფაგლენიშვილია მი-
ჩნეული; ერთიან წერია, რომ ვახ-
ტანგს ახლდნენ „ხუთნი შალიკაშვი-
ლები, მეფეთ მიჩნეულნი ყმანი“.

შალიკაშვილები 87 ქართველი ხი-
ზანის მიერ დაარსებული ჰუსართა
ასეულის ოფიცრები იყვნენ. დემეტ-
რე ელიშვირის ძე შალიკაშვილი —
(რუსულ საბუთებში დიმიტრი ელი-
შვიციჩი შალიკოვი) — ვახტანგ VI-ის
ყოფილი მეგობრებთუხუცესი — ქარ-
თველ ჰუსართა ასეულში რიგითად
ჩარიცხეს, ხოლო როგორც თავადს,
მისცეს მამულე (30 კომლი) პოლტო-
ვის გუბერნიის დაბა სანდორნოში.
დიმიტრი შალიკაშვილი პოლკოვნი-
კის ჩინით გათავისუფლდა ქართველ
ჰუსართა ასეულიდან. მაღალ სამხე-
დრო ჩინს ტარებდნენ: დემეტრეს
ძმა — დავით შალიკაშვილი, იგივე
დემეტრეს ძე და ივანეს ბიძა დავით
შალიკაშვილი. ივანე შალიკაშვილს
ჰქონდა წმინდა გიორგის ჯვრის 4
ორდენი და იყო ვლადიმირის ორდენ-
ის ოთხეზის კავალერი.

სამხედრო საქმის ბრწყინვალე
მცოდნე, უშოშირი და გაბედული მე-
ბრძოლი იყო პეტრე ივანეს ძე შა-
ლიკაშვილი — „სამხრეთული ტემ-
პერამებით, ქართული სული და ნა-
თელი გონება ყოველთვის გამოარ-
ჩევდა მას პეტრეს თანატოლი სამ-
ხედრო მეგობრობისაგან“. სამხრეთ-
სადასავლეთში ლიტერატურით გატა-
ცებული პეტრი შალიკაშვილი (შა-
ლიკოვი) მოსკოვში ცნობილი და
პოპულარული პოეტი გახდა. მოსკო-
ველები პირდაპირ აღმერთებდნენ
მას, როგორც პოეტსა და უცნაურ
ადამიანს.

პეტრე შალიკაშვილის დასახსია-
თებლად მიუყვანთ მხოლოდ ერთ
ადგილს ლეშკინის წერილებიდან:
„იგი (პეტრე შალიკაშვილი) კეთილი
პოეტი, პატრივისციმის ღირსია და
მე დარწმუნებული ვარ ჩემი გულ-
წველი და სრულყოფილი შექება
არ იქნება მისთვის უსამოყენო. იგი
მართლაც რომ პოეტია. მშვენიერი
სულის პოეტი, ჭეშმარიტად ღირსი
ამ სიტყვებისა! — მე საქვეყნოდ
ვაჯილდებ ამას და საზოგადოებასაც
დაეარწმუნებ ჩემი ნათქვამის ჭეშმარ-
ტიტებაში...“.

პეტრე შალიკაშვილს ოთხი შვილი
ჰყავდა: გიორგი, ანდრია, სოფიო
და ნატალია.

უმცროსი ქალიშვილი ნატალია,
რომელსაც მშობლებმა საუეთესო
განათლება მიალბებინეს, თავის დრო-
ზე ცნობილი მწერალი იყო. რუსუ-
ლი ჟურნალისტიკის ისტორიაში იგი
ითვისდა პირველ რუს ჟურნალისტ
ქალად.

პეტრე შალიკაშვილის ერთადერ-
თი და, აღეკანდრა ივანეს ასული
შალიკაშვილი დიდად განათლებული
და საკმაოდ ნიჭიერი მწერალი იყო,
რუსული ლიტერატურის ისტორიაში
იგი ცნობილია, როგორც კარგი
მთარგმნელი.

შალიკაშვილია ღირსეულ კობორ-
ტას ამშვენებენ: ვალერიან ირაკლის
ძე და ამირან ვალერიანის ძე შალი-
კაშვილები, ან ვალერიანის ასული
შალიკაშვილი...

ზოგი რომ შალიკაშვილითა გვარის
ეტიმოლოგიაზე. წინაზე გვარი რო-
კიკაშვილი ყოფილა. „როკიკაშვილი
არის შალიკაშვილი, მივიდა სამცხი-
ლად“ (ვახუშტი, ქართლ. ცხ. IV, 34).
იგივე მეორდება ქვემო ქართლში,
ერთ საბუთში ვითვლებოდნენ: „ჰაქს-
ხოსრო ციციშვილმა ნადირ შაჰის
ღარს (XVII ს-ის 30-იანი წლები)

სოფელი დიადარი იშოვა და შედგა
როკიკაშვილი (შალიკაშვილი, ესე
იგი) დიადრუნა“ (იას. ლორთქიფანი-
ძე, ქვემო ქართლი, ნაწ. I და II, თბ.
1935, გვ. 300).

...სანდახო ლეჟსებში“ მოცემუ-
ლი თავადებისა და აზნაურების სია
მთიი გვარების წარმოშობის მოკლე
ცნობებით. თავად შალიკაშვილების
შესახებ იქ ვითვლებოდნენ:

„თავად შალიკაშვილები არიან
საათბავოვან მოსულნი, მას შემდეგ,
რაც ისინი განუდგნენ ათაბაგს, რომ-
ლის შორეული ნათესავეები იყვნენ,
სციმში მეფემ 1550 წელს „იდი პა-
ტივით მიიღო“ და „ესრეთვე უწო-
დადნენ როკიკაშვილებად სახელისა
გამო ამით წინაპრისა. ესენი სცხოვ-
რობენ გაღმა მხარეს ქართლისა,
სკრად წოდებულისა და არიან აწ-
რო ჩახლად: კილახას შვილები,
ბეცია შვილები, გვართა ამათგანი,
რომელნივე გარდასახლებულ არიან
რუსეთსა შინა ადრითივე და რომელ-
ნივე სახლობენ ახალციხესა შინა“
(სანდახო ლეჟსებში... 22).

შალიკაშვილების გვარი შეტანი-
ლია 1783 წლის 24 ივლისს რუსეთსა
და ქართლ-კახეთს შორის დადუ-
ბულ მფარველობითი კავშირის ტრაქ-
ტატზე თანდართულ თავადა და
აზნაურთა სიაში,

1826 წლის 25 მარტს იმპერატორ-
მა ხელი მოაწერა სახელმწიფო საზა-
მოს დადგენილებას თავად იოსებ
ივანეს ძის, მისი ვაჟების, პორუჩიკ
სიმონის, ივანეს და ნიკოლოზის,
შტამსაკაბრან რაედენ ივანეს ძისა
და როსტომ ნიკოლოზის ძის თავა-
დობის ხარისხში დამტკიცების თა-
ობაზე.

1864 წ. 26 თებერვლის დადგენი-
ლებით თავადის ხარისხი ერთად კა-
ლეჯის ასესორ პეტრე ივანეს ძე შა-
ლიკაშვილის გაიშვილებს — პორუ-
ჩიკ ანდროსა და პოდოლკოვიცე
გრაფს შალიკაშვილებს. მათვე მი-
ეცათ უფლება წოდებულთყვენენ ქარ-
თველ თავადებად.

აი, დაახლოებით რა ხალხისა და
რა ამბების სსუგანა უნდა ინახავდეს
დღესაც გენეტური მეცნიერება
ამერიკელი გენერლის, გაეროს ჭა-
რების მთავარასრდლის პოსტის დღე-
ვანდელ პრეტენდენტის, ჯონ (მალ-
ხაზ) შალიკაშვილისა.



მავე, რომელიც ახლა უნდა მოგითხოვო. სამოციანი წლების მიწურულს მოხდა. მაშინ, ჩვილმეტი-ცხრაშვილი წლის ყმაწვილები, უნივერსიტეტში ვესწავლობდით. ყველას და ყველაფერს ზემოდან ვუყურებდით და, რომ იტყვიან, ცა ქუდად არ მიგვაჩნდა და დედამიწა — ქალამაღ, ამ დროს თბილისის თითქმის ყველა სახლის ფანჯრიდან „ბითლზების“ ჯადოსნური ჰანგები იგრქვევოდა, კინოთეატრ „კოსმოსში“ ამერიკულ ვესტერნებს აჩვენებდნენ, ჩვენ ზამთარ-ზაფხულ სქელანჩიანი „პაკრიშები“ გვეცვა, მერჯე ფობროვის „პრიმას“ ვეჭაჩებოდით და გვიან ღამემდეგ შოპენმაუსერის „ერსტეიკი“ მსგავს წიგნებს ვაუკლებდით ტერსს.

როდესაც ჩვენი თანაკურსელი გოგონები ლექციებზე ისხდნენ ან საშინაო დავალებებს ზუთხავდნენ, ჩვენ უნივერსიტეტის კორპუსებს შორის დავდგროვდით. ან ლუდნაბებსა და სკვერებში ვფლანგავდით დროს, ვარჩევდით „საქმეებს“, ვკამათობდით ფეხბურთზე, ხელოვნებასა და ლიტერატურაზე, ერთი სიტყვით — ვსურთოქავდით ჩვენებურად...

სექტემბრის ერთ მშვენიერ დღეს მე, კოტე და ვახტანგი უნივერსიტეტის ბაღში ვისხედით. სამასლათო ამბებს რა დავიღვევდა, ხან მითისს ვყვებოდით და ხან ბარისას, სამივეს გემოდა და ბუნებრივია, საუბარი კულინარიასაც შეეხო.

— ახლა ცხელს შეგვამდი რასმეს, — ვითომ მოგვიძველქართულა ვახტანგმა.

— კაი ხინკალი, — აღმოხდა კოტეს.
— ებროკვერცხები ყაბულსა ვარ, — მეც მხარს აუბეი,
ერთხანს უბრად ვისხედით. მერე ვახტანგმა წამოიწყა:

— რამდენ ხინკალს შეგვამდით?
— მე? ორმოცდაათს! — განაცხადა კოტე.

— რამდენს? — ჩაეკითხა ვახტანგი.
— ორმოცდაათს-მეთქი!

— კაი, ერთი, — თავი გადაიქნია ვახტანგმა.

— რა იყო, არ გჯერა? — იწყინა კოტემ. — ვთქვი და შეგვამ კიღვეც.
— შენ? — ვახტანგი ახლა მე მომიბრუნდა.

— ალბათ, ოცდაათს.
ისევ გაეჭრდილი.

— სახიკლემო წავიდეთ და იქ ვნახოთ, ვინ რამდენსაც შეგვამს, — უცებ ჯიბეში იკრა ხელი ჩვენი პასუხებით გაღიზიანებულმა ვახტანგმა.
კოტე მყისვე დაეთანხმა. მე კი, კოტე შემეცოდა და ვახტანგს ნიძ-

ნიძალაპი

ბიოგრაფი სართანია

გომთხროვა

ლავის უფრო სამართლიანი პირობები შევთვალაზე: ორივე ერთად შეეკმით ოთხმოც ცალს-თქო, კარგო, ისიც დამყაბულდა. თან, რასაც ბიორგებთ, იმას დაგაღვივნებთ, ისორს დასძინა და ხელი ხელს დავკარით. ნიძალავის პირობები საბოლოოდ ასე ჩამოყალიბდა: თუ ჩვენ გავიმარჯვებდით ანუ შევკმდით ოთხმოც ხინკალს, ვახტანგს უნდა წაეყვანებთ სტაბენილის დღეს მცხეთაში „მარანში“, თუ არა და ყველაფერი პირაქით უნდა მომხდარიყო.

იმ წლებში თბილისში ბევრი სახინკლე იყო. ზოგში მხოლოდ კაცები დადიოდნენ, ზოგში — კაცებიცა და ქალებიც. ისეთებიც იყო, სულ რომ არ შეეცდებოდა დაამაინს, მაგრამ ყველაზე მეტად ხალხი კელიანიოვის ქუჩაზე, სარდაფში გამოართულ ლეოს სახინკლეს ეტანებოდა. ჩვენც იმ სარდაფში შევტრგეთ თავი.

ჩვეულებრივი ხალხმრავლობა დავგვედა. ვახტანგი დახლისაკენ გაემართა, მე და კოტე ერთ-ერთ მამიდასთან ავიტუხეთ. როცა მივიდა გათავისუფლდა, დამლაგებელ ქალს ვუხმეთ. მან ქუჭყიანი თევზები ლუღის კაიხებთან ერთად ალუმინის ქაშში ჩაალაგა, ხოლო მაგიდის მარმარილოს ზედაპირს ნაცრისფერი, ქონით გაზუნზული ჩვარი მიუსქმოუსვა.

— რას დაღვეთ? — როგორც შეგვეკითხა ვახტანგი.

— ლუსი, — ერთხმად გავძანებთ მე და კოტემ.

მაღე ჩვენი მაგიდა ცხელ-ცხელი ხინკლით სასვე მხრჩოლავმა სინმა დაფარა.

— ბევრი კია, მაგრამ ქუჭები ზომ არ ითვალა, — მოაგონდა კოტეს.

— როგორმე მოვერგებთ, — არც მე გავიტრებე იხტიბარი.
ვახტანგმა ოთხი კათხა ლული

მოგვიტანა, თავისთვის ათი ხინკალი და ასა გრამი კონიაკი ავლო.
„შვი პილილი ბლომად მოგაყარეთ ხინკალი და საქმეს შეგუდვით.“

ოცდაათი ცალი უხმოდ და მაღიანად გავსუნთქეთ. ხინკლის ყუქებს ცარიელ თუფებზე ვაწყობდით, როგორც მოგებულ „ჩიბებს“ პოკერის მოთამაშეები, ამასობაში ვახტანგმა, როგორც ნაღდმა ქალაქელმა, აიიდან მხოლოდ შვიდი ხინკალი შეგვამა, კონიაკი დალია და სიგარეტი გააბოლა.

გვერდით შეგიდასთან, ცნობილი მსახიობი იმიერკავკასიელ კოლეგებს მამასინდობა — წყაროში შემთხვევით ჩახარზულ ხობხის ამახას შევბოდა გატაცებთ.

მეორე მაგიდასთან ორი ლურჯხალათიანი ქურთი „იმიბრინაის“ ხუნავდა და ჩამაბოლა ოიანდობოდა.

მე და კოტემ კიღვე ათი ხინკალი შეგვამეთ, კერძმა გაცივება მოასწრო და გემო სულ დაკარგა. კოტე უცნაურად წაოთხითლდა, მე ცივმა ოფლმა დამამხსა. ვახტანგი გულგრილი სიმშვიდით გვიშურდა, როგორც რომელიღ დიდებულ გლადიატორთა ორთაბორცოს.

უტემ ჩემი პარტნიორი სადადეგაფარა და მაღე სველი სახით დაბრუნდა — პირზე წყალი შეგხსა. არ ვციე, რამდენად წადაგა ეს პროცედურა საქმეს, მაგრამ ერთი კია, ორი ხინკალი რომ შეგვამა, კოტე კვილე წყლის შესასმეხლად გავარდა თიგქულდმოგლეჯილი.

შეზარბოშებულმა მსახიობმა ხინკლის დამზადების ეროვნული საიდუმლო გაუმხილა ძვირფას სტუმრებს: აუცილებლად ცხრაშვიტი ან ოცდაერთი ნაოკი უნდა მჭირდეს, წყნიახი და თხელკანიახი უნდა იყოს, საქონლისა და ღორის ხორცის ნარკვისასაც ყველაზე კარგი მზადებობა. მერე ისიც თქვა, დანამდვი-



შემოერთყნენ სვირის მოყვარულნი...
შეიქმნა (ხარე კაბით და გაუთავებელი მსჯელობა. სინს კი ჯერ კიდევ იციოდად ხინკალი მიკეროდა...

ვახტანგს მალე მოყვირქდა ყოველივე და უინტერესოდ იცქირებოდა აქეთ-იქით.

ბოლოს მეც გადავწყვიტე პირზე წყლის შესხმა.

როცა დავბრუნდი და კოტეს შევხედე, მივხვდი, რომ იგი საპილოლოდ გაეტეხა უხზრო ჯამ-მისს, ვიდექირე, გავემჩნევებ-მეთქი და საკმაოდ მარდად ავგლოჯე გაფშოკებულ ცოხის გროვას მორიგი ლექმა. მაგრამ ამაოდ. უკვე ნათელი იყო, რომ კოტე თამაშს გამოეთიშა.

მართლაც, ორიოდ წუთში, მან ჯამას თავი ანება და წაილულულა:

— აღარ შემძლია.

— შენ რა, ხუმრობ? — თვალეები დავუბრიალე გაბრაზებულმა.

— აღარ შემძლია. — გაიმეორა მან და მივხვდი, რომ ლაპარაკს უკვე აზრი არ ჰქონდა.

იმ წუთიდან ჩემთვის ნიძლავმა უკვე სულ სხვა, შეიძლება ითქვას, პრინციპული მნიშვნელობაც კი შეიძინა. უღევაშა მეზობელი მუდარით სავსე მზერით მამხვევებდა, არც სხვები მამორებდნენ თვალს.

როდესაც მესამე ხინკალს გავუმკლავდი და კუჭი თევშზე დავდე, კოტემ უსიამოდ გაიქინა თავი. მას ყველაზე კარგად ესმოდა ჩემი, სახეზე მიტკლის ფერი ელო. უხმოდ იდგა, თითქოს შექმულ ხინკალს ენაც მიეყოლო.

ვახტანგიც დუმდა, დუმდა და სიგარეტს ეწეოდა.

დალაგებელი ქალი ჭურჭელს ახმამურებდა.

მსახიობი ადგილზე ცმუკავდა, მისი შექეფიანებული სტუმრები კი ფართოდ გახეილი თვალეებით მიმზერდნენ.

ულევაშა ჭურთმა ჭიქით „იმიბირნაია“ გამოიწილა — დალიე, გემეველიოსო.

მისკენ არც გამიხედავს, ისე ავიდე ფვეილნარევი ჭონის გუბიდან ხინკალი, ჩავბიჩე და...

— ვახტანგ, შენ გამიარჯვე; — ბილიებში გამოვცეკირე.

ხალხმა შეგებით ამოისუნთქა და დაშლა იწყა.

დამლაგებულმა ქალმა ხინკლის ნარჩენებანი სინი უმალ ავგავალა და მაგადას გაზუნსლული ჩვარი მიუსუც-მოსუცა.

დანაღვლიანებული უღევაშა დახლისაკენ გაეშურა, კონიაკის საყიდლისაკენ.

მე, კოტე და ვახტანგი გასასკლელისაკენ წავედი.

ლებით ვიცი, ერეკლე მეფეს მოხარულზე უფრო გაფიცებული ხინკალი უყვარდაო...

— იქნებ ლული კიდევ ავიღოთ? — წაისისინა ვახტანგმა.

— არ არის საჭირო-მეთქი, — ვუთხარი.

ჭურთებს, „იმიბირნაია“ რომ სვამდნენ, ძმბიპეები შემოუერთდნენ და ჩვენი მაგიდიდან შავი პილიპის ბოთლი წაიღეს. მოხუცმა დამლაგებულმა სუფრა მოვეიწვსირივა — ჯამში კუჭები ჩვეუძახა და გაიტანა. სინზე ორმოცზე ნაკლები ხინკალია რჩეილი. კოტე წამდაუწუმ გარბოდა პირის დასაბანად. მე გამკელავად ვუმზერდი და უაზროდ განავგრობდი ჭმამს.

მეზობლებმა შენიშნეს, რომ ჩვენ სუფრაზე რალაც უჩვეულო ხდებოდა და ანურჩულდნენ. უღევაშა ჭურთმა ვახტანგს გამოისძახა:

— მაზიანია!

ვახტანგმა თავი დაღუნა.

სინზე ოცდაათი ცალია რჩეილია. — მოუეიათ, რალა, — თითქოს ხმამალა ფიქრობსო, ისე თქვა ჭურთმა.

მისმა სიტყვებმა მე და კოტეს ძალი შეგვმბა, კიდევ რამდენიმე ხინკალი შემოგვეკეამა.

სილაოვდებოდა. სახინკლოში კოტე ხალხი დარჩა, მსახიობი და მისი სტუმრებიც დანაყრდნენ, მაგრამ წასვლის არ ჩქარობდნენ. ეტყობა ჩვენი ამბის დამთავრებას ელოდნენ, გულშემაკვივარი მაყურებელი ორ ბანავად გაიყო.

ლურჯხალათიანმა უღევაშა ჭურთმა თავის ამხანაგებს განუცხადა, რომ ერთ ბოთლ კონიაკს ჩაახუხენებდა, თუ მე და კოტე არ გავიმარჯვებდით. მისმა ერთმა თანამეინახემ ეს გამოწვევა მიიღო და ისინიც დანიძლავდნენ.

ჩვენს მაგიდას ყველა მზირდან

პარმუზლიანი სომეგმა

ნახატში უმაღლესი გერმონობა ის ცნაყოფილება, რომელიც ამ ქალი-შვილის სისპეტაკის გამოძახილია. მხატვარი განწყობილების გამართულ-ლებელი საღებავების გარეშე ქმნის ქალიშვილის იმ სახეს, რომელიც ღვთაებრივი იდეალის განმდვილენისევე მიისწრაფვის, ამ მიწრადგებას შეიძლება ათენია კი უთვალთვალებს და არც იზაა გასაკვირი, თუ მასში მოკარტის მუსიკალური სითუბერავს, ღვთაებრივისა და მიწა-ერის ნათესაობის შთაბეჭდილებას ქმნის ქალიშვილის თავაზიანი მორცხვობა. რომელსაც ბავშვური კეთილშობილების იერი გადაჰქარავს.

ქალიშვილობა მარტო ასაკის ნიშანი როდია. იგი ოქროს ხანაა, სი-ცოცხლის ამ ღვთაებრივ მონაკვეთში ქალიშვილი ჩვეულებრივი ოქროს ძუნწი მგლობელისაგან ბნელ უფს-კრულებში კი არაფერს ზეგოავს. იგი ყოველ დღეობა მშვენიერების ღრსივულ დამფასებელზე — გულს. სწორად ოცნებებს, ღმერთის მოსა-წონად ის ქალიშვილი იქცევა, რომელიც ამ ქარიშხლიან ოცნებას გა-დაჰპირებული გრმონობების გაოფე-მშვედობიანი უმანკობით განა-

გებს — სულიერი სამყაროდან შვეფერების იზორებს და შემზარავი ცდურებისგან თავის ბედს უუნებ-ელყოფს.

ეს ქალიშვილი არ ეთანხმება უმან-კობაზე იმ ყალბ წარმოდგენას, რომ თითქოს ეს ქარიშხლიანი, რაც მოთავსია, ღვთაებრივი სათნოება, ბოროტი მცოდნეების წინაშე აზარობაა, თავშესაქცევი მსხვერპლია, ნახატის მიხედვით, ქალიშვილი მზა-დაა იმ ბედნიერი ქორწინებისათვის, რომელშიც სიყვარული და ერთუ-ლება, ფიცა და გულწრფელობა თუ იმედი და რწმენა თანაშემზომილებით გადაეცემა თაობიდან თაობებს.

სიკეთითა და სილამაზით აღსავსე ოცნება და სწრაფვა რომ განამ-ტოვდეს და სინათლის ანგელოზად იქცეს, ქალიშვილი თავისი ქარი-შხლიანი სათნოების დასაცავად ისე-თი ღიღსულოვანი მრისხანებით უნ-

და აღსდგეს, რომლითაც უმართებუ-ლი ექვესა კი შეარცხვენს.

რა ორიგინალური რისკითა და ისტატობით უნდა აყოს აღჭურვილი მხატვარი, რომ თვალს, რომელიც ქალიშვილის სილამაზის თავფურცე-ლია, გუგისა და წამწაშების გარეშე სტილიზებული უბეებით ისე აამე-ტუცელოს, რომ მასში მოეღს კონ-ცენტრირებული სულს ზედავად.

ჩვენი აზრით, ნახატში თვალის გუგის უქონლობა იმით უნდა აიხს-ნას, რომ ქალიშვილის ზედაცის მთა-ვარი ძალა შინაგანი სიწმინდისკენაა მიდრეკილი და იქედან დარაჯობს თავისი უმანკო საინოების სილამა-ზის, რა უნდა შეეცადოს ამ ქალი-შვილის სურნელოვან ღიღის, რომელსაც იგი თავის მუწამური ბავე-ლიდან აფრქვევს? თუ ახლო დავა-კვირდებით ზეღის მტევანსა და მწყობრი აზრის სიმბოლოდტყვეულ

ძნელი სათქმელია, კიბეზე ასელო-სას რას ვპრმობდი, იტყვობ, ყვე-ლსაზე მეტად მაინც ამ სარდალთან სწრაფად და შორს გადაკარგვა მი-ნდოდა.

პუშკინის ქუჩაზე გავდიოდი, კოტე სვენება-სვენებით რაღაცას ყვებოდა ნაწლავების გადახლართვის შესახებ.

ვახტანგი ტაქტიანად ღუშდა, მთელი გზა უბრად ვისხედით ტროლეიბუსში.

კოტე უნივერსიტეტთან ჩავიდა და მოგვამბა: შაბათი „მარაში“ მივდივართო.

მე და ვახტანგი ორი გაჩერების მერე დავემშვიდობეთ ერთმანეთს. იმ შაბათს „მარაში“ ვერ მო-ვხვდით, ახლა აღარ მახსოვს, რამ შე-მიშალა ხელი, სამაგიეროდ, კოტემ ისეთი კარგი პურმაროლი გაუშვაო ვახტანგს და კოდეგო რი ჩვენს მეგო-ბარს, რომ ისინი შემდეგ დიღხანს იხსენებდნენ იქაური დროსტარების ამბავს.

მოგვიანებით, როცა ნიძოლაის წა-გების მიზეზებს ვაანალიზებდით, მე და კოტემ დავსაყვენიით: ა) ერთად არ უნდა აველოდო ოთხმოცი ხინკალი, რომლის დაახებამც შოშინსარი და-გვეცა, ოც-ოცი ან ოცდაათ-ოცდაათი ცალი უნდა მოგვეტანა, მაშინ ხინ-კალი გაიყვებას ვერ მოასწრებდა.

და გემოს არ დაკარგავდა; ბ) ლუ-ღის მაგივრად კი კონიაკი უნდა და-გველოცა, ანდა იგივე „იმიბრანია“.

მაშინ, შესაძლებელია, გავგებნარჯე კოდეგო.

გამოუცდილობამ წავგავებნარჯე ნი-ძლაგი, ვახტანგი კი ჩვენზე ორი უკრსით წინ იყო და უკეთ ვერკვეოდა ამგვარ სიტუაციებში. მაგარამ, რო-გორც ცნობილია, მხოლოდ წლებს მოაქვს გამოცდილება და ახლა მე და კოტე მსგავს შეცდომებს აღარ ღავეუშვებთ, რა თქმა უნდა.

ჩვენ იშვიათად ვხვდებით ერთმა-ნეთს, ცხოვრებამ დაგვაშორა და ყველას სხვადასხვა გზა მიგვიჩინა. ერთმანეთი ძველებურად გვიყარის და იმ წლებსაც სიამოვნებით ვისხე-ნებით.

ოღესლაც ვახტანგს დიბლომანტობა ეწედა, მაგარამ მაშის კვალს გაყვა, წერს დისერტაციებს და კარნაქტიო-ლად ცხოვრობს, ჩემი და კოტემ ცხოვრებაც სხვადასხვაგვარად აუწყო, როდესაც თბილისში სახინკლე-ების გაუქმება და ქალაქის მიღმა გატანა დაიწყეს, ველიამინოვის ქუ-ჩის სახინკლესაც სხვადასხვა მიუჩინეს ბინა და მან დაკარგა ძველი პოპუ-ლარობა, სარდადმეო დიღხანს საკონ-დიტორი სცნობი იყო, აღზახანს კი კოოპერატიული კაფე გაიხსნა და ველიამინოვის ქუჩაზე აღდრ ქველს,

თბილისი იზრდება და სხვის იცე-ლის, ბევრი შენდება ახალი და კარ-გი, ბევრ უბნებს კი ჩვეულო პეწი და ლაზათი კარგება, ყოველგვარ ეს დროს მოაქვს და, აღბათ, გარდა-უვალისაა, ახალგაზრდობაც დროის შესაბამისად ირჩევს ინტერესების სფეროს, ახალ მუსიკას უსმენს, სხვა წიგნებს კითხულობს, ერთი სიტყ-ვით: ახლებურად ცხოვრობს და ერთობა.

მე კი დღესაც, რამდენჯერაც არ უნდა ჩავუარო ყოფილ ველიამინო-ლის ქუჩაზე მედბარე სარდადეს, ნა-ღვლიანად მელოდობ, ვისხენებ სა-მოციანი წლების მიწურულს, როცა ჩველმეტრცხმარეტი წლის ყმაწი-ლები ვიყავით, უნივერსიტეტში ვსწავლობდით, ყველას და ყველა-ფერს ზემოდან ვეყურებდით და რომ იტყვიან: ცე ქუშლად არ მიგვა-ჩნდა და დედამიწა — ქალამნად, იმ დროს, როცა თანჯრებიდან „ბიბო-ლების“ ჭაღოსნური პანგები იფრქვე-ოდა, კინოთატრ „კოსმოსში“ ამე-რიკულ ვესტერნებს აჩვენებდნენ, ჩვენ ზამთარ-ზაფხულ სეკოლანჩი-ანი „პაკროშეები“ გვეცევა, მე-2 თა-ბარიკის „პროიმას“ ვეკაჩებოდით და გვიან ღამემდეგ ვეკაჩებოდით „ერის-ტიკის“ მსგავს წიგნებს ვაკვლავტ-რით ტყინს...



ამ სანთელივით ჩამოქნილ თითებს, რომელთა ირგვლივ სულიერი სამყაროდან გაშევეებული შავი ფიჭვები დაბორიალობენ. დავრწმუნდებით, რომ ჭეშმარიტი სისადავე, სილამაზის ყველაზე შთამბეჭდავი ღირებულებაა. ამ სისადავიდან ჩანს, რომ ქალიშვილი ქორწინების კანონით ყო არაა შეზღუდული, არამედ იგი თვითონ არის ბედნიერი ქორწინების ცოცხალი წყარო.

ამ ქალიშვილში ვერავენ ვერ დარდილავს ვერც მისი უმანკობის მიმზიდველობისა და ვერც მისი ნა-

ნატი ბედის მზეს, ქალიშვილის სახის ყველა კომპონენტი კომპოზიციასში გარკვევით იკითხება, როგორც სიყვარულისადმი გულითადი მიდრეკილება, ასევე გულის რჩეულისაგან შეუბღალავი ვაჟკაცობის მომთხოვნელობა. ეს ქალიშვილი არ მალავს სამოჯნურო გრძობებს, მაგრამ იგი არც იმას იკადრებს, გოგამონით შესძრას ვაჟი და ამით შეუთრთოლოს გული. იგი აწონ-დაწონის გაერმე გულთან ახლოს არაღის მიუშვებს და არც იმის ნებას მისცემს შეზღუდოს ბუნებით ნაბოძები კდემის გონებით მართვის თავისუფლფ-

ბა. ეს ქალიშვილი აღზრდილია იმ ქართულ ოჯახში, რომლის წევრთა მიდრეკილებას, კეთვასა და ხასიათს გონება წვრთნის იმისათვის, რომ იგი იყოს იმაზე უკეთესი, რასაც ვარაუდობს და იმაზე მეტი, რასაც მისგან სხვები ელოდებიან.

არა მგონია, ამ ქალიშვილიდან არაფერი შეისმინონ იმ კარვის ბინადარმა ქალბმა, რომლებმაც აღზრდის ეს ღვთაებრივი კერები დააგდეს და ძმათა სისხლის ტალღებზე ინანავეს;

„მს ნაბეჭდილი სენსაციია“

ხუთი ივნისი, ოპერისა და ბალეტის ეროვნული თეატრი. მღვდელმთავრის დაძაბული მზერით საესე მასურებელთა დარბაზი,

ნელ-ნელა იხსნება ფარდა და უცაჩოსფრად შეფერილ სცენას ორმოცდაათამდე წითელრიზიანი ყმაწვილის ომახიანი „მრავალფეროვანი“ აახშიანებს, „ჩონგური საქართველოა, სიმები ჩვენ ვართ ყველაო“, — მღერიან ბიჭები და ისეთი გრძნობა გვეუფლებს. თითქოს საუკუნის წინ დაწერილი უცვლადი „ჩონგური“ სულმანთა აკაკიმ სწორედ მათ მიუძღვნა,

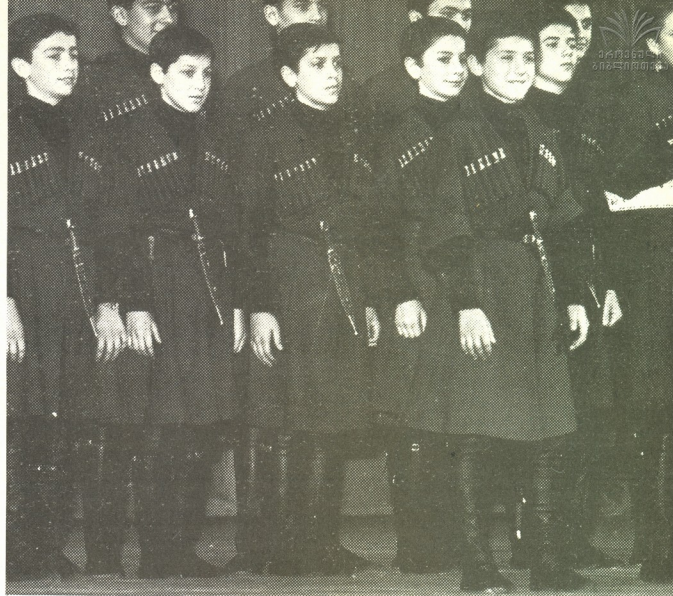
სიმღერას ცეკვა ცვლის, ცეკვას ქართულ ხალხურ საკრავთა დამატევივებელი მელიოდა და აქვე, ჩვენს თვალწინ, გულანთებული ყმაწვილები ცეკვა-სიმღერით შემოგვატარებენ საქართველოს იმერ-ამიერს. ქიდევ ერთხელ გვაზიარებენ მათთვის დამახასიათებელ ყოფასა და უძველეს კულტურას.

ამ კონცერტის ორგანიზატორებსა და ხელმძღვანელებს ანზორ ერქომაიშვილს, თამაზ ანდლულაძეს, ომარ კელაბაძე-შვილსა და თამაზ ჟორჯოლიანს, ვუთქობ, განსაკუთრებული წარდგინება არ სჭირდებათ. მათი უბრალოდ დასახელებაც მიგვანიშნებს იმ დიდ ღვაწლსა და ამაზე, ამ საბელოვან მამულიშვილებს რომ მიუძღვით ქართული ხალხური კულტურისა და საერთოდ ქართული ეროვნული ხელოვნების აღორძინებისათვის.

და მაინც კონცერტის მონაწილეთა შორის ცალკე უნდა გამოვყოთ 28-ე სამუსიკო სკოლის (დირექტორი თამაზ ანდლულაძე) ბავაზე შექმნილი ანსამბლი „ბიჭები“, პირველი საკვანძო კონცერტით რომ წარსდგა ოპერისა და ბალეტის ეროვნულ თეატრში თავმოყრილი ასობით მასურების წინაშე.

ღვლავდნენ ყმაწვილები, დღვლავდნენ მათი მშობლები და ახოობლები, განსაკუთრებით კი ანსამბლის ხელმძღვანელები ბატონი ანზორ ერქომაიშვილი და ბატონი თამაზ ანდლულაძე. ეს ბუნებრივია, რადგან იციან, რომ მათთან მისემელო მხოლოდ მაღალპროფესიულ სიმღერას ელის.

ასე მოხდა ამჟერადაც, დიახ, მსმენ-



ნელა წინაშე მართლაც პროფესიულად დახვეწილი და დაკვალიანებული ანსამბლი წარსდგა და არა 13-14 წლის მოზარდები.

პირველი მღვდელმთავრებაც თანდათან დაცხრა. ერთ არსებულ ცეკვული დარბაზი გაირინდა, ვუსმენდით მათ შეხმატებილებულ, მართლაც ჩონგურის სიმებივით შეწყობილ ხმებს და თანდათან ვერწმუნდებოდით, რომ ისევ იზრდებიან „ალგეთს ლეკვები მგლისანი“, რომელიც მომხედურს ხმლისა და მახვილის წინ ომახიან სიმღერას შეაგებებენ, ვინძლო ამოღებული ხმალი ისევ ქარქაშში ჩააგებინონ, რომ ქართული გენი ისე მშაგრობს მათში, ძნელდ თუ ეინმე შეძლებს მის ამოძირკვას. ანსამბლის ხელმძღვანელთა სასა-

ხელოდ უნდა ითქვას, რომ ისინა მოზარდებს მარტო სიმღერას და ცეკვას როდი ასწავლიან. აქ ყვერება საფუძველი მათ მეგობრობას, თანადგომას, ერთმანეთის სიყვარულს, რომელიც დღეს ჰაერითვით ქირდება ყოველ ჩვენგანს, რომ გაუმთლიანდეთ, ერთ მუშტად შევიკრათ და ამ ანსამბლის წევრებივით შეხმატებლებულვით ვიშენოთ შეაღნიღული საქართველო.

მიუხედავად იმისა, რომ „ბიჭები“ ჯერ მხოლოდ ერთი წლისაა, ქორეოგრაფიულ ანსამბლ „ბერისას“ (ხელ-ლი თ. ჟორჯოლიანი) და ქარქაშში ჩააგებინონ, რომ საქრავთა კვარტეტთან (ხელ-ლი თ. კელაბაძე-შვილი) ერთად გერმანიაში იმოგზაურეს საქველმოქმედო კონცერტით.



რომლის შემოსავალი საქართველოს ინვალიდ ბავშვების მოხმარადათ.

აი, რას წერდა მათ შესახებ გერმანული პრესა:

„დიდად აღფრთოვანებული და მოხიბლულია მყუერებელი ქართველი სტუდენტების ჰიროველი გამოსვლის შემდეგ, რომელიც რუდოლფ შტინინერის სახელობის სკოლაში გაიმართა“.

... „არა, ეს გასაგებებელია ნუთუ შეიძლება ასე მღეროდეს და ცეკვავდეს ბავშვი, ისინი ქართველები არიან. მათ დაიპყრეს მყუერებელთა გულები, ეს ნამდვილი უნესაციაა“.

... „ანსამბლ „რუსთავის“ შემდეგ მათი აღმაფრთოვანებული შესანიშნავი ხმები, მომაჯიდოებელი ცეკვები და მუსიკალური თანხლება აღიქ-

მება. როგორც ცეცხლი ჰამბურგის გარშემო“.

ის უამრავი ყვავილი, მხურვალე ტაში და აღფრთოვანების შეძახალები, რომელიც კონცერტის დასასრულს ახლდა, იმას მოწმობს, რომ ყმაწვილებმა ისეთივე ცეცხლი ქართული ეროვნული თეატრის სცენაზეც დაანთეს, რომელიც თანდათან კოცონად იქცევა. ამაზე მიგვანიშნებდა ბატონ თამაზ ანდლუაძის საუბარი ანსამბლის წევრებზე, ამის სრულ გარანტიას იძლევა ნორჩ მომღერლებთან ირაკლი ხოსროშვილთან, ზვიად მიჩილაშვილთან, არჩილ უშვერიძესთან, კლარნეტის პატარა ჯადოქართან ომარ კელაპტრიშვილთან და საერთოდ, კონცერტის სხვა მონაწილეებთან შეხვედრაც.

ეს მხოლოდ მათი დღი გზის დასაწყისია, პატარებს გულთბილად მიეღიან ამერიკაში, იაპონიასა და ისრაელში, მაგრამ უსასხრობის გამო ეს ჭერჭერობით მხოლოდ ოცნებად რჩება, მანამდე კი ჯაფიკრებული აქვთ, ერთი კონცერტის შემოსავალი მარტოხელა პენსიონერებს მიუძღვნან.

იმედი უნდა ვიჭონით, რომ ვინც მათ ხელოვნებას გაეცნობა, უთუოდ გაუჩნდება სურვილი, ფრთები შეასხას ნორჩების ჩანაფიქრს, რადგანაც ისინი ჩვენი ხვალისდელი დღის ნათელი მომავალია. ავი მღერიან კიდევ: „ჩონგური საქართველოა, სიმები ჩვენ ვართ ყველა“.



გაზაფხული მარტაზის სასაფლაოზე

აქაც ნებივრობს ეს გაზაფხული.
 მთებს დაფენია ცისკრის ფერებად.
 ჭერ არგანცილი, ჭერ არახული
 მოკვებს სითბო და ბედნიერება.
 აქაც ლოდები მზეს უცინიან,
 ტუტს კი ნიაცი არ აგულისხმებს —
 ფროზილად... აქ დაღლილით ჩაუძირიათ
 ცხრა ძმა, ცხრა ვაჟკაც ზერხეულიძემ...
 აქ ქვებს რომ ზედავ, ზემებს და ანდაზებს,
 ზევრი ცრემლს ითხოვს, ზევრიც შენდობას.
 აქ საქართველოს სძინავს გარდასულს,
 მის დიდ დარღებს და დიდ უბედობას.
 აქ ოქელანთი ტანჩულ მოყმეთა
 ბზარს დაუღვია ნავთსაუღარო...
 და თუ გღებკაცმა ძეგლს ამოკვეთათ
 შოთას სიბრძნე და თავის გუთანი,
 თქვენც აქ ჩამკვდარხართ, მარაბდაწვივც.
 თქვენს ქვებს ხავსილა შემორჩენია...
 ერთი ემა გუვადათ ბართაბუნიძეს.
 ერთი ფერმტოალი, კოკლე გენია.
 გწუვებლათ... გაგზორდათ გულგამებებით,
 თქვენც კი არ იცით — გუვადათ თუ არა...
 თქვენ რა დახტოვთ!... მტკივან ფერებით
 მან საუკუნეს გაღმოურათ!
 დღეს კი მზე აიბობს მის დიდ სამარებს.
 გზურდის და სიკვდილიც რომ არ

გიორგი ძინვაშვილი

ლამა მამრის ბაღში

საღამე პაპაის ძანღამაბასა
 და ფალიაშვილის, მარჯანიშვილისა
 და სარაჯიშვილის სამარა

დეკორატორი არ აფორმებს ამ ტრაგედიას:
 თოვს, პროსპექტის შუქს და შეიდი ცის შეიდეგს
 ბისონებს
 მარჯანიშვილი არ დაუთმობს სხვა რეჟისორებს —
 იქვე აყაიცი — სუროს ტბაში თითქოს გელია.

იქნებ ლირის ხმა სამარაში ვერ დაეცია,
 იქნებ ოპერა მოენატრა დიდ კომპოზიტორს?
 ის ქარს შესჩივლებს — შშობლიური ხმები მოზიღოს —
 სჩანს, მარაღი წვა შემოკმეძის წმინდა ბეღია.

შეერთდებიან, მოქპარგავენ ბალის ხალიჩებს,
 დილის დროაო — რეჟისორი ჩიტებს ანიშნებს
 და მერე, ქალაქს რომ წამოშლის მათი ყოყინი —

უკანასკნელად მოითხოვენ ბინდის შლეიფებს...
 სამი აკლდამა ფრთოსან სხივებს მხრებზე შეიფენს
 და მზეს ლილეოს შექალადღებს სარაჯიშვილი.

1940

ანდერძი

ძმებო, ცრემლით თუ მიგლოვით სისხლში ნაზავით,
 მზეც მავემეთ, ლეკვარდებში დღეს რაიმე დაირწა,
 შევიდას თუმანს ვერ გიბოძებთ არსენსადაც,
 მაგრამ ლექსი ხომ დამრჩება შეიდი მაინცა.

გულზე ია დამაყარეთ, მთების ყაყაჩო,
 ეალმობილი როცა დუმილს შეეფიციებო,
 და ის განძი, ლურსმნებზედაც რომ არ დახარჯოთ,
 ვარსკვლავებით მომიჭედეთ კუბოს ფიცრებით.

1940

გემწელოს —
 მტერს შეგვაომებს, ომს შეგვაყვარებს,
 თავის შუქს გავამებს და საღდერძელის.
 ვერა, ვერ გავმლბს, მთებო, თუთქვინოდ,
 შე თქვენი მზე მწვავს, თქვენი თვისება,
 ათას წელს გაძვლებს ხულმოფთქმელად,
 სამარე თქვენ ქვეშ თუ მელირებია.
 თუ მიწდრებენ გმირნი ქებულნი,
 ბნელ სამარეში ნამარბუღევი,
 ამ მთებისათვის თავდადებულნი
 და ამ მთებშივე ჩამარბულნი.
 ხანამ ცოცხალ ვარ — თქვენთან ვიქნებით,
 მოკვდეო — დაგმარბონ თქვენსავ
 მდგურებდა...
 შავს ნუ მოისხამთ მაინც, ბიჭებო,
 თეთრი აპრილი დაგმდურებათ.
 მტერს ლხენით შებვლით, ფარის
 ეღრიალით. —

ომის წადლით შერხეულისა,
 და ცხრა კი არა, ათი კი არა,
 მილიონი ძმა ზერხეულიძე
 იხმეთო თქვენს დროშებს ძირს არ დაბრიან.
 საფლავებშიაც ჩაღვნი გმირბად,
 და მტერს იმწიარ დღეს დაყარაინ,
 აი, ამ მკვდრებსაც გაეცინებათ.
 დღეს კი მზე არი, ზემებს და ანდაზებს
 თვალს მოავლებს და მთებში შეტოპავს...
 აქ საქართველოს სძინავს გარდასულს,
 მის დიდ დარღებს და დიდ უბედობას.
 აქ ქვის ძეგლებიც მზეს უცინიან,
 ტუტს კი ნიაცი არ აგულისხმებს...
 ფროზილად... აქ დაღლილით ჩაუძირიათ
 ცხრა ძმა, ცხრა ვაჟკაც ზერხეულიძემ!

1929

კაფანდარა, მაგრამ ლამაზი ვმარჯობა იყო გიორგი ძიგვაშვილი, ლიბლიანი და აუტყარე-ბელი. მე როცა გავიციანი, უნივერსიტეტში სწავლობდა ინგლისური ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტზე. შესამე კურსის სტუდენტი თავისუფლად კითხულობდა ინგლისურ წიგნებს. ჩინებულად თარგმნიდა კიდევ ინგლისელი პოეტის რობერტ ბერნსის ლექსებს. აღრიდავანე თავიდან სწერდა ლექსებს. მაგრამ არ არჩებებულა, ლექსების გამოქვეყნების სულსწრაფვა არ მოძალებია. მეგობრისა წრემიაც თავშეკავებულ იყო და არ ამტკიცებდა, ლექსებს რომ წერდა. ლექსების შემდეგ ხატარო მიბლიოთეკაში იჯდა სამკითხველ დარბაზის ბილი მაგიდასთან, მეტწილად ლექსებსაც იქ მოხვადე, მაგიდაზე წიგნები და რველები ელაგა, რვეულის ფურცლებზე ლექსებს გაბეჭდილი სტრატეგიები წერდა, ამლითხალი მსხლმომი კრიტიკადა, არ შეემჩნიათ, ლექსები რომ იყო.

შესამე კურსზე გახლდით, როცა გაბეჭდილ ლექსების გამოქვეყნება უნდალ „ჩვენ თათბარში“ დაიბეჭდა პირველად მისი ლექსი „გაფხველი“ და მარადის სასაფლაოზე“. მაშინვე ღაპარაკდა კითხველი საზოგადოება. ეს 1939 წელია, სამიწინაო წელი, რეპრესიებისა და შიშის წელი, მაგრამ ქართული პოეზიის აღმავლობის ხანა. ძველი იყო ახალ პოეტს გუარაღება მიეცია. პოეზიის სიყვარულით ვართავული იყო საზოგადოება, განსაკუთრებით ახალგაზრდობა. აიტაცებდნენ საყვარელ ლექსს და შიულ საქართველოში ზეპირად გაიძახებდნენ. ოცდაჩვიდმეტის კანონშილი დამარცხდა და კარგ ლექსს ვერაფერს აკლებდა. ასეთი ბედი ზედა წელიად გიორგი ძიგვაშვილის პირველივე ლექსებსა და თარგმანებს. მესივე ამოუღავ ვეღღრნი ორმინაწილი წლები ახალგაზრდა პოეტების თათბარს; ლდო ასხიბათ, მირზა გელოვანს, რვაზე მარცხის, ალექსანდრე საჯიანისა და სხვებს.

დღე ლიტერატურულ გზაზე შედგა ფეხი გიორგიმ, მაგრამ ომი გადავლობა წინ. წუთით სიოვლის უკულმართობაც გადავებოდა, 1942 წლის უნივერსიტეტის სტუდენტობა, ასპირანტობა და პროფესორ-მასწავლებლობა ანტისემპორე შემთქმულებთან ერთად დაიჭირეს. გიორგი მაშინ ასპირანტი იყო, რამდენიმე შემთქმულთან ერთად გიორგიც ვეღღრნებს. მე ეს ომიდან დაბრუნების შემდეგ შეიჭრევა მერ რვა წლის კატორღაც მოვილე და ამის შემდეგ შეხვედი გიორგის დედას.

ჩვენ ვანულები ვართ, გიორგის სიოვლი ციხესილოზი ჩემი სიოვლის მუშობელია. მისი უმცროსი ძმა — მიქეილი ლექსებს წერდა და აქვეყნებდა რაიონული გაზეთის „ქოლმურანის მშაობის“ ფურცლებზე. სამამული ომში დაიღუპა.

ზედაციხესილოზის პატარა ოლა-სახლში დედა მარტო დარჩა. რა თქმა უნდა, არ იცოდა, რომ ორივე ვაჟი გამოეცადა ხელიდან. დიდხანს ელოდა მათ. გიორგი პატრონობაში რომ იყო, ეს კი იცოდა, მაგრამ ცოცხალი ვეულებოდა, ეძებდა, სულ მის ამავე კითხულობდა. კატორღიდან დაბრუნების შემდეგ მეც მივაკითხე და ვუწერე და ვუწერე



პარცხიდან (დგანან): გიორგი ძიგვაშვილი, ლდო სულაბერძენი, გაბრიელ კახუშნერი, იოსებ ნინოშვილი, ანდრო თევზაძე; სხედან: ალექსანდრე საჯიან, რვაზე მარცხის, ლდო ბალიაური, კობე მშაიშაშვილი, ნიკო ტატიშვილი, ვლადიმერ უშიღვა.

ხელისუფლებისადმი თხოვნები, შეეჭვობი-დამიხან შვილის ამაგი. ელოდა და ელოდა. გამოიბახებდა ჩვეა, ეტყოდნენ, თქვენი შვილი ცოცხალია და შინ უშეგებენ. ერთხელ ქუთაისშიც წაიყვანეს, უბნის, გიორგი იხეთ ადგილას არის, იქიდან წერილების წერა არ შეიძლება, ელოდე და დაიბნუნდებო.

ელოდა, ელოდა შეიღებს დედა რუკა. ლინისთვის რომ გაებო. ერთი ნაოფხავი ვმარცხი იმედა, იმის ზრდაში ვეღდა გამოიოლდეს ლიდინი, მაგრამ მაინც გადავლი, ევლარ გაუძლი უსახველი ლიდინს და ერთ დღეს მუშობლბმა ხსლის აივანზე თოქზე ჩამოკადებულა ჩახტე.

გაიხარდა ნუვა დეიდას ნაშვილები სული-კო, ძიგვაშვილების ამოწვევით ოლა-სახლში, დღეკვლად იქვე, არ მიზნოვა და ამე უღმერთოდ დაღუპული მძებნისა და გულდატანული დედის კრა არ ჩააქრო.

მაღლობა ღმერთს, გიორგი ძიგვაშვილის რვა-ბილიტაციახაც მოეცნწართ. მანამდე ტამუ ქიქონა დაღუპული მის სახელს, ვერ ვეჭვდავით ლექსებს. ბვერი ლექსი და თარგმ-

ნი არ დაუტოვებია, მისი არქივიც განადგურებულა, მხოლოდ ის დარჩა. რაც ვერჩადნობა დაბეჭდებია, მაგრამ რაც დარჩა ვმარცხი პოეტს, იხინი მის განსაკუთრებულ ნიშნებებზე მეტყველებენ. ბელაკუმბარობა რომ გზაზე არ გადალობებოდა, მისი ხახით დღეს ჩვენ კიდევ მისი ჩინებული პოეტი, მოაგრმწელი და მოღვაწე ვეუვობოდა.

მე შევერბე გიორგის ლექსები და თარგმნების, ველოდებ თანატოლებიხა და ჩაწლებების, კატორღებს. გამომცელობა „მერანში“ შესამე წელია დგვს ეს შევეინერი წიგნი, ვერა და ვერ მიხერხდა მისი გამოცემა. გამოცელობაში უამრავი კომერციული წიგნი გამოიღეს, მაგრამ უნიონისუფლოდ დარჩენილ პოეტს ამ კომერციული ბუთონი გაოჯრებულდროში ჯერჯერობით არავინ გაუწოლა ხელო.

წიგნს დაგარქვი პოეტის ერთ-ერთი საუკეთესო ლექსის სათაური: „გაზაფხული მარადის სასაფლაოზე“.

კოთახობაში რამდენიმე ლექსხსა და თარგმანს ამ წიგნიდან.

ლდო სულაბერძენი

ჯონ ანდერსონ რუმარბ ბარნსი

ჯონ ანდერსონ, ჩემო ჯონ, ჩემო მეგობარო, როცა შენ პირველად გნახე, შენს შუბლს ყორონისფერი თმა შეენოდა, შევს წარბს მოეჩრდოდა სახე; ახლათ თოვლისფერად ბრწყინავს შენი ფრთები, აიარე ის თვალწარბი გვეყვინს, მაგრამ დაილოცარბი, ჩემო მეგობარო, ეგ წმინდა კილორა შენი. ჯონ ანდერსონ, ჩემო ჯონ, ჩემო მეგობარო, ჩვენ ერთად დავექოლით მთაში, ბევრი ბედნიერი, ნათელი დღე ერთად გავატარეთ მაშინ. ახლათ ჩვენ ძირს მივალთ... და ერთმანეთს ხელს რომ ვეუტერი ღონემიხილო — ჯონ ანდერსონ, ჩემო ჯონ, ჩემო მეგობარო, ასე ერთად შევხედეთ სიკვილს.

ინგლისშირიდან თარგმანს
მირუმარბ ძიგვაშვილმა

სურვილია

ძველ ქართულ სანახაობათა შორის მეტად საყურადღებოა ბერეკობა — იმპროვიზებული ნიღბების თეატრი. ვინაიდან დღემდე მხოლოდ ზოგადად გვაქვს საქართველოში ბერეკობის შესწავლის მავალილება. მიგვაჩნია, რომ დროა ეს თავისთავად მდიდარი ეროვნული ტრადიცია შევისწავლოთ ცალკეულ კვთხეების მიხედვით:

ამჯერად საუბარი გვექნება ყვარლის რაიონის ბერეკობა-ყვენობის რიტუალზე:

ბერეკობა — ერთმანეთთ შვესებული რელიგიური და სანახო დღესასწაულია. მისი აღმოცენების ზუსტი თარიღის დადგენა შეუძლებელია. ქართველ ხალხს უხსოვარი დროიდან უხდებოდა მტერთან ბრძოლას რრუთალი კი გამობახტვის შემოსეული მტრის მახრად ავდებდას. მის მარცხს, სამარცხეინო, მათხოვრულ ცხოვრებას და საქმიანობას.

ბერეკობა აქ იმართება ყველი წლის ყველიერის კვირაში (თებრევალში). ამ დროისათვის სათველო გაცხოველებით ემზადება. ხდება ბერეკობის პერსონაჟთა საველდაჭელოდ შერჩევა, განსაკუთრებით დიდი მნიშვნელობა ენიჭება მისი ძირითადი ფიგურის — ყვენის პიროვნებას, მის გარეგნობასა და მეტყველებებაზე დამოკიდებული ბერეკობის სანახობრივი მხარე. არანაკლები ყურადღება ექცევა მოენის პერსონაჟს. იგი უნდა იყოს რაც შეიძლება ენაკიბატი, სიტყვამოსწრებული და მჭევრმეტყველი პიროვნება, რადგანაც ფაქტურად ისაა შუამავალი მოსახლეობასა და ყვეწს შორის.

ამ მხრივ საინტერესოა ჭოფ, ენისელში გ. ნერსეშაშვილის მიერ აღწერილი 1958-59 წწ. ჩატარებული ბერეკობა.

— ყვენი ყველა ძირითად გზაჯვარედინზე შეჩერდება და გასცემს ბრძანებას, მოენე კი თარგმნის, მაგალითად, ამ უბანს ამდენი კვერცხი აქვს შეწერილი, ამდენი ლიტრა ღვინო, ამდენი ხორცილი და ა. შ. საკურობა გზები გაფართოვებს, გოგონები დავაიხოვოთ, ხოლო ბებრები დავხოცოთ.

ბრძანების გაცემისას ბერეკები კომპლემით ჩხუბობენ, რაც აუცილებელი კომპონენტია ბერეკობაში. ამ მხიარულ სანახაობაში ყვენისა და მოენის გარდა მონაწილეებზე ბერეკები, მღვდელი, ექიმა, მიამუნი და ქალურად გადაცმული ბერეკა — დუსია.

ბერეკობის ერთ-ერთი დამახასია-



რუსადან თუღიანი-ჩხეიძე

თებულო ატრიბუტა მოძალადეობა, რაც გამობახტება მოსახლეობის მოღახებში ბერეკების ძალით შეგებასა და წინაგლის წართმევაში. ბერეკები უმთავრესად სასაცილო სცენებს ანსახიერებენ, მაგალითად, შილდელო ღელაღუტაშვილის გადმოცემით „მის შველს სოფ აღმტეში ბერეკობის დროს საბუდარი კრუწწიწილიანად ქამრით კისრზე ჩამოუქიდნია, დანარჩენი ბერეკებისათვის უჩგენება და შემდეგ ისევ უკან დაუბრუნება“.

ბერეკობის ძირითად მიზანს წარმოადგენს სოფლის წაყოფანებათა მხილეება და ხალხის გულისტივილის გამობახტვა.

ბალოტყანელი ხვედელიძის გადმოცემით, სოფ. ენისელში ყოფილა შემთხვევა, როცა ბერეკა ვაგორებულა და ექიმის მოყვანის შემდეგ მანკ არ ამდგარა. ვერაფერი გამიგო, გაიძახოდა, თურმე, სინამ კვა-

ბუკიანის სოფლის თავმჯდომარე ამა და ამ ადგოლას წყაროს არ გააკეთებდა, სოფელს დიდი უზღედურება მოეღოსო, მსგავსი ეპიზოდს ისხენებს საბუელი არსენ გიგოლაშვილიც:

— ყვენი წარმოსთქვამდა, რომ ესა და ეს ქუჩა, მაგალითად, ბენუანთ უბანი, ძალიან ვიწროა და უნდა გაგანიერდესო, ბერეკები ასახელებდნენ სოფლის მდიდარ კაცს და მას ყვენი ფულად გადასახადს შეაწერა, ყვარელიო ზ, კუპრაშვილის ცნობით კი 1954 წელს ყვარელში ჩატარებულ ბერეკობაზე ყვენი უცხო ენაზე წარმოსთქვამდა სიტყვები, გვერდზე მჯდომი მოენე კი თარგმნდა, რომ გზა მრუდია და უნდა გასწორდესო, ამ მდინარეზე ხილია გასაკეთებელი და ა. შ.

ბერეკობის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი მომენტი ხდებოდა ხოლმე სხვადასხვა სოფლების ბერეკებს შორის.



რის შეჯახება-შეკიდება. ალმატელი ზალოშვილი მოგვითხრობს:

— საბუელი და ალმატელი ბერიკები ერთმანეთს რაყეზე ეკიდებოდნენ. ალმატელებს ბიარადი ჰქონდათ, საბუელებს კი არა. ბიარადი ეკირა ისეთ ვაეკას (დემტერე კერ-დელვაშვილს, რომელსაც ვერავინ წაართმევდა ამ ბიარადს, ხოლო გიორგი მარჭაროვის ცნობით სოფ. საბუედან, თავადები სპეკიულურად მართავდნენ სადილს და ერთობოდნენ მარიამობის მინდორზე გამართული ანისოული და საბუელი ბერიკების ჩხუბით.

ლად დაპირილი გრძელი, ფერადი ნატრები, მალა თავზე წვერობებში ეყრა თოჯინები.

მოგვიანებით სოფ. შილდაში ნიღბებს მისალოცი სურათებითაც ამშვენებდნენ. ზოგჯერ ნიღბებზე მატყლის უღვევებსაც იკეთებდნენ.

1978 წლის თებერვალს სოფ. ჭიკანის ბერიკობაში ვხვდებით ნაიყ პარიკებსა და ასევე პოსტელინისაგან დამზადებულ ღრძობებსაც. ზოგჯერ ნიღბებს გოგრის ქერქისაგანაც ამზადებდნენ. ლამაზობით კი ბუჩქებში მალავდნენ. შიგ სანთლებს ანთებდნენ და გამუღულ-გამომეღულს

ლამა, საქანელაზე დგება ორი ბერიკა, გაიქანავებ-გამოიქანა ვ ე ბ ე ს, ძლიერად და ღირვრად, აუცილებელია, რომ საქანელას ძირი დანიშნული ხის კენწერის შეეხოს. ამ დროს იტყვიან ხოლმე, „საქანელამ ხის კენწეროს აკოცა“.

„ტარბუა“ შუა ბოძის თავზე დამაგრებულ ხის ხილვე ორივე მხარეს ჩამოკრებულნი საქანელაა. პირველი ვაქანება ზედა ბეულით, მეორე კი ბუქნით. სენ, ენისე-ლის მცხოვრებმა ნერსენაშვილმა 1958-59 წ.წ. ბერიკობაში საქანელასთან დაკავშირებული ასეთი კურობიც კი გაიხსენა: ბერიკა ქანაობდა, უკანასკნელი ბუქნის ჩაკვრის დროს, შარვალი ჩამერა, საცვალი კი შიგნით არ ეცევა. სანამ საქანელას გააჩრებდნენ, შარვალი კოჭებამდე ჩამოუტურდაო.

ასი დარჩენილა უმარავი ხალხის წინ დღეიშობლა ბერიკა.

ერთხელაც ბერიკას საქანელას გაჩრებისას თავი მიურტყია ხილსისა-ფის და წაქცეულა, მისთვის ბერიკებს „ეჭიმი“ მიუყვანიათ, მაგრამ როგორც გამორკვეა, იგი მართლაც გულწყალი ყოფილა და სამედიცინო დახმარება დასჭირებია.

1920 წელს ბერიკობაში, რომელიც სოფ. საბუეში გამართულა, ყოფილა ორსაქდომიანი და ოთხსაქდომიანი ტარბუა, ხოლო 1955 წელს სოფ. შილდაში საქანელას ისეთი სახეობა გამოჩენილა, როგორცაა: რიანა, ტარბუა და ოთხიანა. გავრცელებული ყოფილა კარუსელისებური და ტოტებიანი სწორი საქანელებიც, აღსანიშნავია, რომ „საქანელობა“ ზოგჯერ ყველიერზე ერთი კვირით ადრეც იმართებოდა და თითქმის მთელი თვის მანძილზე გრძელდებოდა.

იმპროვიზებული სანახაობის — ბერიკობის ელმინაციური მომენტის მთელი სოფლის თანხლებით ყუენის მონიარისეკის წაყვანა და მისი წყალში გადავლება. ფოტოზე სწორედ ეს მომენტია — ყუენი მიჰყავთ მონიარეში ჩასავლელად. ესაა ქართველი ხალხის ბრობოს იმიტაცია მტრის წინააღმდეგ, მომხდური მტრის ევრაგობას და მზაკვრობას ხალხი ბერიკობაში ანსახიერებდა. ყოველივე ამის შემდეგ ბერიკები სოფლის ვანაბანა ადგოლას შეროვილი სანოვავით იწყებდნენ ქეიფსა და დროსტარებას.

ასე მხიარულად სრულდება ეს კეშმარტივად ხალხური და ეროვნული სანახაობის სოფელი კი მომდევნო ყველიერის სვირის დამძევამდე შრომითი რიტმით განაგრძობს ცხოვრებას.



ბერიკობაში მოსახლეობის ჩართვა-მონაწილეობის დადასტურებაა გადმოცემა ერთი მღვდლის შესახებ:

... შილდის გზაზე ბერიკები შეხვედრიან ხურჯინებით დატვირთულ მღვდელს, მისთვის ხურჯინები წაუერთმევიან და წვერის გაპარსვაც მოუწყანიდნიათ, მაგრამ მღვდელს აღუბახია, თქვენც ბერიკა და მცენ ბერიკაო და ბერიკებიც შეშვებიან მღვდელს.

იმპროვიზაციის მომენტი ბერიკობაში არსებითად ნიღბების მრავალფეროვნებაში გამოიხატება. საბუელი გიგოლაშვილის თქმით, ბერიკას ნიღბი დამზადებული ყოფილა ნაბის (თეჭა) ნატრისაგან, ორმაჯად შეეკირა, თავზე ჩამოსაცმელად. უკანა მხარეს მოკლე, წინა მხარეს გრძელი. თვალბის, პირისა და ცხვირის ადგილას ეყრა გოგრის თესლი, მალდიდან დაწებებული ჰქონდა წერი-

ანინებდნენ. ზოგან ბერიკებს წელამდე ნიღბები ეცეათ და ზედ მაკარონის კიბლებიც ეკეთათ. ბერიკები გრიმად ხმარობდნენ ნახშირსა და კვერცხის შესაღებ საღებავებს, ესეც თეატრალიზებული სანახაობის თვისებურებაზე მიგვანიშნებს.

ბერიკობის სახალხო სანახაობაში ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მუსიკას. გარს შემორტყმული მუსიკოსები ხან უკან მისდევდნენ ყუენის ურემს, ხანაც მის უკან სდებოდნენ. გავრცელებული საკრავები ვახლდათ ლეკური ზურჩა, კლარნეტი, დოლი და ჭიანჭური.

ბერიკობისთვის აგრეთვე დამახასიათებელია საქანელები. საბუელი ზურაბ ჩიტაშვილის აზრით „საქანელობა“ დაკავშირებული უნდა ყოფილიყო როგორც ვართობისთან, ასევე აესულთა და ეშმაკეულის დაძლევა-ვაქრობასთან, რაც გამოიხატებოდა ხის ტოტის წვერის კენწე-



ადროგადაცემთა ციკლი — გაუხუნარ ფერთა ექვს წლების მანძილზე მსმენელებს საქართველოს რადიოს იშვიათ ჩანაწერთა ფონდს. ეგრეთწოდებული „ექვროს ფონდის“ კუთვნილებათა და მონაპოვართა იმ ნაწილს შეესაბამება და ანბნობა ხომეფ ლიტერატურულ-რედამატულ გადაცემათა რედაქციის თანამშრომლებმა 1946 წლიდან მიყოლებული ერთდროულ და გულმოდგინედ შრომით რომ შექმნეს. ეს ფონდი ქართველთა სულიერი განძის, ქართული სულიერების დიდი საუფროს შემცველია. იგი ინახავს იმ გაუხუნარ ფერებს, იმ უკვდავ ხმებს, რომელთა ექვ არასოდეს მიწყდება და თოხბებს გარდასულ დღეთა მელვარებში. გარდასულ დღეაქმობსად ამდამინათა, ქვეყნის მსახურთა გულის ფეთქებას კვავებ და კვავებ ცოცხალად განავადენებენ.

წინამდებარე წერილში მკითხველს დიდი ქართველი მამულაშვილის, მეცნიერის, სწავლულის, ქართული ლიტერატურისა და საქართველოს ისტორიის დაუღალავი მკვლევარის — ბატონ პავლე ინგოროყვას ჩანაწერებზე გვიანდა მოვეთხობით, ჩანაწერებზე, ზემოთხსენებულ ფონდს, სამუხაროდ, ძალზე მწირად რომ შემოუნახავს, მაგრამ, საბედნიეროდ, მაინც შემოუნახავს...

ყველა იცის, ბატონი პავლე ინგოროყვა და ოფიცირი ერთმანეთს არ სწყალობდნენ, არ სწყალობდნენ იმდენად, რომ რუსთაველის დაბადების 800 წლისთავის აღსანიშნავმა სათუბილო მზალებამ და თვით ოუბილემ 1966 წელს უფისოდ, „რუსთაველიანას“ და „რუსთაველიანას ეპოლოგის“ ავტორის გარეშე ჩაიარა. სამუხაროდ, ეს რადიოს ჩანაწერებშიც ითხება და იმ უამარვ სათუბილო მასალაში, სათუბილო გადაცემებში, თითქმის ყველა ქართველი მეცნიერი და მწერალი რომ მონაწილეობს, ვის საქმიანობასაც რამე აკავშირებს რუსთაველთან, მონაწილეობს მრავალი უცხოელი ქართველოლოგი და ოუბილემზე ჩამოსული სტუმარი, არასდეს იმისი ბატონი პავლეს ხმა. თუმცე, ეს მასალა, ვიმეორებ, ძალიან დიდია და ვიტყვებ იმდეს, მისი საფუძვლიანი შესწავლის შემდეგ იქნებ პავლე ინგოროყვას ხმის ჩანაწერსაც სადმე წააწყდეთ.

კიდევ ერთი რამ: რედაქციის და რედაქციის თანამშრომლების ასეთ საქმეში ძალზე ხშირად გადაულახავი წინააღმდეგობანი ეწოდებოდა. ახლა ამაზე საუბარი „მოსწავლევას, ესეც ყველასთვის არის ცნობილი, ვიტყვით მხ-

ლედ იმას, რომ თვით გალაკტიონის, ვიგორი ლენინის, კონსტანტინე გამსახურდიას ჩაწერა და მათზე გადაცემების მომზადება მხოლოდ პირადი მტყულობით და ძალისხმევით ხერხდებოდა. ამას გარდა, ბატონი პავლეს გვიან შევხვდეთ — მისზე გადაცემის მომზადება კიდევ უფრო ძნელი გახლდათ, ამაზე ქვემოთ ვთხარებხებით, ახლა კი ოფინშივე ვთხარებ, რომ მისი ჩანაწერების კოლექციის რაობია და, როგორც ვთქვით, ამის მიზრზე ისაც არის, თვით ბატონი პავლეც რომ არ სწყალობდა ოფიცირს, იგი მისზე მალოა იდგა, თავი მოხს ევართა, მის საქმეში არ ვთვოდა, არ აინტერესებდა და თავის დიდ საქმეს განაგრძობდა.

ასეთ თუ ესა, რადიოს ჩანაწერებში მისი ხმა მაინც დარჩა და ახლა სწორედ ამ ჩანაწერებზე მოგახსენებთ.

1968 წლის 10 სექტემბერია. იბილისის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო თეატრი, საქართველოს და საბჭოთა კავშირის მწერალთა კავშირის გაერთიანებული პლენუმში, რომელიც ედენება ნიკოლოზ ბარათაშვილის დაბადების 150 წლისთავს.

მართალია, პირველი სიტყვა ნიკოლოზ ტიხონოვის მისცეს, მაგამა შემდეგ მოხსენებისთვის ბატონი პავლე ინგოროყვა მიიჭერს — ფტორი ბარათაშვილის ბიოგრაფიისა, ბარათაშვილის ცხოვრების გრეკილი და ღრმა გამოკვლევისა, რომლის ტოლფასი დიდ ქართველ რომანტიკოსზე დაწერილ წიგნთა შორის აღბათ არაფერი მოგვეგობება.

ლიტერატურულმა რედაქციამ ეს გამოსვლა ცალკე ამოიწერა (ფონდში ინახება ამ ოუბილეს ჩანაწერი თავიდან ბოლომდე) და მას შემდეგ ეთარქო ბეგრჯარ გადაუტოვა, რადგან ნიკოლოზ ბარათაშვილზე ასე ნათლად, პოეტურად, ასეთი სიღრმით და საყვარელით აღბათ ვინმეს იშვიათად შეუძლია ისაუბროს, ეს არ გახლავთ ბატონი პავლეს წიგნის ფრაგმენტი, თუმცე, მთლიანად ანარეკლი ამ წიგნისა. ვისაც იგი მოუწონინა, დარწმუნდებოდა, რომ არა მარტო ნაწერს, პავლე ინგოროყვას ცოცხალ სიტყვასაც; რუსთაველის სიტყვით რომ ვთქვათ, „სიღობო ახლავს ნაქსოვისა და სიმტკიცე ნაქვდისა“...

მართალია, ყრვებობაში, ვერ მოვკვლით ჩანაწერს, რომელიც თოხბებს წარმოდგენას შეუქმნის, როგორ წარმოთქვამდა ბატონი პავლე ინგოროყვა თავისი სათაყვანებელი რუსთაველის სტრიქონებს, მაგრამ ამ ჩანაწერით ჩვენ ვიცით, როგორ წარმოთქვამდა იგი თავისი მორა-

სათაყვანებელი პოეტის — ნიკოლოზ ბარათაშვილის სტრიქონებს. ეს „მერანის“ ის სტრიქონებია, სადაც პოეტი რწმენას გამოსთქვამს, მისი სულიკვებობა რომ ცუდად და ამოღდ არ ჩაიგოს და მომავლთ სიძნელე გზისას გაუადვილებს, დიდი პავლე ინგოროყვას სულსკვებობაც მრავალ თოხბას გაუხანთებს გზას. ყრბოდ და განსაკუთრებით კი იმ ქართველებს, ვისი მიზნზე იქნება შეეწვიებენ მამუელს ენას, ისტორიას, ლიტერატურას...

1937 წელს რუსთაველის ცნობილ ეუბილემზე მოხსენებით პავლე ინგოროყვა გამოვიდა. შემორჩენილია კინოროგევი, რომლის ფონოგრაფა რადიოს ფონდში ინახებოდა, მაგრამ იგი მოკლეა, ფრაგმენტული, თანაც რუსულადა თვით კინოროგევი კოსაინტერესოა; რადგანაც კინოფიგურ ბატონი პავლეს ცოცხალი სახება აღბეჭდულია.

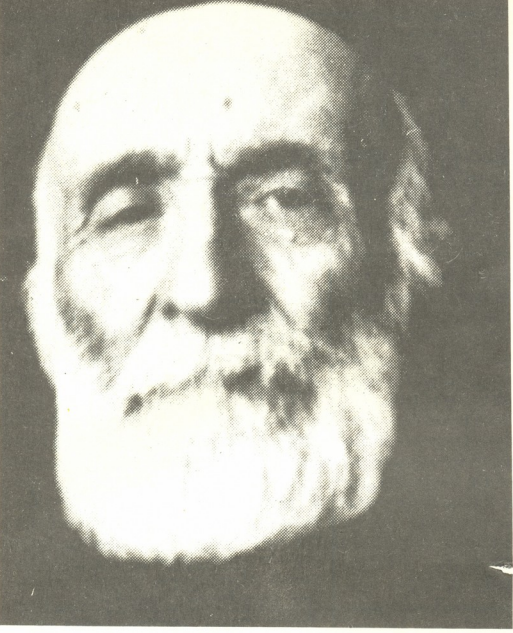
ბატონი პავლე...
გი მასკოტა თურქეთის საქართველოსკენ მზირალი მისი სახე (მესხეთში ერთ-ერთი მივლინების დროს რეგისარი ნელი რუსთაველიანთან ერთად წილად მხვდა ბედნიერება. ბატონი პავლეს, ბატონი კოტე ბეჭრაძესა და კიდევ რამდენიმე აღმანიშნავი ერთად საქართველოს სამხრეთი საზღვრის სანახაბად ვყოფილყავი)... ჩვენს წინ სასაზღვრო მავთულხლართებს მიღმა აქტიურთულიყო დავით კაკაბაძის ბიოგრაფიით ათასჯერად სწორკუთხედებად და კვადრატებად ანთბებული მთა — ეს თურქეთის ქართველთა მიერ დამუშავებული მიწები იყო. ჩვენ ვიღვევით მესაზღვრეთა ოჩფენებზე შემდგარი საფუშვარს ბიოკლებით შეიარაღებული მესაზღვრეების სიახლოვეს, ბიოკლში მართხანად გადმომჩქეფდვარ წყალს, იქვე ქალი და მამაკაცო ორი ბავშვით...

მეზღუერი გვიამბობდნენ, როგორ გადმოდიდოდნენ საზღვართან მათი ძროხები, ძილლები, ზოგჯერ ბავშვებიც... მესაზღვრეები ბავშვებს ტუბილუვით უმასპინძლებდებოდნენ და სიხივდებოდნენ, უკან წასულიყვნენ. ბატონი პავლე ნელვლიანი, ყველასათვის ნაცნობი შემეწინარებულური ლიბილთ ისმქნდა მათს ნაამბობებს და სინანულით იცქირებოდა საზღვარს მიღმა.

ერთხელ, ეს იყო გალაკტიონთან გამთხოვების დღეებში, ჩვენს რედაქციოში სხვებთან ერთად მოსულმა ბატონმა პავლემ წყალისას სხვისი პალტო ჩაიკვდა და (თუ არ ვცდები, ბატონ გერგოლ აბაშიძის)

ქაძი. რია წვლილი და სკოლა

აღმოაჩენიათა წარმოც
ბანი მეფობისა წარბი
და რიგმა დარტყ
შესი ყბ აბეს
ყავილოვანმა რაქნს
სხამს შიროს სკოლისა
სხას ზუგუნ სანი
მხარ ვინაყო მსჯელო ჯემ!



რაც ღავიფყებით

პრ იბინდუბა

ლავარა კიპილავშილი

და ისე წავიდა, როცა პალტოს პატრონმა ჩაწერა დაამთავრა და რედაქციაში ამოვიდა, თავისი ნაცრისფერი პალტო ვერ ნახა (მამის გარდერობი არ გვქონდა). საკილზე განმარტოებით ეკილა საკმაოდ შეღახული ყავისფერი პალტო (ბატონი პავლესი)... სწორედ ამ დროს კარი უკანმოზრუნებულმა ბატონმა პავლემ შემოაღო. ხელში ნაცრისფერი პალტო ეჭირა... ბოდიშს ვიხდი, სხვისი პალტო ჩამიცვამსო, თქვა შეწუხებულმა... მოვეფერეთ და ისე გავისტუმრეთ.

ეს იყო 1959 წლის 20 მარტი, როცა იმდღეაზნულ ჩანაწერს ვისმენთ, ვრწმუნდებით, რომ ამ დიდ მეცნიერს, ამ დიდ ქართველს კიდევ ერთი სათაყვანებელი პოეტი ჰყოლია — ეს უკვე მისი თანამედროვე გალაკტიონ ტაბიძე იყო, ამ გამოსათხოვარი სიტყვით პავლე ინგოროყვამ ერთ-ერთმა პირველმა მიუჩინა გალაკტიონს კეთვნილი ადგილი დიდ ქართველ კლასიკოსთა, ქართველი ერის უკვდავ შვილთა გვერდით.

პავლე ინგოროყვა იწყებს ასე: „... მთაყმინდა ჩავიქრებულა, შეწყურებს ცისკრის ვარსკვლავსა...“ შემდეგ ამბობს, რომ დღეს გალაკტიონი კი არ შორდება თავის ერს,

ის მუდმივ ადგილს იჭერს თავისი ერის უკვდავების სადარაჯოზე. „... უკვდავია გალაკტიონ ტაბიძის პოეზია... — განაგრძობს იგი, — ჩვენ, მისი თანამედროვენი ვუსმენდით მას, როგორც მოჯადოებულნი... ვინ მიაჩნება ქართულ სიტყვას ასეთი ბრწყინვალეობა? ვინ ამძღვრა ქართული სიტყვა, ჩვენი ლამაზი დედანა ასეთი სინაზით, ასეთის მომხიბვლელის მუსიკალით? უკვდავია იგი, რომელსაც აქვს ისეთი დიდი სულიერი საუნჯე, საუნჯე პოეზიისა, როგორიც აქვს ქართველ ერს — პოეზია რუსთაველისა და გურამიშვილისა, ბარათაშვილისა და ილიასა, აკაკისა და ვაჟა-ფშაველასი. ქართული პოეზიის ცაზე ამ დიდ მნათობთა გვერდით მთაყმინდაზე ამობრწყინდა ახალი ვარსკვლავი ქართული პოეზიისა — ჩვენი საყვარელი გალაკტიონი“...

რედაქციამ ერთ-ერთი სტუმობის დროს (ძველი ქართული მუსიკის საკითხებთან დაკავშირებით ბატონ პავლე ინგოროყვას იმხანად ზნობად უხდებოდა რადიოში მოსვლა — საქართველოს სახელმწიფო კამელა საგალობლებს წერდა მაგნიტოფირზე — 1961 წელი იყო) ბა-

ტონმა პავლემ ფურცელზე დამიწერა დავით აღმაშენებლის საგალობლის ერთი სტროფი, რათა ჩემთვის ეჩვენებინა, როგორ უნდა ყოფილიყო განლაგებული ამ საგალობლის სტრიქონები.

ბატონი პავლეს უმშვენიერესი კალიგრაფიის ამ პაწა ნიმუშში უდიდესი სიყვარულია ჩაქსოვილი, სიყვარული ამ საგალობლისა და, საყვართოდ, იმ დიდი პოეტური კულტურის მიმართ, რომლის კვლევასაც ეკუთვნოდა მთელი მისი ხანგრძლივი ცხოვრების ყოველი დღე:

ქაძი რაი წვლილთა დ ხმელთა
აღმოაჩენიათაი წარმოდგეს
ზარი მეფობისაი წარხდეს
და დიდებაი დარტყს
შვებანი უქმ იქმეს
ყავილოვნებაი დაქნეს
სხვამან მიილოს სკატრა
სხვასა შეუდგენ სპანი,
მაშინ შემიწყალე მსაჯულო
ჩემო!

რადიოს ფონდში იხსება 1961 წლის 24 მარტით დათარიღებული კიდევ ერთი ჩანაწერი — ბატონი პავლე საუბრობს ძველ ქართულ მუსიკაზე, ქართულ საგალობელზე.

2007



უფრო კონკრეტულად, მის მიერ ძველ ქართულ საგალობლებს სანოტო ნიშნების ამოკონტრაჟი.

მუსიკალური გადაცემითა რედაქციის ფონდში არის დაახლოებით ერთი საათის ხანგრძლივობის მაგნიტოფირი, რომელსაც აწერია — „უძველესი ქართული საგალობლები X საუკუნის პოეტისა და მუსიკოსის — მიქაელ მორღვილის ამოხსნა პავლე ინგოროყვას...“

მიქაელ ფრამენტს ბატონ ვახტანგ ქვიციანი წერალოდან, რომელიც იგი პირად ჩემთვის ამ მტკაღმეტკივანულ საკითხზე წერს:

„... ჩამოთვალა კი ძნელია ამ დიდებულ კაცის ღვაწლით. მისი ნეტარების სვტრო ისეთივე ფართო და მრავალფეროვანია, როგორც ნიქი მისი, პავლე ინგოროყვა ადრე თუ გვიან ჩვენი ქულებიდან უდიდეს განძს — ძველ ქართულ საგალობლებს და სანოტო სისტემას უნდა მივადგინოდა, მის სიკარავ ალოსი საუკუნეობით დაღუპვებული ბეგრეკი უნდა აქედგინებინა. მთელი სიცოცხლე აწვალგება ეს დიდი საიდუმლო და უძველესი მოტივი იყო, როცა თითქმის მიგნო, მაგრამ აქ მართლ მიგნება არა ეძარბოდა, ეს ისეთი განძი არ იყო, რომლის სასუქუნეობით დახშული კარი, არაბული ზღაბრის არ იყოს, ორსულივეინი მოწოდებით შეიძლებოდა გახსნილიყო, აქ დიდი ენერგია და შრომა იყო საჭირო, საჭირო იყო უძიებელეს ყურვისა, თანადგომა და მხარდაჭერა.“

პირველმა მიგნებამ, როგორც მოსალოდნელი იყო, დიდი სენსაცია გამოიწვია. მას გამოუჩნდნენ როგორც მხარდაჭერის, ასევე მოწინააღმდეგეები. გაიპართა მწვავე პაექრობანი, რაც ხშირად სცილდებოდა კონკრეტულ საგანზე მსჯელობას და სულ სხვა, არასასურველ პათოსს ეძლეოდა. სენსაცია გასცდა ჩვენი ქვეყნის საზღვრებს, უცხოეთის შორეულ ქვეყნებსაც ეხსენებოდა. მკვლევარმა ერთხელ მაჩვენა იაპონიიდან გამოგზავნილი ადვოკატურული წერილი, რომელიც, ის-ის იყო, მივიღო. ასეთი წერილები განუწყვეტლევ მოსდებოდა და, სხვათა შორის იმისდა მიუხედავად, თუ რამდენად სრულყოფილი იყო აღმოჩენა, კეთილი საქმე ეთლებოდა — სულ უფრო და უფრო იზრდებოდა დიპლომატიკური და დიდებული ქართული მუსიკით, სულ უფრო და უფრო მეტ მეგობარსა და დამფასებელს იქნება ის... მაგრამ ძველი ნოტების საიდუმლოს შემდგომი გახსნისა და შესწავლის ამ გაუთვალისწინებელმა და თვით მკვლევარებისაც კი

მოულოდნელმა ავიოტაჟმა ხელი შეუშალა, ამ უჩვეულ დანტრეგების ფართო გეოგრაფიაში, ეტყობა, შევართო მოხუცი კაცი, მოწინააღმდეგეთა მძაფრმა შემოტევამ კი — თითქოს დაანბნა... სენსაცია ხშირად ენებს საქმეს, ეტყობა, იჩქარა მკვლევარმა, ეჩვენა ცობა, თვინა ბოლომდე მიეყვანა საქმე და აღმოჩენის საიდუმლო მერე გაუმხატვანებანი, როგორც იქნა, უძველესი გახლდათ და ენერგია აღარ ეყო, ერთმანეთის საწინააღმდეგე ენოცითა ჭიდილს მორბოდა და საქმე ბოლომდე მიეყვანა...“

დაბა, ეს ახლ იყო, ამაზე მომავალი იტყვის თავის სიტყვას, დიდი მეცნიერის ღვაწლს ამ დარგში მისი წამოწყებული საქმის ბოლომდე მიყვანის შეფასებენ, რადლის ჩანაწერი ფონდში კი, როგორც გითხარით, ამ საკითხზე პავლე ინგოროყვას შეიღარვა წუთიანი საუბარი ინახება.

1983 წლის 1 ნოემბერი, 2 ნოემბერს ბატონ პავლეს 90 წელი უსწორდებოდა. რედაქციამ ბატონი ნიკა აგიაშვილი მოიწვიეთ. მან გაიხსნა პავლე ინგოროყვასის ნაცნობობის ის პერიოდი, როცა ისინი „მნათობის“ რედაქციაში ერთად მუშაობდნენ, ერთ მგადას უსდნენ (აქეთ-იქით) და შუაში ერთი საიქულე ეღვათ, ბევრი რამ ვისწავლე მისგანო, ამბობდა ბატონი ნიკა. თავმდაბალი იყო, ამაყი, გულფრთხი და კეთილშობილი, ხუმრობას თურმე ადვილად იტანდა, ოღონდ რუსთაველზე ხუმრობას ვანრისხნადაე მიძყავდა, ფეხზე უნდა წამოდგე, როცა რუსთაველს ლაპარაკობო, იტყობა, ერთხელ ბატონ ნიკას მიანი უხუმრო — სიტყვა „ღება“ (хлеба) პირველად გუარამიშვილს კი არა, რუსთაველს აქვს ნახმარიო. ბატონი პავლე წამომართობა, ორივე ხელით მაგადას დაუქნობია: „სად, სადა!“ ბატონ ნიკას უთქვამს, ავთანდილის წერილი ფტმანთანო, ავთანდილი ფატმანს წყურს, გევა არ გახსნათ — „შუეცა გინად, მანა მინად გაუწყვეტლად შენი ხლებოა“... ბატონი პავლე თურმე სკამზე ადგევა და გულთი ახარბარდა... მაგრამ მალე შეწყვეტა სიტყვი, მაგობობინა, რომ ასეთი ხუმრობის უფლება არ მქონდაო, ისეჩნებდა ბატონი ნიკა.

ეს და კიდევ რამდენიმე სხვა მოგონება ჩაწერეთ იმ დღეს, როგორც ისინი ბატონი ფერეხით ავსება, როგორც პავლე ინგოროყვას, ისე თვით ნიკა აგიაშვილის პორტრეტს.

70-იანი წლების მეორე ნახევარში მე და რეჟისორმა ნელი რუსიშვილმა გავებეთ და ბატონ პავლესე გადაცემის მომზადება გადაწყვიტეთ. შინაც ვესტუმრეთ, უძველესი იყო, იწვია... მინი ვმუშაობო, თქვა და სუსტი ხლებით ჩვენი მვირცხნებად გადმოლო ბალიშთან კედლის მხარეს მიყუდებულ თავის ვველასათვის ნაცნობი მძიმე პორტრეტს... მერე კი უფრო და უფრო ავად გახდა, გადაცემა ვეღარ მოვაგზადეთ...“

მასსოვს პავლე ინგოროყვასადმი მიძღვნილი საღამო ლიტერატურის მიუღეუში, ბატონი პავლე საღამოს არ ესწრებოდა, ის ვერც დიარ ვამოდიოდა.

ეს იყო პავლე ინგოროყვასადმი დიდი საყვარულობა და პატივისცემით განსწავლული საღამო... ვკვინებ, საერთოდ, ერთადერთი, რომელიც მის პიროვნებას, მის შემოქმედებას მივდუნა. საღამოზე გამოვიდნენ მწერლები, მეცნიერები, პავლე ინგოროყვას ახლობლები: ბატონი გაიბო იმედაშვილი, ბატონი სოლომონ ბუცაშვილი, ბატონი ნიკა აგიაშვილი, რევაზ თვარაძე, რამაზ პატარიძე, მსახიობმა თინათინ ელვაჭიძემ წაიკითხა 18 წლის პავლე ინგოროყვას წერილები მოსე ჭანაშვილისადმი.

გამომცემლობა „მერანის“ თანამშრომელმა ცილა ქარსანიძემ, რომელიც პავლე ინგოროყვას უზარმაზარი ფილოლოგიურ-სტორიული გამოკვლევა — „გეოგრაფიკური შესწავლა“ გამოსვლის დროს „საბჭოთა მწერალში“ მუშაობდა, გაიხსენა, რომ ჩვენს დიდ მეცნიერს ამ წიგნის (რომლის მართკონა 6 კილოგრამზე და 300 გრამი იყო) პირობობის მიუღებზე უარი უთქვამს, რადგან გამომცემლობა — ეს იყო 50-იანი წლების დასაწყისი, — ძალიან უჭირდა.

... და ბოლოს, მე მასსოვს, როგორც მიაკვლიებენ მის უკანასკნელ გზაზე გვიანი შემოღობის ნაეულ, მზიან ყვითელი ფოთლებით სავსე დღეს. საუკეთესო ქართულობა, უმეტესად ახალგაზრდობა... მასსოვს უფროსი კლასის მოსწავლეების ერთი ჭგული თვითან მასწავლებლთან ერთად... ეს იყო მომავალი საქართველო... პავლე ინგოროყვას მარადისობისკენ მიმავალ გზაზე მომავალი საქართველო მიაკვლიებდა.

ეს იყო აღბათ მისი ნატურის ასრულებაც.

ფუჰკუი იცნობენ ამ ლეკსებს



მიქაელ ნიგულშვილი

ამ ლეკების აპოტოზს, ვიდრე ფუჰკუიდან უნივერსიტეტამ მოაშურადა, თუცა ცხარეობდა უკლია, წიხნის გემო ზაბაბაული ჰქონდა, თიანეთის რაიონის სოფელ ბაბრანეთის სკოლაგმთავრებამ იგი ბიძისათვის მუღ. მივი საკითხავი იყო „მართლაც ცხოვრება“, ძირითადი თემა კი ბარ-თული ზედიზედა, თანის ნაბიჯებზე უფრო მძაფრ სოფლური იდელი-ით ვკრამდამ სინამდვილეში, ვიდრე უბრუნისათვის ბიძებთან, კირკვე-ლად კრამდებითი კარი რომ უნდა, რადინის „შთაბრუნებით“ წიხნს და ბაბრანს, დედაშობა ბრინა და ინგლისური წინს მსწავლავალმას ბა-დაურლინი, დროული თანის ნაწილებს მამობრებს ანდობდა. ფუჰკუი დიპარნაბული კადი ბულს არ იტანს, ლტინის ტანებით თუ ვერ უსწორ-დება საკუთარი ნიხს, მოქალაქე, ფრთხილი თემა ბინდს გვიხილავს ორიგინალურად, ახლადალბათა და სინათლი, ხალხურობასთან ბაშო-რბული უზრუნველ, უზრუნველად, ბულწმინდობით, ფარული სხედითაა ალბანდელი ეს ლეკები.

ბაიონი იმედაზიანი

სოფელი

აღე, სოფლისკენ პირი ქენ, აქ რას აკეთებ, მიქაელ, დალექ ანკარა მთის წყაროს, სუფთას ჩაუღაპე იქ ჰაერს, წადი, შენს მამულს მიხედ შემიხვლივს, გაემიბრებულს, წადი, ამ მტკრიან ქალაქში, რას ხედავ იმის ღირებულს, წადი, ხაღარად აქციე მამა-პაპაა ალაგი, ამრავლ ქვეყნის ბარაჟი, მადლობას გეტყვის ქალაქიც, წადი, შენს ნახვას ელიან ილდე, ახო და ბუჩქები, რარიგად გაიხარებენ შენ რომ სოფელში ბრუნდები, რარიგად გაუხარდება შენი დანახვა ნანგრევებს, იქნებ არ დაინგრეოდნენ, წასულიყავი აღრევე! წადი სოფელში, ეძებ შენი უფრო ბავშვობა, იქნებ დაბრუნდეს წარსული, იქნებ მოციხდეს ანსობა... წადი, შენ დარგულ ნარკავებს ადერსით შემოუარე, ნახს როგორ შეუქაშაი შორწე, შექაშე, უარე! მზე შენ არ გიციღს, ეშვება... ხანამდ თვალს გაქერებს, წადი, ნუღარა გვიანობ, ფხედაფხე მოგდებს სიბერე, ხანაშდის მუხლი მოკვება; გული გვიჩხის და უნარი, წადი, მამული გეძახის წადი, არ უთხრა უარი.

ბაჭყალი ზეპირი

უცხე წამოდა, შეაყრეოლა, — კჭრა, — ენდა სწევა, ედელს მიყრდნო ნერვიულად რხი ხახიჭგი, გახსნა თანგარი, გაუსწორა თვალს კაბადონს, მარადისობას შეატოვა ხელში ნახიჭი — გაჭკრა ხილურე, გაიცრია, ფერი იცვალა, გალკტიონი აღნურულა, გარდაიცვალა დასრულდა ქვარცმა, შორეული ბილდეც დასრულდა, გაჭკრა ზეცკი, პოეზია გაუცდურდა...

ივრის კირად საბაღმბან

კორდებს შუა გაწოლილი, ივრის პირად საკლამბან, შენს ხარკში ჩაბანდო, ჩემი ჩრდილი დამანახე, დამანახე ქარავანი, შენი ჭრელი ლფხიბების, განა მარტო მათ უფერხარ, გებუვიან ტუის ჩიტებიც, გებუვიან ნარჩიტები, გებუვიან ვარცკლავები, — ქარიანში მის ტრტებზე, ტაშს უქრავენ ვაცუებო, შენს გახარულ ზედაპარზე, უზუნდარას ცეცავს კარი, მლილი თითქოს ნაქერლია, გაწუხებული ჩაქუქარი, იხე ნახად დამფენია

მოლოდელიც წულის ნაპირებს, სადღაც კვების საღამურა, ახლა იგი ვის აკვირებს? სიო ტალღის კლავებზე, გახაყარს იდებს აქორდს, თითქოს უნდა დეგობრივი მარშონია დაგვანახოს, ხაოცარი რაღაცა... კაცს თუ უნდა მიღვით დატკბეს, ზამთარ-ზაფხულ ივრისი და ბოლოს უნდა მოკვდეს აქვე, შერცხვეს უფლა პანთონი, უფლა ქვეყნის ბიდეტი, მაგრამ დევიურ მარშონიას, მოკვალაბა გაიგებს კი?!

ღვინოც, ფეხით ნაწურისაც, იმ ქურისაც, ამ ქურისაც, შემები და შეგებმები, ჩემთან რომ არ ხსურისა? — ფიქრი გაგიხველ, ხარმა შიუვარს, ტრალუბაშის კაცურისა, საიდუმლოს გაიქმა ვიცი, გულსა შიგან დაცულისა, — შეგიბმევით, ფრთებს შემასხამ, არ იკებრს შუბლი ჩრდილებს ზამთარია, გულს გაიბთობ, ზაფხულია, გულს შიგარდებს, კვაკვაკებს გამახხნებს, გულბობს სწავა ვეკიბრები, მძაბიბები თუყვანს მცემენ, შინაურებს ვეზუხედი რას მძარცვავენ, საქმე მეხმის მოცლა-უადრი მამულისა, ღვინოც, ფეხით ნაწურისაც, იმ ქურისაც, ამ ქურისაც..



ბოძა დიდაქვესნი

პომოსრობა

სახლი დაბლობში იდგა, სახლს უკან პურის ყანები იყო, წინ კი მთის ფერდობები ბზირ ხალხსა და ველური უოლის ბუჩქნარს დედფარა. ტიპობათი მღვდომი რამდენიმე მღვრცილი ნაძვი სახლს ჭაიდან ფარავდა.

ისინი რომ შვიდნიდნ, ყანები წერ იხვე მწვენი იყო და იხვე თავიანი ისლანდიური სვიტერი და გრძელი შარვალი იცვა, ხოლო მარაგად წამოდებული არც თუ იხე ლამაზი, მაგრამ საქმიად მიიღლი სათბურა იხენს ათხვავა. ორივენი ფერმკრთალები მოვიდნენ და, ბუნებრივად უფერული ოსე მთელი ზავხუდის განმავლობაში თითქმის არ შეცვლილა, სამაგიეროდ იხენს შერჩევილია, თითქმის მზის აპლავლიდავებ გარდაიქმნა, თით-

ქოს კიბილები გაუფორდა; ბოლო თვალთა თეთრონი გამავკვრებანებული მკურავი კანის ფორზე სველ ფაფფრსავით გაბრწყინდნენ. ძველი გამზობუნებელი ტურისტული პერანგის საყუდლის ის გაღვილულს ატარებდა და მსხვილ ძუძუებს შორის ხეობაში მოციხფურს ჩრდილი მოუჩანდა. საოცარი შეხებება იყო: ქალურ ტანს ბიჭური თავი აცვიჩრავნებდა.

— პირდაპირ, წამება, — ამბობდა და თან გაღიზიანებული ძუძუებს ზემოთ უხიბებდა. — ეგვირება, ათი გაუჩინაო, ისებ ამძაყერად და ისედა ბორცვება, რომლებიც სულ არ გაბრწყინდებენ მას მერტ, რაც მათი პატარნი თოსმბერტი წლის შეიქმნა, და შურიანაად ამოიოხრა:

— მე კი ნეტავი ცოტათი მოზრდილები მგოსოდა.

თუმცა მას არ მოეწონა, იხენმა მკაცრი ტურები საქმიანად რომ მოეშა, მაგარი თითები მკერდი მოუსხნჯა და გაუღმა:

— ღმერთო ჩემო, შენ ხომ ისინი მშვენიერები გაქვს. იმ სამაშოს ოსე სახიეროდ მარტყა წავიდა, შენიშნა, რომ მიხვდესა და ნადვის ტურს ხეხნებულა გაყოლებით მეტად იგმინოიოდა, ვიდრე მათი მოსვლის დღეს. ხუტორში, სადა ისინი რძისაივის მიღოდნენ ზოღმე, ფანჩრები მატარებლის ვაგონის ფანჩრებით უვითელ კვარატებად ენთო და მან სცადა წარმოედგინა შვინიო, მათი მიღმა რა ხდებოდა. მათი, აღბათ ზის და რადიოს უსმენს, ცოლი წინდებს კეხმავს, მაღალი დაწნული კალითინდ მათ ზეიდნე იღებს და იატაკზე გვერდიკვერდ აწუხობს. შემდეგ მშენარებითა და ზმორებით

ადგებიან, ფანჩრადან გამობინე დავენ — როგორი ამბობიაო, ხვალინდელ საქმეებსაც მიმოიხილავენ და წყნარად დაწვებიან. რომ ბავშვები არ გაადვილი, უვითელი კვარატები ჩაქრებიან და ღამეც დაობლდება, მიუღეს ქვეყანაზე თითქოს უველა თვალი დაიხუტვა: სძინავო ქალაქებს, სძინავო სახლებს; სძინავო მიხვდნებს. შორეულ ქალაქში მის ქმარსაც სძინავს ფერმკრთად ზუღმზე ოფლი მძივის მარტყებად აფრია. უღონო ხელი ცოლის ცარიელი ხანოლისავენ გაუწვლია, ოსხაწლიან სარტყელს მაღლა, კედელზე, ავარელი ჰკიდა. ეს ფემბიძე ოსე თვითონ მან დახატა — ოღნავ თავდაბრილი ზის, ბედლები ვეება მუცლის ქვეშ მუხლებზე უწყია, სახე უღრესად მშვიდი აქვს. უფოთიკელი მჭერა შორს მიუყრია. თმები კვებაზე დიდ კვანად შეუქრავს, უველა ამბობდა, საოცრად კარგი რამ გამოვიღო, რასაც თვითონაც ეთანხმებოდა. თუმცა მარცხ სხუღდა. შეხედავდა თუ არა, რაღაც უცნაური ზოღა ეუფლებოდა და მაშინვე განწვლილებია უფუტემობა. აქნენ იპიტომ, ბავშვი რომ მოკვდა, თვითონ თვლიდა, რომ უველა ფერი ამით დმთავრდა. ქმარმა მგლობართან როგორღაც იხუმრა, ჩემი საუკეთესო ქვინალები, ოსეს, როგორც წესი, არ მოსწონსო და ეს ხუმრობა მთლად მარტყე რომ არ გამოვიდა, მგონი თვითონვე მიხსნა. უკვე დიდი ხანია, რაც ქალმა თავიანი ნამუშეურები კვდლებიდან ჩამოსწა, ქმრის სახატების გვერდით ისინი საყოღდავად გამოუყოზოდნენ, მაგრამ მანაც ცოცხა იყო, ქმარს არ უციხებდა, ეს რატომ ჩაიდნო, იხვდა უკრავდა ეს მართა. მას მერე მათ შორის ერთდავანა შეხვეწილობა იჩინა თავი. ქმარს ემთხვად ცოლისაივის ციტიკელი არ მიუევენებინა, მათი ურთიერთობა კიდევ უფრო დაიბანა. ქალის დულს თითქოს არა გასწენიდა და ხანამ ქმარის მის გვერდით იყო, ეს იარა ირა და არ მოუშუღდა. ქალს ნამდვილად მელთვინავა უკანდამაშუ არასოდეს უციენებია — უგალოდ, ხატვა უღიღეს სიაშოვნებს მჭვრდა და იხე ხატვად, ახლა, რაცც დადენარტყე სიწყრის კრავდა არავინ დატრინებდა, მოლოდინულად გმინდებლმა სტრვილმა იფეკვა. როგორც კი რამე დამაზ, ნატრუვად მოხაზულ სეიზებს, ანდა ბავშვს თვალს მომკრავდა, ფა-

წილის ახალბედ თითქმის ეკავებოდა. ცხოვრების სიმწარემ და საყოფარესო სიმდაღდემ ხელწინებდა წარუფრეს.

ახლა, ხერხობიხიას, ღამის ზინდუნდის ხელურჩემ შუამდ, შეუმწმელად, ქვედა ნაწილი თითოდა იგრძობდა და მრავალ მისთვის შედგებ პირველად ამას მოიხივდა ტვიტობა არ მიუფრებდა. აქვდა აფერია ახლად და ნაილად გვიწინებდა, თითქოს პირველად ზედავდა: ბუნებ მინდობის თუ მანვის რაღაც მოიფრებო კონტურის ცვალებად მორაგონებზე, სადაც მწიხია და ცის ფერები ერთმანეთს ერთვის და ცრევა. მთელი მისი არსება შიშისა და სიზარულს მოეცა. ის ჯერჯერობით თავის თავს ანგარობდა არ უწყნა და მიუწყნაღებს მისი ჭეშმარიტი მიზნის არ ებეჭებოდა: ქალი ფიქრობდა: ის მართალია, მე უბრალოდ დასვენება შეხასიათებოდა.

ქალები ძალიან წინ დიდხანს დაუბანდნენ. უფროსი სწორად მხოლოდ ისე უბანდნენ. ისინი აძაბდა რაღაც დახალ, გასაშლელ საქარებზე ერთმანეთსაც ზედის გაწმენის მანიძილზე იწვევდნენ. ისე უფრო გულდასრულად, იბნენ ეს ახლოს და არ ვაიყარა. მისი დახალ, სწორი უბნები თითქოს რაღაც საიდუმლოების ბეჭდით იყო მინიშნული და, როცა ჩაიხინა, ისე უბნდახალდილი კიდევ დიდხანს იწვა და წინააღმდეგ აუკლებდნენ იბნენ: გამყოფობა, პატიარბიჭურს სხვის, რომლებსა შორისა შუქით გახსრეწებულად შავი მუხარადივით ედგა. ისე თავს დამცირებულად ხოლმე და ცხვენიდა, რომ თითქმის მთელი თავისი სახით წარუდგა და სამავთური ის ვერაფერი მიიღო.

როცა ისე თავისი ქმრის შესახებ მოულოა დაიჭირა (იბნენ, აღბათი აოცებდა, როგორ შეიძლებოდა მთელი ზაფხულის განმავლობაში ავადმყოფი ქმრის მოვლაზე), ის ხელისა გულსამარტვი ხუნის, გაუთავებელი შეხვედრისა და ურცხვი რეკვირების შესახებ მტკარამ არც ეკლებოდა დაკიდულ სურათებს და არც იბანა. არც ამახატული იყო, სიძველე არ დაუბრავს, იბნენა მხოლოდ შენიშნა, რა ვაქნებოდა, უნდა შეგეგობა და თაფლსფერი თაფლებით ისე ცოვებდნენ, რომ ისე სიხსნად სახეზე მოეჩვენა, ის იბნენა ვადაც არ დაუბეჭებოდა, რომ იბნენის მის ადგილზე აქამდე თავს აიძულებოდა; შეგეგობდა და გათხოვნილი რომ უფლებდნენ, თავის ქმარზე არახლოდ არაფრისა არაფრის დაიჭირებოდა. საქალო წესიერი ღედაცკალია, ამბობდა მისი კარგი ამანაგებ ბეჭეტირტი, ვინაა: ნაც რედაქციის ის რაღაც მდივივის მტკარამ მოვალეობას

ასრულდა. ისე არაერთხელ მოილო იბნენი თავისთან სახლში, სადაც ვაჭრის თანამშრომელი ურჩხოლები და მხატვრები ირბობდნენ. აიძობდა სახეზედ დასვენებისათვის მასზე უფროს პარტნიორს მწილად მიიხსენებდა. მათსა წყარებზე ვაჭრობა იუროსებ წყარებზე და უბრალოდ, ქარილა და ფანჯარაზე უბრალოდ და თან რაღაც უცნაური ღელვა შეიქმნებოდა, თითქოს იქ, სადაც ფანჯრის მიღმა ვიღაც უზარმაზარი და სათითო იღაც და ვაჭრებში სიბოლოება და სურათების აფრქვევად. ვიღაც თუ რაღაც ჩახსამობა: ნუ ირბოები, მიწინე და რაღაც საოცარი გეგონის.

ფრთხილად ადგა, კარს მიუხილვდა და გამოიღო. პერი ამბობდა, სახეზე თითქოს ვიღაც მოგაღერებო, ვიღაც მანამდე უხილვდა გამოცხადება იბნენა. ქალმა თვადები დახტუა და მინებდა, ხელში იგლდა აიწია და შიშველ მტრებს შეხედა, და, თითქოს მის თვადლებს ანთებდა ცეცხლოვან აიძობს კითხულობს, ჩაიჭირებოდა: „მე მათთან არახლოდ არ დაბნობდნენ“. მერე შეშინებულმა კარი ჩაქვია. დაბრუნდა და საწილზე ჩაიჭირდა. წამოიჭრა მოიჭრა, რომ იბნენა მ ქუთუბითი დაიწია და ეკლავ მოხუცა. არა, ეს მხოლოდ მოიჭრა, იბნენი მფიქრად და ათანაზარებულად სენიძვდა, როგორც ღრმის ძილი მიჩნებოდა სწავლით. ბათის საბანი ჩამოცურებოდა, ბელი თავს უნა გადაეგობდა ამ მდგომარეობაში მტრები მაინცდობდა დიდი არ მოუჩანებოდა. ისე ქვედა ღამაცურად დაიხია და ბათის თეთრ მუხებზე და თითქოს ხელახლა ჩაიხსნა იბნენის ურუ, მწილად კონტრალყო: „დებური ბეჭეტი შენი ბნისი მწვენიერები გაქვს“. ნივთები გაულწრფელად უფრიალა, ურუბრად დასაშინებულად. ისე ქვედა უცქირებოდა ამ საოცარ არსებას, რომელიც თავის თავში იმდენად ღრმა და, თითქოს, განუყოფლად ჩაიძირებოდა, რომ ამ მოკლებული წრის გარეთ არსებელი უკვლავური შენეწონების იბნენი დაიჭირებოდა. და მან იგრძობა, თითქოს თავის თავს შორებდა და ვაქნებოდა უზრის მთქმანება.

თითქოს აღარც ხიცივის ვარძობის აღარც უფლობის, არც აქვეყნებოდა ჩიმიმდნენ სხვა მოთხოვნებებს, მხოლოდ რაღაც სიყარბული და ნაღველი უღრმისა იბნენის უღრმის.

სახნის ქვეშ ნილა შეჭრა და დაბის ზეგნისა და სახლის ჭკამს კიდევ დიდხანს უხსენდა, სახანს მიღმა თავი არ წარმოვა. ცხელ დაღებში, დილაობით, მიღვრის ბოლეს წყლის შიშვინებს გამოიბდნენ და თავით

ფეხებამდე ზველდებოდნენ იბნენს კანი შავებოდა. მჭკრივი და ოდნავ მხვსვლი კოხები ჰქონდა, ისევე მაღალი და ფართომხრებიანი იყო. ისე ცივი წელის მოხვედრებ კოვდა. კანი ეგრუნებოდა და ლურჯი ხორცებით ეფარებოდა. მისკენ მომართულ წყლის კუბებს წყნარად იბნენა, შეხედდა ჭარბულყოფი თხლებდა გზილილი ხალხზე წამოყვნიდა. სიხეულბიდან მარწყინება ხეულის შუბს მიაფიცებდა და შერბობდა.

— შენ ფურის ჰვაგებარ, — უთარბა ერთხელ ისე, — დიდს, კითხვს, წყარ ფურის, მიღვლონ მოხალაბეს, ვაქვეყნადამოხვეული წანდებარ რომ აკულებდა თვალს.

იბნენს გაეღიმა.

— რა ვაქნებოდა, თანახმა ვარ.

ის, ცოცხა არ იყო, წარმაცო იყო. ისე ეს საოცარი საქმეებით მანცდამანც თავს არ იბნებოდადნენ. უკვლავ აუკლებელი მოვალეობის რომ გაიწარებოდნენ, უბეჭდით ნაწილი ისევე მოიფიქრა. ეს იყო მისი იღაც-ფიქრი — ადამიანს არსებობის უღვედა მქონდებოდა, აუცილებლად ჩაიყვანებოდა აკულებდნენ. ასე აღწარებდა, თითოეული დაჭირებული წუთის გამო თავისთვის ტანცავდა, იბნენს ეს მოცარობა იბნენა შუბლად შეეულო ცხობი. არა, სიძველემი, მუდამ ეკითხვარებოდა, აუჭარებელი, თუ ხალხში არ გაიბრია წველი, მათში მწვენიერ, თორღს ბუჭებოდაც გასული სახანდა დაჭირებულს შეეძლო თვად დახტუული საბოთით წილილიყო თავი თავად წყარებდა, მოთმინებოდა რაღაცა ცილით, არსებობად ამ სანი თვის განმავლობაში თითქოს ცხოვრებისაგან გარეუკლებდნენ, ფეხშიმდე კიდევით თუ ნაავადმყოფი კაცი-ფიქრი გარინებდა დაუფლებოდა: იბნენი ტოტმეგანარწულ ნაქვადების თითქოს რაღაც იღვევადების საბურველით გარეწილიყო. ამბობდა მას-მას ურთიერთობა ისე თავს ეუღლად გრძობდა, გუჭირებისა დასაბრუნებელი ერთმანეთს ეყრდნობოდა, იბნენს ეს არა-იბნენი და მარტობა არ ხტარებოდა და არც ვინმეს ძახილს ვაგროვებოდა.

კარები ვაყვლიდა და დამიძებული თაყვარული ნივთები ნილა ღელადნენ. დილაობით ჩიმიმდნენ ბოლემ ხმწარიალი ბუჭეს მახლო, რომელიც ხან ახლდებოდა და ხანაც შორებოდა, თითქოს

ქოს მათი გაზარბადა სიამოვნება. ერთგორი მათგანი აღებულს. ნამძირავი კართან მიბარბადებოდა, სარკმელს გამოვლდა და არბობდა მადლიანს ხელების ტუპუნით დაარბობდა. ერთი საბოიუ არ ვაგოვლდა, რომ მიწარობის მასხარა მანქანა არახანდებოდა. ტუკ დაღვდნობდა შუბ თავის უკვილი ზუბის ამოჭკოვლდა. ისევე დაედავდა, ზოწილი სახეს დაუბანავდა და გვერდს ატყვავნიდა, იბნენი ეს თვადლებს შიშვინდა გაახლოვდა და ტუბოვად გამოიჭრებოდა. „...დღის უკავს მომეცე!“ — ისე თაფლდებოდა სათითო თაფლებით შეეკონებოდა და თანხმობას რომ მიიღებდა, ერთს განტორობით ჩაიბრებოდა: „არახლოდ ხარო“ და სახანს ხელახლა წივავებოდა. დროდარო ვერბებოდა, იბნენი: დრო გამოიფენი, გეჭკოვრო, კარად დაიხვენი, იბნენი მიიბოთხო.

უკვე მტკარაზე თვე მოიჭრებოდა, რასაც იბნენი. შეჭკამოვლი ჭრავდა შეჭრულად საწორს ხაზზე წესებოდა ჩამწარებულელი ჰურის მებო უკვე შერბობდა. ისე ისლანდორ სტერტისა და გრძელ მარტობა, ხელახლა შეჭრა. იბნენმა სათადარცო სახობურა იბნებოდა და უბუტი მატკარებდა ნაკვალე სქული ვეღლებთან ერთად ეცავა. უბუდი დიდი ხანია, ერთმანეთს წყლით აღარ წყურად იბნენ, იბნენ მსოფლიოებელი კარის უბნე უფერტირადღებოდა და ცხობიან წველი კოჭოვლს უბნდა. თვითონაც მოწყველილი გამოიჭრებოდა.

— მორჩა, ვაივავდა, — ამბობდა იბნენი. — ადამიანად, — ადამიანს მისე და ისე ამბობოდა, თითქოს სიცილებად დამოიჭრებოდა, ისე შორებდა საოცარ დაბეჭდის ნაწარბილებით სიძველეს ბოროტებს, ბუჭებულს და მცხუნებურ მისი ღრმად წარსულს ჩაიხსენა, მარტამ ამ სიბუჭევის განმძახილი შორებოდას უბნდობით გამოწვეულ ნაწილად წყვილობდა. მორჩა, მარტობით უნდა დაბრუნებოდა და ქვედაფერი ჭველებოვარად იბნენა.

თუშეა ეს არც მთლად ეძლეო: ბურად ვარც, ეს, რაც ადრე თითადიყო, სწორა ვადა გეძიებოდა. შესაძლებელი, უბნებოდა ხელმეტირება მტკარის ეს უზარბოდა აქტილი, არც ხომ ის შეიძლებოდა, ხხვის ბუღს მართავედ — დებურიც არ ემშვი უნდა იყო, რომ ჩაიჭირა და საგანია არსებობის რაიო შეეცვალი: ესეც თუ არც ეტობა და არც მეორე, ხან ხტარა ხმლოდ, რომ ხუფლ მათე, ერთი დილას, კალიციების თუ ერთი, თითქმის დაფრთხილდნენ და შექვი თვალს მტკარებს: ოდელით გაჭრავლდა, ვაჭრებულბაბიანი მარტობით თავისი მძობილდებოდა; ვაჭრებოდა თითქოს

ბით წიგნებს სათითაოდ რომ გრძობდა, ისებს გარემოებაში გახვეწილი, ფერგადასული ზაფხულის ხატება გამოერთება, ბოლო ცენტრში, უფრო ნათლად — ღამაში თავი.

ისე ბოლო დროს იხენ მეტად ანებივრება. ისიც მეტობით განცხრობით იფერება. და, ოცნებით ხადვდ შორს დაფრინდება და ძლივ ამჩნევდა, რომ ჭურჭელი ვარცხნილია. მტყუროვ გადწმენილი, იატაკი დაფარული, ჭურჭი გასუფთავებული, არა, ამ უველადვის ისე კი არ უფერებია, როგორც ისებს მოვალეობას, მაგრამ უბრალოდ მისთვის სულ ერთი იყო.

სხემ იცოდა, რომ იხენმა შევხვდებოდა თავის ანგარიშზე აიღო და ფულის ხაქმე ახლა მაინცდამაინც კარგად ვერ გინახავ. იქნებ სულაც აჭრებოდა ერთი გარეშო აღარ ამჩნევდა. ისებს გავიხვებოდა, რომ იხენს ეს ამბავი ასე თუ ისე აწუხებდა, რადგან მას აქ ფული არ სჭირდებოდა, ისებს კი აწუხებდა. თუმცა უკეთრიალური მონახვეობა არ გამოიხვიდა, მაგრამ რაც ჭებრებლის ცოლი გახდა და „სურია არსობისა გარინა“ შედარებით ნაკლებად უფრუწმინდოვითაა წინაშე თავს თითქოს დაწინაურებდა.

განძობდა, თავს თუ გამოტყუენებდა; აღხაბი მხოლოდ იხენი, რომ ჭებრებლის დიდებამ მონიხდა. ჭებრებტი აღიარებულა ისობად, დიდი ტალღით იყო. მის ავტობიოგრაფიას და მისხავე ფიგურას უფლებურებას შორის შეესაბამება ქალს ეს-მარტობა იტყვს ის პერიოდულ მის გვერდით ჩრდილოდ არ გვრძნობ თავი. მაშინ უფრო მეტად სწამდა თავისა, რადგან იხენ სწამდა (სწამდა კი ოდენემე)? დრო გადიოდა, ჭებრებტი მუდმივად დადებითი და შედარდება საქმეებით იყო დაღმარებული. ამიტომ ვერ იჩინდა ინტერესს, ქალს კი არ უწინდობდა, მომავალზე რეკლამით იყო. ხანამ ის სინებულში ღრმად, უფროთავე ძლიერ მიმართა, ქმრის ავერული წვეს და ისმენს ძლიერი როგორც ზებტუბტებს — ილუბრირებისათვის მოტილიდ მომხრობების განდრეკილებით, შეკვეთებით და ვადებით თითქოს ძლიერ თავს ახერხებდა, მთელი მისი შიანგან დამოკლებულები მისთვისადაც, რჩებდა ხელენი-ლა შეიქრა: სახილელ დაწა-შაულს მთ არ ხანდა, რაღაც ძვირფასი ხომ არ კარგავს, რაც მისი ფაჩვის ფარდებს მიღმა არსებობს.

ჭებრებლის ერთხელ, მხოლოდ ერთხელ, აიღო ხელი რაღაც ხეობისა და შეტრის პატარა მონახაზი, რომელიც ცოლმა ტელეფონის გვერდით დალო, შორს განქრა, ღრმად ჩაქვდაჩარი რუბი თვალდები მოჩვენება და

უკვია: არა ფაჩვა, ისე, როცა მონიღობდა, შევიძლიათ. მაგრამ უკვე დაგვიანებული იყო, ქალის ფიგურის მის არსებობის თვებრით მოგარბამელ ხაზებს დახვრიალებდა, თუმცა ესც უფროდღად დაშორებდა. საშობარო სახალში მისი ქალბედან ცარიელი აკვნის გამოტანას ისე იცოხებდა, როგორც დროებით სახსლებული იცნებდა. როგორცაა მეტად მტკივნეულად და უკანმოჭურ, ნებადაც დახვრიადა, ეს საკუთარი ქალის არასრულდობა-ვენების შეზღუდვითელი შეგენება და ჩემი გაიკავა უფრო იყო, რადგან ნადვილი წყენებება. უფრედება და აღფრესად ქვეშეული ჭებრებტი გაწყენებული სახით სადამოხირო ცოლს საწოლის კიდულე ზამო-უფრედობა თავისი გაუხელდებული, უმეუხეულო შეხეხილებდა ქათვთა ბინებს მეტრებს მეტობა ქეცავდა და თან უმტკივნეულად, რომ კიდევ უფრო ახვირო, რომ შევიძლია ხაქმე უკლებლობად კარგად წვაგა. ცოლს კი არახიდეს შიშვლია აწრად; ექიმთან წახულიყო და ეკითხა, დაიბეტი შემიკეთოთ ხომ არ გადვაცემო.

ერთ ხალხობს იხენმა როგორღაც კითხა: „მაგრამ შენ ხომ ოდნებდა ჭებრებტი გიყვარება, ანუ არ არის?“

თითქოს კარბა დაბებურობა, ამ შეკითხვამ მის გონებაში აზრების მთელი ნიჭქველი დაახრუნა. როცა გეუყვარ, იქნებ არავითარი სიბრუნულე დეარ არსებობს? ადრე ირბუდა ამიტომაც იყო სხვაგვარაფ თავისი მანიშნელი მეგობარობა. მანიშნელი განძებდა, ემწვლდა წარმოდგინა. მხოლოდ მეხსიერებით აღდიანა. მისი განძინებები ლედი. გაახებდა, ქმრის შეხვებულა დღეისაგან ცუდად რომ ხვდებოდა, როგორ ტირიდა. როცა ქმარმა პირველად მისი მუშველი ფეხები დაინახა, ქმრის უფრუტება ხადვდ სულს სიბრუნული უგარბდა იტყვს, ქალი ფიქრობდა, რომ მას ასე უფრო შეინარჩუნებდა. ქმრისთვის გაიფრთხულ ქმრის შორისა-ღობს ფეხის წვერებზე დაიოდა. რომ მუშაობის მთელი არ შეეშალა და თან უდაბნოს დაწმუდებით გაკვეთებულ მის სახეს აკვირებოდა.

ჭებრებტი დედ და ღამეს ასწროებდა. შეუხვეწებოდა, ქალაკებდა, ხრამულა კვერები-ხა და ცილის საცხის, ტუბერული-მელოთან ბრძოლის ახალი მეთოდის რეკლამებს ჰხატავდა და იმავარიოლად ფრანგი კლასიციების აღუსტრაციებზე მუშაობდა. სახლი მთლიად ხავსე თუ მონახაზშია, რომ-ღებრები ქალიგანი და ტურნე-ფორანი მანდლანხენი, საწვი-მრიანი მეტრებებით და ეკლეს-მისი გუმბათების ფონზე მო-აღერებ წვერებტი იკვეწს გა-მისახული. ჭებრებტის სახის

დადებელი, მოავრებული გამოხედვა სულ უფრო კვერდობდა, რაც დღეობის ქაცქა-მწვერად დალილიანა გამო-იხებებოდა, ბოლო დამო — ფართო ორადვილიან საწოლში ქვეკახილი ფრანგობა ძლიერ. მისი ხეხელა რაც უფრო სუ-კლებდა, მთი ნაკლებად ზე-კავდა მას. მუშაობდა და ზე-გობრებს, ვისკაც აკეთეს არ აკლებდა. თავის თავს აკრამ-ღულსხვან თავმუკვეთებლად უფრადვავა, ფეხზე ოფლის იღ-გა და ინსულიის კვერებრე-ლა დომებს ეხაუხებებდა, ისე თი ძლიერი ტეხავებოდა ჭმირ-და, რომ ხეხულის ცახვაბით ექმობის ტელეფონის ჭრობის ძლივს ჰქრედდა.

სახლი გასახვლელ ეწოს და-იცვანდა. წინასწარ არავის იცოდა, სადღესღამე მართბ მო-ვიდოდა თუ ვინმე მეგობარ-ხაც მოიყოლებოდა. ამიტომაც ქალი თავისი დროის სწორად გამოყენების იშვიათად ახერხებდა, ქმარის მის შიშარო აღზრთაში იყო, ცდაობი დაბ-ნიშნულიც, დადებითიც, მაგრამ არახიდეს უფრო არაფერი წამოსცდებოდა. გახალისებდა ხეხილს არაფერს გაკეთებდა, ქალს არსებობა კი თანდათან რაღაც ირბუტებდა და მის ზღვანდეს ცხრათავიან ოცენ-ბათას ერთად დაინარა. ვინ იცის, იქნებ ჩამდებდმე შე-ტეხ მოხდა, ანდა შედარებით გვეს.

ქალი თავისი მუშველები მთელ სიმძიმეს გრძობდა, ინ-სულიის სუნი გულს უტრუნდა. ამიტომ ხან სახელმწიფოში ჩა-იკებებოდა ხომლმე და ხანაც ხავსულის ოთახში, სადაც უკვე-ღაფერი ხელმუდებლად დღა-თავისი ტელეფონობის დრო-ინდელ ნახებებს გაშლიდა და ისეთია ნადვლელმ დაუკრებდა და, როგორცაა ზოგჯერ ხა-ვეწვობის ფიტობურარებზე ვუ-ყურებო ხომლმე იცოდა, და-ხატავს მეტად ვეღარ უტრუნ-ხდა და მარტყენა ხედის ნამო-ითიო რა უფრო მეტად ეწი-კებებოდა, ნაღვლად და შუში-მით უფრო ხავსურობა ხეხ-ბოდა, თანდათან ნერჯიულობ-და და ფხუტადალდა. ჭებრებ-ტმა ეს შენიშნა და შორსმდე-დად შენიშნა. ზაფხულში-ბინა დაქვრებობას, მაგრამ იქ მართოდ ცხოვრებისა შე-ვიწინა.

ხორბალი აღრიანდა. წვიმე-ბის დაწვერებდა აღიღეს და ნა-წვერული ოქტომბერში მიტო-რებული აგარაკებით გამოიფე-რებოდა.

— შენ შემიძლია დაშმე-დებით ერთხანს კიდევ დარჩე-ბი, — უთხრა იხენმა, მაგრამ ისემ თავი დადებლობდა გაკე-ვიწინა.

— ძალიან ცოცა, თანაც ჭე-რებრტს უკვე მიწერე მო-ვიდვარ-მეთქი.

ერთ მშვენიერ დღეს მათვე ასკრიკალიანი მოხბებამე ფო-ტალიონს მოკრებს ოფელი. მან იხენს წერილი მოუტანა. ისინი საუფროდენდ და იხენ-მა წერილი უფრემან დალო და კითხვა დაწყო. ისე კი ცნობისმეყვერე ოვადებით უკვერდა. კითხვა რომ ჩათავა, ნელა დაკეთა და გასველილი ლურჯი ჭურჭლის კიბეში ჩა-იღო. წერილმა რა შეხებულ-ღებდა მოახდინა. ან ხავრებო-და მოახდინა თუ არა, არაფერი მაღლა კითხულობდა — ქრ-ილოტი არ მოელოა, მხოლოდ რედაქციიდან აწვივებდა და ხარისხს თუ ფრუწინდენდ და წერილში აქვრად უველადფერი სხვაგვარად იყო ფოსტალიონ-მაც კი წერილის გადკვირდა და-უგვანარა და ცნობისმეყვერე შეხედა ჭებრებტიგანა მო-ღებულ ვეწლა წერილის სა-ღუმარო დაგვითხვს ისე ხე-ხა. მაღლა კითხულობდა — ქრ-ილოტი იტირბო. რომ ერთად ეცნობათ და თანაც თავის ცხო-ვრებაში უკვერდა მჭიდვის მოხანგრისობას მის უფრედობ-და ოვლიდა.

საუშე გრძელდებოდა და ქალიც უბნდელი რბგენდ ფოსტალიონზე; რომელიც მან აღდლობრივ დიდკაყო-ბასთან ნაცნობობით ტრამ-ბოხდა და შემოხვევას არ გა-უშვებდა ხელდას, რომ თა-კივრდებლობისათვის გრძობდა მონაწილედ თავი არ გახადებ-ბინა. ჭებრებტი მასზე ამბობ-დენდ, გადმწერებულელი ცრუ-ბუნდებოდა.

ხავსულის მერე სუფარა ალა-ბეს, ისე ჭურბას სახუტავებდა და რეცხებდა. თან იხენის კიბეში წერილზე ფიქრობდა. ხავსურებისგანა? თუ ეს ახეა, ხუთუ შევიძლება კაცი გეუ-არდეს და მოელოა ხაც ოვე სა-დღაც სოფელში იტყვს უცნა-ურია. ხუთუ შევიძლება წარ-მოვიდგინო, რომ იხენი მამა-კაცს მოხვავებულა ოვადე-ბით შესცქერებდა, ან თავი მხარზე წაწად დააღებს და თა-ნაც კიციდეს? ან ცოცა, ხა-წვი-ნური ვაკლებს? აღზრებისგან დაბინდვა ნადვლად არ ეხე-რებოდა, ბოლო ვიწრო ბა-გებებს დიწხობს კი ძლივს რომ ახერხებდა, ვენდობი თა-ვდავარტყენას მორჩილად გა-დენისათვის ხელდას არ არის მოწვილობი.

ისე უმწრებლად რეცხავდა. იხენი ამწრებლად. თვებში ხანხანდად ხელი რომ განქო-ბინა მისი წერილმა წყნარად გა-იშრობდა, ისებს უფრდა, ეთ-ქვა: წარმოუდგინა, მთელი სახით ოვეა მართოდ ცხოვე-რობი, მაგრამ რატომცდეს უფ-ლს ხსენა იტყვა:

— ჩვენ მთელი ხამი ოვეა არცერთი მამაკაცი არ გვიწა-ხავს, თუ ფოსტალიონს არ ჩავუვლით. იხენის ბავებზე ძლივს შე-



სამწევამ ემხატვრობისთვის
მაღლიდა გარინის:

— ზღვრის უფროსი გა-
მობრკან, ერთი შენ, ერთი შე,
არცერთი წამწერი არ დაგარე-
ხი.

— ოსე მიხვდა, წერილმა ის
გამახარა, თუთონა კი გუ-
ლში ჩხვტვდა იტრინი. ისე,
უბრალოდ გათვინა: მთელ
წაფხვლს ემკვიფრებ შევადო.
წელი კას იქით გადაღვია,
ცისქინ აღო და დავა და-
იწყო. იხებმა შორიახლოს
რომ ჩაუარა, ოსე წელში გა-
სწორდა და მოხრეხი ხელთ
სახიდა თმები დააქარა:

— საქარე გაცვივდა და
უცქვლიც:
იხებმა ჩიხებდა ახანის კი-
ლოფი აძილო.

— მოდი, გავაგრძელოთ...
და დტრების ამოდება შეუ-
და.

— ოსე უცებ პინო, უნდოდა,
მათდლისფერი გამონხვდის
საწველს იხე დაეღვია, ეტე-
მ ტბის ზღვარის ხამწვი-
დას უკლები რომ არღვეინ
ხალდე.

— მე მთელი წაფხული ფა-
რდელში დავდიარ, — აღ-
შფოთდა ისე, — როგორ არ
გრცხვინა, ისეც ისე გავა-
ზღვლოთ ისე გაზარამადი,
რომ გაძვრების გეზინა.

— ოსის თვალები ცრემლი მო-
აღვდა, იხები კი ხმაოტრულბ-
ლიდა, აკოცებულთ მიარჩნდა.
შემდეგ მზრები აიჩნა, სახე-
თის კილოფი მალდა შეის-
როდა, დაიჭირა და კიხეში
ჩადო.

— დაწყინდა, — თქვა და
ქურთყლის გახსნა დაწყო, —
ეც ფარდული ხად დაწყო.
— ოსის ცრემლები აჩანობდა,
ხმა ჩაფხვდა, მაგრამ სიბრა-
ზე არა არ უხერხობდა.

— სტორის გახვდები და
გწახე მაქვინი, — მოკლედ
უქანსა ოსემ და იხების ფე-
ხითთან დავვა განაგმო, — იქ
ეთიხავე.

— კარგი, — იხებმა თავი
დაიკანია და სტვეთი თიხის
შედა, თავისი ხელა წაწვიმა
არ მოიკრა, ისეც სტვეთი გა-
მოვიდა და კიხეების ხელმე-
ჩაწყობილი სახარტულსს ქა-
რებში ჩაგვა, — რა კვილიქ?

— ახლავე დაგწერი.
— ოსემ საცქვამში შეიხვდა,
რაც საქარე აყო ქალადღე
დაუწერა და წედ არ შეუხე-
და. ხელის ქაქკლოთ იხებს
გაუწოდა იხები წაწხვლელად
შებრუნდა, მაგრამ მცირე ხნით
შეუფრნდა და დააწყებდა
წარმოსვდა.

— შენ ადვილზე მე ერთ-
ხანს კიდე დაგწერილო, ჩვე-
ნებიდან რა-ხანს მოვაწყვედე
და მოწყენილობა გაქვრებო-
და.

— ოსე ღუმედა, იგი ხედავდა
მათსკენ უკლიობიანეთ მიმა-
ვალ იხებს, კარია წაწვიმის
კალთები რომ უფრიალებდა.
შემდეგ შემობრუნდა და ხე-

ლის გულში გავარაგებულ
ლოტებზე დაიღო, უკვალფერ-
მა უცებ სადღეს შორს გადა-
ინაცვლა. თითქმის უკან მოუ-
ვრებულად წარსულს ჩაანრდა.
ვერ გავიქო, რა ენაობილია,
ახე რატომ იქცეოდა. ფეხების
თრეკით მივახლოვდა კარს
უკან დაიკლდებ იხების ქურ-
თუს და კიხეში მოშორადღე
ფურცელი მოიჭრა. გაგრძე-
ლიდა მაშინ მოიხვდა, გულ-
მა რეხილ უყო და შეხიხვულ-
და გაიჩინდა, ხელთ წერილს
ქუთინდა და უკანვე კიხეში
ჩადებდა ვერ მოფურცინა.
შემდეგ სარულ თიხად გამო-
წვენილდ მცირე სხეას მია-
შურა, თავის ვერ კიდედ აუ-
დაგებულ წაწვლზე ჩამოვდა
და ხაფხუფების მღვირი გა-
უფირო გადმოვიხა მანქანზე
დაბეჭდილი სტვეთები: „იხემ
საუკვლოდ იხებ“...

— ოსე ფიქრობდა, კიდედ რამ-
დენიმე დღეს უკვალფერი ქე-
ლდებურად იქნება — დღობობით
საწვლში უკანს მიუვინდა და
უცქერია მამაკისი ზოლიან
პიუპიანი გამოწვობილი, გან-
მრთელი, ვაწვეთებელი. შუბლ-
ზე თამაგდამწვობილი, რო-
გორ ზის და ვახსნ, მდღოსზე
მობახლდე ფურცელი წერანობა
და აუჩქარებლად დღეებს და
ნათელი გამოხედვა ამოხავალი
მზისათვის მიუჭარბა.

— მაგჩამ მოხალეობული და-
სასწრულინი რომ არჩვის სტე-
და, ათუდელმა მარჯოდელად
წელი გმობრავათ და ისეც
იქ დაბრუნდებოდაცენ. ვერ-
ტომ უწარსებლს მინახავს ვერ-
დაიხამხამა, მხოლოდ წერილ-
თის უწერტვლებიდან გადმო-
სული ახლო იხები დინახა.
შეუვარებულად და სასაცილ-
გაგონა, რომელიც, დღვრომა
ივის და სიხერესს არსება-
ში იხალბდა. ვილადის ის უ-
ჯარა, ვეუბრთოდ ქალკული
მასზე დაბრძობის, მასზე ფე-
რის და მის დაბრუნების მო-
უთმენლად ეღობ.

— მასაც კლიან, თითქმის მძი-
მე, დაძაბული შრომის წე-
ლობით დროის ქვის ფილას
ნადებში სცვიოდა და მახა და
მებრტბს შორის მდგარი უ-
დრედე თანდათან ხულ უ-
ჯარო იხედებოდა.

— ოსე მებრტბის რადაკეთ
არაჩვეულად და შორეულად
იღონდა, უფავით ერბად
ცხოვრებას კი რადაც დგამო-
ბრება, რომდებინკენა მას
მაღელ დაბრუნებას სწრავად
მჭროვდა მტარებელი იხევე-
როგორც იქიდან ხულ ახლა-
ხანს, მინდვრების სიმწვანეში
გამოიყვანა.

— დასაბინებლად ადრე დაწყენე,
გადიხის ერთმანეთ არ უფე-
რებდნენ. ოსე მოუთმენლად
ენლდა იხები რას ეტყუოდა,
ხმალად ამოქანარება. დაბა-
ლი ხმა გაუღმი ტუქუახავით
მოხვდა:

— ხვალ მინიკენ ხომ არ
წავსულდეთავი?

— რა გაეწეობა, შეიძლება,
— ურულ, შორილად უნახსა
ოსემ. იხებმა ჩახვტვდა და სე-
რიოზულად, უხერხული ტო-
ნით თქვა:

— იხები სავქე არ არის, მა-
გრამ მებრტბთან ცაცლებმა
შენ არახსილად გთვარინა?

— შინაგანად დასაწყენებული
ოსე იწვა და სასუთარო გუ-
ლის ხმალად გამოხამბლს
უხმენდა, რომდელს თითქმის
მთელ თიხას ავსებდა.

— შემდეგ უთარა:
— კი, არხიხობდა ჩვენი
შორის ხომ ისეთი არაფერი
ეყოფიდა — ის იხები მიპირა
მეტად უურადდებინა.

— ახლა რომივც ისეთი გრძი-
მა დოფხვლობა, როცა სიტ-
ყუება თავისთავად არაფერს
წიხვებს და თითქმის საუბარაც
სწრულიად ხვდა რაბეს შეეხე-
ბოდა.

— იხებმა არაფერი უნახსა
და ოსე თავის უცებ უცნა-
რება აზრმა, წინათგონობმა
თუ ვარაუდმა განაფიქრა. ილა-
ყვდურდებოდა წამოიჩნა და
იხებს შეხვდა — ის ზურგზე
უძრავად იწვა, ხელები თავ-
ქვეშ ამოეწყო, თვალები ძე-
ლური კერისათვის მიეჭრა,
ზოლილი მცირე უცაფრად მცარიე
გამომტკვევლად შერჩინდა.

— იხვე სხესხედ, როცა ქე-
შპარბიდა გარედან კი არ
მოდდა, არჩქედ თვით დღამა-
ში იხალბდა მდუმარე. ნათელ
წვევითაღმი მოკლელ წაფულ-
თებისაგან საქმეს მთლიანი
სურათი შეადგინა და უცებ
წველდაფერს მიხვდა, თავსაბე-
ხი ამხსნა: იხებს მებრტბაზე
საუბრის სერკული არ ქქონ-
და — თვით მებრტბის დაბ-
ნეული ურადდებდა, იხების
გამწვარებისათვის მისი ძალ-
დაბრება, ხელმოწყვეტილი
ფიქრული, ხელწერის წანერა...

— თვადები დაბეჭდა და ისეთი
გრძობა დოფხვდა, თითქმის
სამყაროში სადღაც მხოლოდ
მითვის, ერთადერთის ვის
იმდელი ნაბერწვალთ ავიკვდა.

— ერთხელ კიდედ გახვდა ჩა-
ყურებულ სეროზულ პარბე-
ხას და თავიზიანდა, დინდა
ჩილიამარბა.

— დამე მშვიდობისა, იხე,
— იმ ხმამ იხები შეგარო,
როგორც ზოგჯერ ჩაიძინხის
შეკრებები ხომღმ.

— დამე მშვიდობისა, — გა-
ქანსხვდა და ოსეს აღმაცერდა
გახედა.

— ერთხანს ერთმანეთს მდუმარე
დუქვრდნენ. შემდეგ
ოსეს გაეღიხა და იხენმაც ხა-
სახსობად მის მოცხვება გაუ-
ღიხა, რომ სადამის მიმჭარდა
შეუქმი მისი სახე ოსეს მტის-
მეტად უწაწვლელი, ბავშუ-
რი მოიჭინდა. ოსეს უცებ უ-
ნდდა გამოხალმარებოდა, მა-
გრამ იხებმა ვეუბრე იცვალდა
და მოიუფრდა, როგორც დაძი-
ნების წინ სხეოდა. ამასობა-

ში ოსესაც დაიწყებდა თავის
საქმელში, ჩუმად იწვა და
ნათელი, განცდილებული სა-
ხით სადღაც სერტული იყუ-
ებოდა.

— მის წინ მებრტბის გავა-
კვლიდა, დადღობი, შემდეგ
ოფლის წვეთების დაფარობი
სახე ამოქარდა. კლო გამო-
ცნობი ხახობილი დავახს და
სადღაც შორს გაქარკოდა.
თავდინ დაუღმა ყიდელზე
დაკიდებულთ თავის სურათი,
რომდელსაც ის შეთბომე აყო
დახატულა და მთლიანი მათი
ფაქროს ხაზინებელი თიხანი.

— ის თიხანი უკვლა ნივთი რა-
დაცხარადა ამოეხურა, გარ-
კვეთია და არაჩვეულებრივად
მოიჭვინდა. იცვალა, რომ მას
შეუღლო ამ უკვალფერის დაბა-
ტვავა და დოფხვლილი სურ-
ვილი გაუნდა წამოხტობარედა
და მონახავი გაეთვინებდა იხე-
ნის, რომდელსაც ახლა ღრმა
სილით ეძინა და ვერ გრ-
მობნდა იმ ვიდეობილად,
რაც ახლა სამყაროში ხდებო-
და. იხემ უფიქრობდა, ასე
იწვე და წარმოდგინო, რა
ტობობა, როცა იცი, რა შე-
ცდილობა. მის თავში გეგ-
მას გეგმვა ემთხვეოდა. რა ჩი-
ნებულობა ამქვეყნად უკვალფე-
რი, როგორც ხაიბრებისინი
არია ადამიანები, მათი სახე-

რი. ხვალ მდუმარეობი თა-
ვიხუფლებინავდა გაქარკობებს,
ვაგწვლში ცაცლებული არა-
ფე ეყოლებდა. მისი ხალდე
კვლავ ძველებურად ბოლდე
თის ტულაშუთი გასტყრავს.

— ოსე თვადებლად წყურებული
უცქერდა იხებს, რომელიც
სიხვენ კვლავ ზურგით შემბო-
რდა და აქწენ არც ეძინა. ოსეს
გამოხედვაში არაფართო იღუ-
მალბდა აღარ იხალდებოდა. ახ-
ლა განმორბედა მეთად ილია.

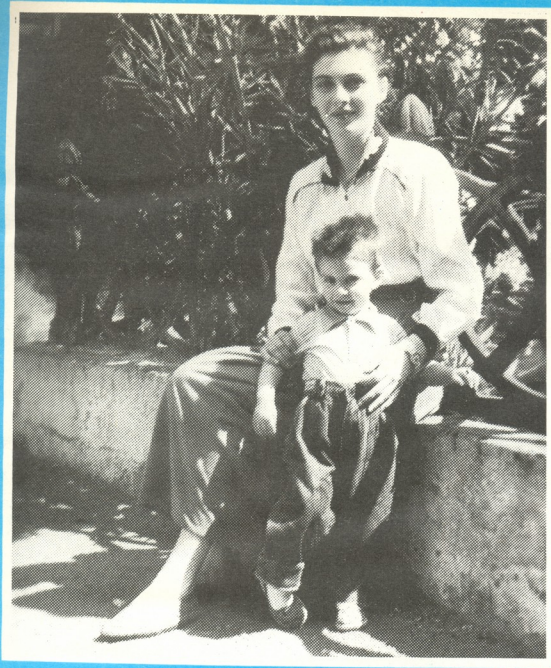
— ცხოვრება მეთად გასვლიდ
კრფანია და მისი ფაქროს ფა-
რდებს მიღმა ჩაფლდ, განწე-
რობული სურბროზებით აღ-
ხავს არცერთ ღამეს ხელე-
დას აღარ გაუშვებს.

— საწვლად მწიფობდა, კარ-
თან მიიჭრა, გამოაყო და შე-
წველი ხანყინებდას მინახარა.
გრილი ხიოს შემბლი მთიჭერა.
კითხისმყოფელი მარტობის
ტალდა მოიჭვა და ქვეშ დი-
ცნა — ამ ციხ სამყაროში მან

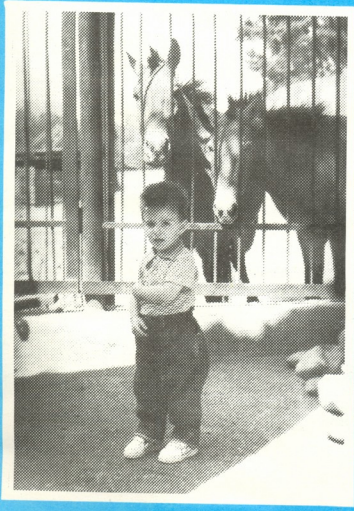
— თავისი თავი ჰქოვა. ქმარია ხა-
დღაც შორს დაჩარ,
— ხლოთ იხები?

— იგი ხულ მთლად პატარა
მინორე გოგონა.

— ხვალ ისინი უკვლიანი ხე-
წიერები იქნებან.



პირველად სოფარკში



675/70

